

POLISUTBILDNINGENS SKRIFTSERIE NR 10

INITIATIV MARELD

En studie av polisanställdas hälsa, arbetsmiljö och trygghetsskapande arbete i särskilt utsatta områden i polisregion Stockholm

Johanna Sundqvist, Malin Eriksson, Mehdi Ghazinour,
Jonas Hansson, Mattias Hjertstedt och Mojgan Padyab

UMEÅ UNIVERSITET

POLISUTBILDNINGENS SKRIFTSERIE NR 10

INITIATIV MARELD

En studie av polisanställdas hälsa, arbetsmiljö och trygghetsskapande arbete i särskilt utsatta områden i polisregion Stockholm

Johanna Sundqvist, Malin Eriksson,
Mehdi Ghazinour, Jonas Hansson,
Mattias Hjertstedt och Mojgan Padyab

UMEÅ UNIVERSITET

Initiativ Mareld

En studie av polisanställdas hälsa, arbetsmiljö och trygghetsskapande arbete i särskilt utsatta områden i polisregion Stockholm

© Johanna Sundqvist, Malin Eriksson, Mehdi Ghazinour, Jonas Hansson, Mattias Hjertstedt och Mojgan Padyab, 2021.

Polisutbildningens skriftserie nr 10

Enheten för polisutbildning, Umeå universitet, SE-901 87 Umeå
www.umu.se/enheten-for-polisutbildning

ISBN 978-91-7855-572-7 (print)

ISBN 978-91-7855-573-4 (pdf)

Foto omslag: Pixabay

Formgivning och sättning: Inhousebyrån,
Kommunikationsenheten, Umeå universitet.

Tryck: Cityprint i Norr AB, 2021.

Innehåll

Förord	7
Tabellförteckning	8
Figurförteckning	8
Förkortningar	9
Sammanfattning	10
1. INLEDNING	15
1.1 Utsatta områden i polisregion Stockholm	16
1.2 Initiativ Mareld	18
1.3 Syfte och frågeställningar	20
2. TIDIGARE FORSKNING SAMT TEORETISKA OCH RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER	21
2.1 Arbetsmiljö och hälsa	21
2.2 Socialt kapital.....	23
2.3 Samverkan.....	24
3. METOD OCH MATERIAL	27
3.1 Metodbeskrivning del 1: Hälsa och arbetsmiljö.....	27
3.1.1 Kvantitativa data – longitudinell enkätundersökning.....	27
3.1.2 Kvalitativa data – fokusgrupper och intervjuer	31
3.2 Metodbeskrivning del 2. Fallstudie Norra Botkyrka	32
3.2.1 Kvantitativa data – skolenkät.....	33
3.2.2 Kvalitativa data – intervjuer och fokusgrupper	33
3.3 Analys av data.....	34
3.3.1 Longitudinell enkätstudie.....	34
3.3.2 Skolenkät.....	35
3.3.3 Intervjuer och fokusgrupper	35
3.4 Etiska överväganden	35
4. RESULTAT DEL 1: HÄLSA OCH ARBETSMILJÖ	37
4.1 Sammanfattning av kapitel 4	37
4.2 Stressorer bland polisanställda i särskilt utsatta områden	38
4.2.1 Stressorer – förändringar över tid	40
4.3 Självskattad psykisk hälsa bland polisanställda i särskilt utsatta områden.....	41

4.3.1	Samband mellan stressorer och självskattad psykisk hälsa	42
4.4	Självskattade psykiska besvär bland polisanställda i särskilt utsatta områden.....	43
4.5	Självskattade psykiska besvär — förändring över tid	46
4.6	Arbetsmiljö för polisanställda i särskilt utsatta områden	46
4.6.1	Samband mellan arbetsmiljö och självskattad psykisk hälsa	49
4.6.2	Anställdas upplevelse av arbetsmiljölagstiftningens efterlevnad.....	49
4.7	Inverkan på familje- och privatliv av att arbeta i särskilt utsatta områden.....	51
5.	RESULTAT DEL 2: FALLSTUDIE I NORRA BOTKYRKA - FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR POLISENS TRYGGHETS- OCH TILLITSSKAPANDE ARBETE	55
5.1	Sammanfattning av kapitel 5	55
5.2	Botkyrka kommun och lokalpolisområde Botkyrka	56
5.3	Problembilden i Norra Botkyrka, finns det en samsyn mellan polisen, boende och andra aktörer?.....	57
5.3.1	Polisens beskrivningar av problembilden	58
5.3.2	Boende och samhällsaktörers beskrivningar av problembilden	59
5.3.3	Skolelevers beskrivning av problembilden	60
5.4	Uppfattningar och erfarenheter av polisens arbete och Initiativ Mareld.....	62
5.4.1	Polisens uppfattningar och erfarenheter av sitt trygghets- och tillitsskapande uppdrag inom Mareld.....	62
5.4.2	Samhällsaktörernas och medborgarnas uppfattningar och erfarenheter av polisens arbete	64
5.4.3	Skolelevernas uppfattning om polisens arbete	66
5.5	Polisens externa och interna samverkan i Norra Botkyrka	67
5.5.1	Polisens externa samverkan i Området	67
5.5.2	Polisens interna samverkan i Området.....	72
5.6	Sekretesslagstiftningens inverkan på samverkan mellan myndigheter	72
6.	DISKUSSION OCH REKOMMENDATIONER.....	75
6.1	Hur mår de polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden, och vilken betydelse har arbetsmiljön?	75
6.2	Vilka är förutsättningarna för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden?.....	79
6.3	Rekommendationer	83
	Referenser.....	85
	Umeå universitet, Polisutbildningens skriftserie.....	93

Förord

Föreliggande rapport redovisar en vetenskaplig belysning av ”Initiativ Mareld”, en satsning som implementerats av polisregion Stockholm för att stärka arbetet i de områden som klassats som särskilt utsatta i regionen. Studien har pågått under åren 2018–2020 och har genomförts på uppdrag av polisregion Stockholm. Det övergripande syftet med belysningen har varit att undersöka hälsa och arbetsmiljö för polisanställda i särskilt utsatta områden samt att analysera förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden, med fokus på samverkan och socialt kapital.

Forskarna som genomfört belysningen består av en tvärvetenskaplig forskargrupp verksam vid Umeå universitet. Malin Eriksson, professor i socialt arbete vid Institutionen för socialt arbete, har fungerat som projektledare och har lett arbetet med den vetenskapliga belysningen. Mehdi Ghazinour, professor vid Enheten för polisutbildningen, har fungerat som forskningsledare från polisutbildningens sida. Johanna Sundqvist, lektor vid Enheten för polisutbildningen, har varit heltidsanställd som postdoktor inom projektet. Övriga projektmedarbetare har varit Jonas Hansson, lektor vid Enheten för polisutbildningen, Mattias Hjertstedt, lektor vid Juridiska institutionen, samt Mojgan Padyab, docent vid Institutionen för socialt arbete och biträdande föreståndare vid Centrum för demografi- och åldrandeforskning (CEDAR). Forskargruppen har tillsammans ansvarat för projektets design, datainsamling, analys av material och rapportskrivande samt ansvarar gemensamt för innehållet i rapporten.

Under belysningens gång har forskargruppen regelbundet träffat en referensgrupp för att diskutera projektets design och genomförande samt redovisa preliminära resultat. Av dessa vill vi särskilt tacka poliskommissarie Gunnar Appelgren, civilekonom Ingvar Nilsson samt lokalpolisområdescheferna Erik Åkerlund, Patrik Sverin, Niclas Andersson, Therese Rosengren, Maria Sundström och Max Åkerwall.

En rad personer har varit behjälpliga för att möjliggöra och underlätta datainsamling, och för detta är vi ytterst tacksamma! Vi vill särskilt tacka Mats Johnsson, Sandra Pettersson och Stefan Larsson som varit behjälpliga med utdelning och insamling av enkäter till de polisanställda. Vi vill också tacka alla som har deltagit i studien, som generöst har delat med sig av sina erfarenheter: polisanställda, företrädare för andra myndigheter, företag och föreningar samt skolpersonal och elever vid berörd skola.

Umeå den 1 april 2021

Författarna

Tabell- och figurförteckning

Tabellförteckning

Tabell 1. Översikt av datainsamling rapportdel 1: Hälsa och arbetsmiljö bland polisanställda i tre särskilt utsatta områden.....	28
Tabell 2. Översikt av svarsfrekvens	30
Tabell 3. Sociodemografiska variabler för deltagare i varje omgång.....	30
Tabell 4. Översikt av datainsamling i rapportdel 2: Fallstudie norra Botkyrka	32
Tabell 5. Samband mellan stressorer och självskattad psykisk hälsa (GHQ-12) bland poliser i yttre tjänst.....	43
Tabell 6. Andel med självskattade psykiska besvär (%) bland polisanställda i samtliga områden	44
Tabell 7. Samband mellan arbetsmiljö och självskattad psykisk hälsa (GHQ-12) ...	49
Tabell 8. Upplevd regelefterlevnad hos polisanställda i Södertälje, Rinkeby och Botkyrka.....	50
Tabell 9. Koder hämtade ur intervjuer med poliser i Området	63
Tabell 10. Typ av samverkansaktivitet som polisen i Området beskriver att de medverkar i	68

Figurförteckning

Figur 1. Sammanbindande socialt kapital stärker en gemensam identitet och överbyggande socialt kapital för samman människor med olika bakgrund och erfarenheter.....	24
Figur 2. Medelvärde av skattning av stressorer i polisiärt arbete	39
Figur 3. Genomsnittliga skillnader av medelvärde gällande domäner för stress bland poliser i yttre tjänst.....	40
Figur 4. Självskattad psykisk hälsa (GHQ-12) bland olika yrkesgrupper i samtliga tre enkätomgångar	41
Figur 5. Självskattad psykisk hälsa (GHQ-12) fördelat mellan manliga och kvinnliga polisanställda.....	42
Figur 6. Självskattning av psykiska besvär (DSM5) bland män och kvinnor i samtliga tre enkätomgångar	45
Figur 7. Sannolikheten plus/minus 95 % konfidensintervall för psykiska besvär över tid, för män respektive kvinnor	46
Figur 8. Psykologiska och sociala faktorer som påverkar arbetsmiljön, bland poliser i yttre tjänst, utredande poliser och civila utredare	47
Figur 9. Medelvärde för hur svaren fördelat sig på fråga om trivsel i parrelationen	52
Figur 10. Polisens och samhällsaktörernas beskrivningar av problembilden i Området	58
Figur 11. Skolelevernas uppfattning om Området.....	61
Figur 12. Skolelevers upplevelse av trygghet i Området.....	61
Figur 13. Skolelevers förtroende för unga, vuxna, fältassistenter och poliser i Området.....	67
Figur 14. Sammanbindande socialt kapital kan skapa ett "Vi och Dom" medan överbyggande socialt kapital kan skapa ett "Vi"	80

Förkortningar

AFS	Arbetsmiljöverkets författningssamling
BF	Brottsförebyggande
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
EST	Effektiv samverkan för trygghet
IGV	Ingripandeverksamhet
LISA	Lokalt informationssystem om arbetsskador
LPO	Lokalpolisområde
MBU	Människan bakom uniformen
MVP	Mentors in Violence Programe
NIGS	Nationell ingripandespaning
NOA	Nationella operativa avdelningen
PAR	Polis Ambulans Räddningstjänst
SIG	Sociala insatsgrupper
SPO	Särskilt prioriterat område

Sammanfattning

Kravet på polisiära insatser i de s.k. särskilt utsatta områdena är hög samtidigt som polisen har haft svårt att fullfölja sitt uppdrag där, bl.a. beroende på en generell låg benägenhet från allmänhetens sida att samarbeta med polisen men också p.g.a. hot och våld mot polisen. Att arbeta som polis i dessa områden kan således innebära en ökad exponering för komplexa och hotfulla stressituationer, med förhöjd risk för ohälsa. Mot denna bakgrund har Initiativ Mareld uppkommit. Det är en satsning från polisregion Stockholm som syftar till att stärka arbetet i regionens sex särskilt utsatta områden som finns i lokalpolisområdena Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Mareld initierades 2016 med ett långsiktigt anslag med utgångspunkten att stärka linjeverksamheten snarare än en kortsiktig insats för att råda bot på akuta problem. Insatserna har handlat om att öka den polisiära närvaron och höja säkerheten för de som bor i områdena, tillsammans med insatser för att förbättra arbetsmiljön för berörda polisanställda. Dessutom har insatser av mer förebyggande karaktär initierats, såsom dialog och relationsbyggande med såväl allmänhet som andra myndigheter, ökad samverkan med andra brottsförebyggande partners samt utvecklande av nya kommunikationsstrategier mellan polisen å ena sidan och de boende och andra samhällsaktörer å den andra. För att säkra en effektiv, långsiktig och hållbar verksamhet valde polisregion Stockholm också att bygga in en uppföljande, vetenskaplig komponent i Mareld, ett uppdrag som nu redovisas i denna rapport.

Syftet med den vetenskapliga belysningen av Mareld är att undersöka hälsa och arbetsmiljö för polisanställda i särskilt utsatta områden samt att analysera förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden, med fokus på samverkan och socialt kapital.

De frågeställningar som belyses i den första delen av rapporten är följande:

1. Hur mår de polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden, med avseende på stress, självskattad psykisk hälsa samt familje- och privatliv?
2. Hur upplevs arbetsmiljön bland polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden?
3. Hur uppfattar polisanställda i särskilt utsatta områden att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs?

De frågeställningar som belyses i den andra delen av rapporten är följande:

4. Hur ser problembilden ut i det särskilt utsatta området samt finns det en samsyn mellan polisen, boende och andra samhällsaktörer kring denna?
5. Hur uppfattas polisen och deras insatser av boende och andra samhällsaktörer?
6. Hur ser poliserna själva på sitt trygghets- och tillitsskapande uppdrag?
7. Hur samverkar polisen externt och internt?
8. Hur upplever polisen och andra samhällsaktörer att offentlighets- och sekretessregleringen inverkar på polisens samverkan med andra aktörer?

Rapporten är indelad i två delar, där den första delen fokuserar på hur polisanställda i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje lokalpolisområden skattar och upplever sin hälsa och arbetsmiljö, medan den andra delen fokuserar på förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden baserat på en fallstudie i norra Botkyrka.

Både kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder har använts

För att besvara våra forskningsfrågor har mixade metoder använts, som kombinerar kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder. Den första delen av rapporten undersöker de polisanställdas psykiska hälsa, arbetsmiljö och privatliv. Där har de polisanställda i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje fått fylla i en enkät vid tre tillfällen under tiden som Initiativ Mareld har pågått, d.v.s. under 2018, 2019 och 2020. Totalt har 886 enkäter samlats in, fördelat på de tre tillfällena. Därtill har 15 fokusgruppsintervjuer med totalt 74 polisanställda med olika arbetsuppgifter genomförts i syfte att undersöka hur de uppfattar att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs.

Den andra delen av rapporten undersöker förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete genom en fördjupad fallstudie i ett särskilt utsatt område i Norra Botkyrka. Detta har gjorts med hjälp av 25 semistrukturerade intervjuer med poliser, boende och andra samhällsaktörer som verkar i området samt fyra fokusgrupper med totalt 26 polisanställda med olika arbetsuppgifter. Därtill har en enkätundersökning bland elever i årskurs 9 i områdets högstadieskola genomförts, vilket resulterade i en svarsfrekvens på 88 procent.

Det finns samband mellan de polisanställdas arbetsmiljö, psykiska hälsa och privatliv

Enkätresultaten visar att det på olika sätt finns kopplingar mellan arbetsmiljö, hälsa och privatliv. Till att börja med visar resultatet att det finns mycket i polisarbetet som kan skapa stress hos den enskilde polisanställda. Både poliser i yttre tjänst, utredande poliser och civila utredare upplever tanken på att en kollega plötsligt blir beskjuten som ytterst stressande. Detsamma gäller tanken på att den egna familjen blir hotade till livet. Resultatet visar också på en skillnad mellan yrkesgrupperna när det gäller stressfaktorer som berör organisatoriska frågor, t.ex. brist på ledarskap, omorganisering och otydlig rollfördelning. Civilanställda och poliser som arbetar med utredning upplever i högre grad organisatoriska faktorer som stressande jämfört med poliser i yttre tjänst. Även om poliser i yttre tjänst rapporterar organisatorisk stress i lägre utsträckning än civilanställda och polisutredare, visar resultaten att de poliser i yttre tjänst som upplever organisatorisk stress också har sämre självskattad psykisk hälsa. Resultaten visar även en statistisk säkerställd minskning av upplevelsen av stress kopplad till organisationen och det operativa arbetet för poliser i yttre tjänst under den tid som undersökningen (och Initiativ Mareld) har pågått.

Gällande psykisk hälsa skattar ungefär en tredjedel av de polisanställda symtom på nedstämdhet. Ungefär lika många skattar också symtom på att vara uppvarvade och ha svårt att slappna av samt att de sover för lite men ändå känner sig energiska eller att de utsätter sig för fler risker än normalt. Resultaten från den longitudinella enkäten visar på en minskning av andelen poliser i yttre tjänst med symtom på nedstämdhet och mani (uppvarvning) mellan den första och sista mätningen, d.v.s. under den tid som Initiativ Mareld har pågått. Det går att se tendenser utifrån de olika yrkesgrupperna, där det är fler civilanställda och poliser i yttre tjänst som upplever sig vara uppvarvade medan symtom på nedstämdhet skattas högst hos utredande poliser. Generellt kan sägas att de kvinnliga deltagarna rapporterar en högre psykisk ohälsa jämfört med de manliga.

I fråga om arbetsmiljö visar resultatet på ett samband mellan arbetsmiljön och psykisk hälsa. De anställda som upplever höga kvantitativa krav i arbetet, en otydlighet och konflikt i sin yrkesroll, låg möjlighet att påverka beslut samt låg tillgång till stöd och uppmuntran från chef har också sämre psykisk hälsa, jämfört med dem som skattat arbetsmiljön bättre. Det framkommer också att gemenskapen i polisyrket är en stark

faktor för trivsel i arbetet, men fyller också funktionen av att hjälpa poliserna att orka med det tunga och stressfyllda arbetet.

Vidare rapporterar de polisanställda att rutinerna kring kränkande särbehandling, tillbud och arbetsanpassning vid rehabilitering efterföljs, medan rutinerna för att resurserna ska anpassas till kraven i arbetet och att ledningen aktivt arbetar för att motverka ohälsosam arbetstidsförläggning, inte är prioriterade i polisorganisationen.

Slutligen visar resultaten att den stress som de polisanställda känner i arbetet också korrelerar med den privata parrelationen på ett negativt sätt, men att det här sambandet inte alltid uppmärksammas av den enskilde polisanställda eftersom det är något som tenderar att ha blivit normaliserat.

Det finns möjlighet för polisen att arbeta trygghets- och tillitsskapande i särskilt utsatta områden men vissa förutsättningar måste vara uppfyllda

Lokalpolisområde Botkyrka har fått fungera som fallstudie i Initiativ Mareld. Det är specifikt ett av de särskilt utsatta områdena, det som vi i rapporten har valt att kalla *Området*, som stått i fokus för att undersöka förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete.

Resultatet visar att det till att börja med finns en viss samsyn mellan polis, boende och andra aktörer kring hur problembilden ser ut i Området. Det finns ett starkt engagemang och positiva krafter som är en stor tillgång i Området. Samtidigt är både polis och andra aktörer överens om att ingen undgår kriminell exponering och att polisen har en viktig roll för att hantera den utbredda kriminaliteten.

Framställningen av själva problembilden är däremot mer svartvit i polisens beskrivning av Området, medan de boende och andra samhällsaktörer redogör för en mer komplex bild. Denna skillnad leder till att polisen beskriver lösningarna i mer svartvita termer, såsom att "städa bort" de kriminella, medan övriga aktörer menar att det krävs komplexa lösningar med en långsiktigt närvarande och relationsskapande polis.

Poliserna själva beskriver att de upplever en ambivalens i förhållande till själva Mareldsinsatsen och att arbeta trygghets- och tillitsskapande utifrån problembilden. Å ena sidan har de en tydlig och klar målbild av vilka åtgärder som krävs för att arbeta i Området och menar att närhet, vikten av att arbeta relationellt i förhållande till medborgarna och att fungera som en brobyggare mellan "vi och dom" är framgångsfaktorer. Å andra sidan beskriver de också känslor av oro och rädsla utifrån uppdragets karaktär, men också utifrån att organisationen inte ger förutsättningar för att kunna arbeta på det sätt som poliserna skulle önska.

De intervjuade samhällsaktörerna och medborgarna ger också en tudelad bild av polisens arbete i Området. Å ena sidan upplever de både att polisen behövs, syns och skapar mer relation idag än tidigare, samt att polisen genom sitt arbete också bidragit till att Området idag är en tryggare plats. Här kan till exempel noteras att över hälften av skoleleverna uppger att de har förtroende för polisen, vilket är ett högre förtroendekapital än för t.ex. socialtjänstens fältassistenter. Å andra sidan finns det tydliga uppfattningar om att polisen behöver göra andra saker än vad de gör idag för att skapa trygghet, att polisen gör för lite mot de kriminella och att polisen till stor del är en av de aktörerna som upprätthåller bilden av Området som en "no-go-zon".

Polisen kan dock inte själva skapa trygghet och tillit i Området, utan här finns en uttalad önskan om samverkan mellan polis och omgivande samhälle. Polisen beskriver själv en rätt omfattande organiserad samverkan med externa aktörer i Området, som spänner från olika former av informationsutbyte till etablerade samverkansmodeller, såsom Effektiv Samverkan för Tillit (EST). Vidare beskriver både polisen och andra samverkansaktörer, såsom kommunal verksamhet och kulturaktörer, att vissa förutsättningar

behöver vara uppfyllda för en god samverkan. De framgångsfaktorer som räknas upp är bland annat lyhördhet, god lokalkännedom och en förmåga att ta hjälp av dem som har större kunskap än en själv. Därtill krävs en vilja att faktiskt samverka och skapa relationer med andra aktörer samt att kommunicera om den gemensamma målbilden.

Polisens interna samverkan omgärdas av en del utmaningar, både på grupp- och organisationsnivå. Resultatet beskriver bl.a. situationer där spänningar i uppdrag och uppfattning om rollen som lokal- respektive ingripandepolis har försvårat den interna samverkan.

Slutligen visar resultatet av undersökningen hur offentlighets- och sekretessregleringen inverkar på polisens samverkan med andra aktörer. Polisens uppfattning är att de delar med sig av information till andra myndigheter – i vart fall till socialtjänsten – men får mindre information tillbaka och att polisens relation till den utlämnande myndigheten kan ha betydelse för uppgiftslämnandet.

Rekommendationer

Med utgångspunkt i vår vetenskapliga belysning av satsningen Mareld vill vi lämna följande rekommendationer till polisregion Stockholm kring vad som behövs för att främja en långsiktig och hållbar verksamhet i särskilt utsatta områden:

1. Erkänn de hälsorisker som finns med polisarbetets stressfyllda karaktär genom att implementera särskilt designade hälsoprogram för alla anställda, med fokus på resiliens (motståndskraft). Beakta särskilt den normaliserade stressen, och dess möjliga inverkan på de anställdas privatliv. Professionsinriktad handledning med fokus på stress och hälsa är betydelsefull för både medarbetare och chefer, enskilt eller i grupp.
2. Fortsätt satsa på förbättringar i arbetsmiljön, i synnerhet åtgärder för att tydliggöra arbetsrollen (inte minst som områdespolis), förstärka medarbetares möjligheter att påverka beslut, samt möjliggöra stöd och återkoppling från chefer till medarbetare. Åtgärder för att anpassa resurser i relation till krav i arbetet och reglering av en hälsosam arbetstidsförläggning, t.ex. tillräcklig tid för återhämtning, behöver också prioriteras.
3. Undersök på vilka sätt de vaga bestämmelserna i Arbetsmiljöverkets föreskrifter kan konkretiseras genom att Polismyndigheten själv utfärdar riktlinjer, som innebär att bestämmelserna får en mer konkret innebörd. Exempelvis skulle det kunna införas riktlinjer beträffande kränkande särbehandling i arbetet på liknande sätt som det existerande tillbudssystemet, LISA, som reglerar hur man ska förfara om något allvarligt tillbud inträffar.
4. Se över kunskapsläget rörande offentlighet och sekretess hos de anställda samt vilka som bör fatta beslut i utlämnandefrågor. Anordna utbildningar om och utarbeta förtydliganden av sekretessbestämmelserna mellan polis och socialtjänst för att underlätta samverkan mellan dessa myndigheter.
5. Fortsätt – och vidareutveckla – de formaliserade samverkansformer som byggts upp mellan Polismyndigheten, socialtjänsten och andra aktörer. Dessa formaliserade samarbetsformer har positiv inverkan på övrigt samarbete och sannolikt också på informationsutbytet mellan Polismyndigheten och andra aktörer.

6. Fortsätt utveckla arbetet med framtagande av lokala lägesbilder, då arbete utifrån den lokala lägesbilden är betydelsefullt. Bjud in fler lokala perspektiv, inte minst från boende, representanter från civilsamhället och andra aktörer som bor och verkar i särskilt utsatta områden. Fler perspektiv synliggör komplexiteten i problembilden, och en väl förankrad lägesbild ökar förutsättningar för att de insatser som görs blir effektiva och får legitimitet.
7. Utarbeta en samsyn på organisatorisk nivå kring prioritet och status för lokalt polisarbete i särskilt utsatta områden. Detta krävs för att motverka spänningar såväl mellan olika verksamheter (ingripande- respektive brottsförebyggande verksamhet) som mellan organisationsnivåer (lokal- områdes- och regionpolisområde). Framtagande av anpassad utbildning för lokalt polisarbete i särskilt utsatta områden vore värdefullt.

1.

INLEDNING

Under de senaste åren har en alarmerande situation beskrivits i flera av Sveriges förorter. Det rapporteras om hur kriminella gäng har tagit över kontrollen i vissa områden och hur vardagen där präglas av våld, otrygghet och öppen droghandel. Kravet på polisiära insatser i dessa områden är höga samtidigt som polisen har haft svårt att fullfölja sitt uppdrag där. Detta beror delvis på den fysiska utformningen av många s.k. miljöprogramsområden som försvårar framkomlighet för blåljustrafik, men också på att polisen mötts av öppet våld och hot vid insatser i dessa områden, och på en generellt låg benägenhet från allmänhetens sida att samarbeta med polisen. Att arbeta som polis i dessa områden kan således innebära en ökad exponering för komplexa och hotfulla stressituationer, med förhöjd risk för ohälsa. Situationen med öppen narkotikahandel och synliga våldsyttningar leder även till utsatthet och otrygghet hos de som bor i dessa områden. En rapport från Brottsförebyggande Rådet, Brå (2018) visar bl.a. att otryggheten är avsevärt högre i socialt utsatta områden jämfört med områden som inte klassas som socialt utsatta. Förtroendet för rättsväsendet och polisen har också beskrivits vara lägre i dessa områden jämfört med andra områden (NOA, 2015; 2017; 2019), men denna bild bekräftas inte i undersökningar som utförts av bl.a. Brå (2018) och Novus (2018).

Som ett svar på situationen har Polismyndigheten tagit fram handlingsplaner och aktiviteter som specifikt riktar sig mot arbetet i utsatta och särskilt utsatta områden (NOA, 2015; 2017; 2019). I dessa framhålls att det finns begränsningar med de konfrontativa insatser som tidigare dominerat polisens insatser i utsatta områden, då den typen av metoder riskerar leda till ytterligare misstro mot polisen och rättsväsendet (NOA, 2015). För att komma tillrätta med situationen krävs istället åtgärder som kan öka allmänhetens förtroende för polisen, proaktiv bekämpning av handeln med narkotika, kontinuerlig polisiär närvaro och uthålliga riktade insatser och ökad samverkan med andra samhällsaktörer i området (NOA, 2015). Dessa föreslagna åtgärder bygger på idéerna om betydelsen av community policing, eller på svenska lokalt polisarbete, vilka betonar brottförebyggande arbete i samverkan med andra aktörer och insatser för att göra polisen mer synlig, känd och tillgänglig för medborgarna (Riksrevisionen, 2020).

Utöver beskrivningar av särskilt utsatta områden som platser där kriminella nätverk tagit kontrollen och där de boende är otrygga och obenägna att samarbeta med polisen återfinns även andra, alternativa beskrivningar av dessa områden. Dessa framhåller bland annat att många s.k. utsatta och särskilt utsatta områden har ett väl utvecklat civilsamhälle som fungerar som en stor källa till engagemang och stöd mellan de boende (Hallin & Wester Dahl, 2020). Det finns också röster som betonar hur de som bor i dessa områden stigmatiseras och blir utsatta för systematisk diskriminering; de boende får inte tillgång till samma möjlighet och resurser som andra och blir definierade som problematiska enbart på grund av platsen där de bor (Hallin, 2020). Det är relativt sällan som de som bor och verkar i dessa områden själva har fått komma till tals och ge sin

bild av området. När detta görs framkommer dock att många boende upplever att medier och makthavare ofta ger en missvisande och onyanserad bild av deras boendeområden (Gerell, Hallin, Nilvall, & Westerdal 2020; De los Reyes m.fl., 2014; Esiasson, 2019).

Situationen i de områden i Sverige som klassas som utsatta och särskilt utsatta är alltså ytterst komplex och debatten kring dem polariserad, samtidigt som kraven på polisen att komma tillrätta med problemen i dessa områden är höga. Den belysning av Initiativ Mareld som presenteras i denna rapport tar sin utgångspunkt i den komplexitet som polisens arbete i särskilt utsatta områden innebär. Rapporten belyser hur polisens arbete i särskilt utsatta områden inverkar på polisanställdas hälsa och arbetsmiljö samt diskuterar förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i dessa områden. Det finns en rad andra rapporter och studier som på olika sätt belyser särskilt utsatta områden och insatser för att bryta en negativ utveckling i dessa (se bl.a. Roelofs & Salonen, 2019; Gerell Hallin, Nilvall, & Westerdahl, 2020; Brå, 2018). Dessa rapporter (inte minst Gerell m.fl., 2020) diskuterar och problematiserar utförligt hur framväxten av s.k. särskilt utsatta områden kan förstås och förklaras i ett vidare perspektiv. Vi vill därför understryka att denna rapport avgränsas till att fokusera på (förutsättningar för) polisens arbete i särskilt utsatta områden. Riksrevisionen (2020) har nyligen genomfört en granskning av polisens arbete i utsatta områden, baserat på intervjuer med sakkunniga och företrädare för Polismyndigheten, en enkät till 32 lokalområdeschefer samt fallstudier i fyra av de 32 lokalpolisområden som har utsatta områden (Botkyrka, Rinkeby, Malmö Söder och Storgöteborg). Föreliggande rapport kompletterar Riksrevisionens granskning genom en fördjupad analys av situationen i polisregion Stockholm, där samtliga polisanställda i fyra lokalpolisområden med särskilt utsatta områden har fått komma till tals, och där inte bara de polisiära metoderna i dessa områden granskats, utan även de anställdas hälsa och arbetsmiljö.

En uttalad målsättning med Mareld är att initiativet inte är ett tidsbegränsat projekt, utan en långsiktig satsning på linjeverksamheten. Detta faktum har även inverkat på den vetenskapliga belysningen av initiativet. Föreliggande rapport presenterar resultat från ett initiativ som (i olika omfattning) fortfarande pågår, och kan således inte utvärdera effekter av insatser då detta kräver att insatserna är avgränsade i tid och omfattning. Rapporten presenterar alltså resultat från en pågående satsning och diskuterar förutsättningar för polisens arbete i särskilt utsatta områden.

Initiativ Mareld genomförs i de tre lokalpolisområden i polisregion Stockholm där särskilt utsatta områden återfinns, nämligen Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Dessa tre lokalpolisområden har olika organisatoriska förutsättningar och har valt att utforma och genomföra satsningen Mareld på lite olika sätt, vilket delvis kommer att beröras i rapporten. Hälsa och arbetsmiljön hos de som arbetar i särskilt utsatta områden har undersökts i samtliga tre lokalpolisområden, medan förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden baseras på en fallstudie i Norra Botkyrka.

I detta avsnitt görs en kort genomgång av hur utsatta och särskilt utsatta områden definieras och hur situationen ser ut i polisregion Stockholm. Därefter beskrivs Initiativ Mareld och i slutet av detta inledande avsnitt redogör vi för det övergripande syftet med rapporten och de specifika frågeställningar som belysts.

1.1 Utsatta områden i polisregion Stockholm

Sedan några år tillbaka använder polisen tre nivåer för att klassificera graden av utsatthet i ett område – utsatt område, särskilt utsatt område och riskområde (NOA, 2015; NOA, 2017; NOA, 2019). Varje polisregion har skattat sina närområden genom ett s.k. områdesdokument. Alla lokalpolisområden har använt sig av samma metod och modell

för att kartlägga vilka problem som finns, var i områdena problemen är mest förekommande och vilka individer som orsakar dem. Följande kriterier har använts för att göra bedömningen: De boendes benägenhet att delta i rättsprocessen, polisens möjlighet att utföra sitt uppdrag, eventuella parallella samhällsstrukturer och utbredning av våldsbejakande extremism. Dessa skattningar har sedan kompletterats med statistik från Statistiska centralbyrån (SCB). Riksrevisionen (2020) lyfter i sin nyligen genomförda granskning att det finns vissa brister i Polismyndighetens metod för att identifiera utsatta områden, då den bland annat bygger på subjektiva skattningar vilket leder till att problem kan bedömas på olika sätt beroende på vem som gör bedömningen.

Ett *utsatt område* är ett till ytan avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där kriminella individer har en påverkan på lokalsamhället. Denna påverkan kan ske direkt, exempelvis genom hot och utpressning, eller mer indirekt genom offentliga våldshandlingar som riskerar att skada tredje person eller via öppen narkotikahandel. Effekten av denna påverkan blir att de som bor i dessa områden upplever otrygghet, något som i sin tur leder till en minskad benägenhet att anmäla brott och medverka i rättsprocessen. Läget i dessa områden anses vara allvarligt. Enligt polisens senaste kartläggning (NOA, 2019) bedöms 28 områden i Sverige vara utsatta områden, vilket är fyra områden färre än 2017 då den förra kartläggningen gjordes.

Ett *särskilt utsatt område* kännetecknas förutom av de kriterier som gäller för ett utsatt område, också av en allmän obenägenhet att delta i rättsprocessen där det inte sällan kan förekomma systematiska hot och våldshandlingar mot vittnen, målsägande och anmälare till brott. Detta innebär att det är mycket svårt för polisen att verka i området, något som kräver regelmässig anpassning av arbetssätt och/eller utrustning. Ett särskilt utsatt område kännetecknas dessutom i viss mån av parallella samhällsstrukturer, olika typer av våldsbejakande extremism, en hög koncentration av kriminella individer samt inte sällan en närhet till andra särskilt utsatta områden. Polisen gör bedömningen att akuta insatser behövs i dessa områden. Idag har polisen bedömt att 22 områden i Sverige kan klassas som särskilt utsatta vilket var ett område färre än vid den mätning som gjordes år 2017 (NOA, 2017; NOA 2019).

Polisen har även identifierat en mellannivå som benämns som *riskområden*. Ett riskområde är ett område som uppfyller samtliga kriterier för ett utsatt område, men inte riktigt når upp till kriterierna som kännetecknar ett särskilt utsatt område (NOA, 2019). Det finns dock en överhängande risk att detta område blir ett särskilt utsatt område om inte en förändring sker. Läget bedöms som alarmerande. Vid den senaste mätningen klassades tio områden i Sverige som riskområden, vilket är fyra områden fler än vid mätningen 2017.

Sammantaget har 60 områden i Sverige klassificerats utifrån en påtaglig utsatthet. Samtliga av dessa områden finns i storstadsregionerna eller i de södra delarna av Sverige. Inget område finns idag norr om Borlänge. Av de 22 områden som klassats som särskilt utsatta återfinns sex i polisregion Stockholm. I dessa sex områden bor närmare 90 000 personer. (The Global Village, 2019). Dessa områden är:

- Alby, Botkyrka kommun
- Fittja, Botkyrka kommun
- Hallunda/Norsborg, Botkyrka kommun
- Husby, Stockholms kommun
- Rinkeby/Tensta, Stockholms kommun
- Ronna/Geneta/Lina, Södertälje kommun

Det finns en mängd skillnader mellan de tre områdena i Norra Botkyrka, de två områdena i Rinkeby och det område i Södertälje som klassats som särskilt utsatta. Områdena är olika stora och ligger i olika kommuner samt olika geografiska delar av polisregion Stockholm. Majoriteten av de personer som bor i dessa områden har dock en lägre socioekonomisk status än personer i övriga områden, kriminella bedöms påverka lokalsamhället, samt det förekommer öppen narkotikaförsäljning och fler våldshändelser på allmänna platser än i andra bostadsområden. Det bedöms också förekomma systematiska hot mot vittnen och målsägande, vilket ger kriminella inflytande och skapar otrygghet bland de boende.

I polisregion Stockholm använder polisen sig i större utsträckning av begreppet särskilt prioriterat område, eller förkortat till SPO när de beskriver sitt lokalpolisområde (NOA, 2016). Detta tar avstamp i begreppet särskilt utsatta områden, men syftar på att som en konsekvens av att arbeta polisiärt i dessa områden har dessa områden blivit särskilt prioriterade rent resursmässigt. I den här rapporten kommer i vissa fall särskilt utsatt område och särskilt prioriterat område att användas synonymt.

Polismyndighetens definition av utsatta och särskilt utsatta områden har mer eller mindre blivit allmänt vedertagen under de senaste åren, men det används även andra definitioner för att beskriva dessa områden. Brå har till exempel valt i sin rapport Utvecklingen i socialt utsatta områden i urban miljö 2006–2017 (2018) att inte ha med brottsutsattheten och otryggheten i definitionen. Anledningen till detta är att de redovisar nivåer och utveckling av brott, otrygghet och förtroende som utfallsmått, varför det inte var möjligt att samtidigt använda de dimensionerna i själva definitionen. Av den anledningen har Brå identifierat tre områdesbaserade indikatorer som definierar socialt utsatta områden: inkomstnivå, uttag av försörjningsstöd samt åldersstruktur. Brå argumenterar för att det finns ytterligare mått som fångar upp socioekonomiska förhållanden, t.ex. sysselsättningsgrad och utbildningsnivå, men att samvariationen mellan flera av dessa variabler är hög.

1.2 Initiativ Mareld

Mareld är en satsning från polisregion Stockholm som syftar till att stärka arbetet i regionens sex särskilt utsatta områden (särskilt prioriterade områden, SPOn). Mareld initierades 2016, och anslaget är långsiktigt med grundtanken att stärka linjeverksamheten snarare än en kortsiktig insats för att råda bot på akuta problem. Ett första steg var att inventera resursbehoven och ett stort fokus lades på att öka antalet områdespoliser med en huvudsaklig uppgift att skapa ett förtroende från invånarna (internt arbetsmaterial, Polismyndigheten i Stockholmsregionen, 2016).

Den övergripande målsättningen med Mareld är att initiativet ska leda till minskad brottslighet, ökad trygghet och bidra till ett stärkande av rättsstatens funktion för medborgarna i de aktuella områdena. Det ska också bli tillräckligt tryggt och säkert för olika samhällsaktörer att verka inom dessa områden (Polismyndigheten, Stockholmsregionen, 2016). Ytterst handlar Mareld om att polisen vill stärka det sociala kapitalet, d.v.s. att öka förtroende, trygghet och tillit, i dessa områden (Polismyndigheten, Stockholmsregionen, 2016). Inom ramen för denna övergripande målsättning finns även en del specifika målsättningar. Dessa är följande:

- Att öka *förtroendet* för polisen och andra myndigheter.
- Att öka *samarbetet* mellan olika aktörer i området.
- Att öka *synligheten och närvaron* av polisen i området.
- Att förbättra *arbetsmiljön* för de poliser som arbetar i dessa områden.
- Att *förändra problembilden* av och i de särskilt utsatta områdena.

De olika insatserna inom Mareld har planerats i tre olika faser, med start våren 2017. Fas 1 har handlat om att öka den polisiära närvaron och höja säkerheten för de som bor i området, samtidigt med insatser för att förbättra arbetsmiljön för berörda polisanställda. Detta har skett genom nyrekrytering av poliser och civilanställda, hälsoundersökningar för samtliga anställda (i samarbete med företagshälsovården Avonova), fördjupade riskanalyser av berörda områden och implementering av kroppsburna kameror. Försöksverksamheten med kroppsburna kameror berörs inte i denna rapport, utan har utvärderats av Brå (se Brå, 2020). Medan Fas 1 primärt handlar om att öka trygghet och säkerhet innebär Fas 2 och 3 insatser av mer förebyggande och långsiktig karaktär såsom dialog och relationsbyggande med såväl allmänhet som andra myndigheter, ökad samverkan med andra brottsförebyggande partners samt utvecklande av nya kommunikationsstrategier mellan polisen å ena sidan och de boende och andra samhällsaktörer å den andra. Insatser för att förbättra arbetsmiljön för de poliser som arbetar i dessa särskilt utsatta områden finns med som en målsättning i samtliga faser. För att säkra en effektiv, långsiktig och hållbar verksamhet i särskilt utsatta områden valde polisregion Stockholm också att bygga in en uppföljande, vetenskaplig komponent i Mareld, ett uppdrag som redovisas i denna rapport.

Som tidigare nämnts kan flera principer för lokalt polisarbete (community policing) utläsas ur Initiativ Mareld, såsom satsning på ökad polisiär närvaro, att arbeta utifrån lokalt utarbetade problembilder och betoningen på samverkan mellan polis, boende och andra samhällsaktörer (Scott, 2002). De fyra grundstenar för lokalt polisarbete som beskrivs av Giwa (2018) återfinns även de i Initiativ Mareld, nämligen, 1) partnerskap, d.v.s. samverkan med omgivande samhället, 2) brottsförebyggande arbete, d.v.s. ett betydligt bredare fokus än ingripanden, 3) fokus på problemlösning, vilket kräver upprättande och fördjupade analyser av lokala problembilder, samt, 4) maktfördelning, d.v.s. en delad makt mellan polis och andra aktörer i lokalsamhället. Idéerna om lokalt polisarbete genomsyrade även den närpolisreform som genomfördes i Sverige redan 1993, vilken dock aldrig fick det genomslag som avsågs. Under de senaste åren har idéerna om community policing återaktualiserats. I den nya polisorganisationen från 2015 infördes t.ex. kommunpoliser med den uttalade uppgiften att samverka med andra lokala aktörer samt områdespoliser med uppgift att arbeta utifrån den lokala lägesbilden. Dessutom infördes medborgarlöften, vilket innebär att polisen ska identifiera problem att rikta insatser baserat på medborgarnas uttalade behov (Gerell, 2020).

Brå (2011) har undersökt förutsättningar för lokalt polisarbete och betonar bl.a. vikten av lokalkännedom, kontinuitet och samverkan som framgångsfaktorer. Detta innebär bl.a. att de poliser som arbetar lokalt behöver få förutsättningar för att verkligen lära känna "sitt område" och de människor som bor där. Vidare betonas betydelsen av att polisen, boende och andra aktörer har en gemensam problembild. Dessutom har polisens egna attityder betydelse; för att lokalt polisarbete ska fungera krävs att den enskilde polisen verkligen tycker om att arbeta lokalt. Brå (2011) betonar även betydelsen av kontinuitet; för att samverkan ska fungera krävs att samma människors finns på plats under lång tid i ett område. Vidare understryks vikten av att de poliser som arbetar lokalt får relevant utbildning, kompetensutveckling och stöd från ledning, samt att det lokala polisarbetet tillerkänns status och prioritet inom polisorganisationen (Brå, 2011). För att en satsning som Mareld ska fungera behöver således en rad förutsättningar vara uppfyllda, som har att göra med såväl organisatoriska som individuella faktorer. Med tanke på de specifika utmaningar som kan finnas i särskilt utsatta områden behöver även de anställdas hälsa och arbetsmiljö särskilt beaktas.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med den vetenskapliga belysningen av Mareld är att undersöka hälsa och arbetsmiljö för polisanställda i särskilt utsatta områden samt att analysera förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden, med fokus på samverkan och socialt kapital.

Rapporten är indelad i två delar. Den första delen fokuserar på hur polisanställda i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje lokalpolisområden skattar och upplever sin hälsa och arbetsmiljö, medan den andra delen lägger tonvikten vid förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden, baserat på en fallstudie i norra Botkyrka.

De frågeställningar som belyses i den första delen av rapporten är följande:

1. Hur mår de polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden med avseende på stress, självskattad psykisk hälsa samt familje- och privatliv?
2. Hur upplevs arbetsmiljön bland polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden?
3. Hur uppfattar polisanställda i särskilt utsatta områden att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs?

De frågeställningar som belyses i den andra delen av rapporten är följande:

1. Hur ser problembilden ut i det särskilt utsatta området samt finns det en samsyn mellan polisen, boende och andra samhällsaktörer kring denna?
2. Hur uppfattas polisen och deras insatser av boende och andra samhällsaktörer?
3. Hur ser poliserna själva på sitt trygghets- och tillitsskapande uppdrag?
4. Hur samverkar polisen externt och internt?
5. Hur upplever polisen och andra samhällsaktörer att offentlighets- och sekretessregleringen inverkar på polisens samverkan med andra aktörer?

I det följande kapitlet (kapitel 2) presenteras tidigare forskning av relevans för rapporten samt de teoretiska och rättsliga utgångspunkter som utgör såväl en avgränsning av undersökningen som ett verktyg för att analysera det insamlade datamaterialet. Därefter (i kapitel 3) beskrivs den metod och det material som har använts för undersökningens två delar. Efter detta följer ett kapitel (kapitel 4) med resultat från undersökningen rörande hälsa och arbetsmiljö. Därefter (i kapitel 5) redogörs för resultaten från undersökningen angående förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i Norra Botkyrka. Slutligen (i kapitel 6) diskuteras vilka övergripande slutsatser som kan dras av undersökningens två delar. Kapitel 6 avslutas med ett antal rekommendationer.

2.

TIDIGARE FORSKNING SAMT TEORETISKA OCH RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Initiativ Mareld är en bred satsning som bedrivs mitt i det komplexa och ständigt föränderliga samhället. Satsningen berör en rad olika områden – såsom hälsa, arbetsmiljö, socialt kapital och samverkan – där insatserna styrs av den rättsliga regleringen inom dessa områden. Dessa breda frågor kan belysas på många olika sätt. I denna rapport har vi valt ett antal teoretiska utgångspunkter som har använts både för att avgränsa undersökningen och för att förstå och analysera det insamlade datamaterialet, nämligen hälsa och arbetsmiljö, socialt kapital och samverkan. Vi bör i sammanhanget nämna att vårt förhållningssätt till att använda teorier för att förstå och tolka resultat styrs av ett holistiskt synsätt som baseras på social-ekologisk systemteori med särskilt fokus på polisen. Ett socialekologiskt förhållningssätt till polisens arbete innebär att politiska, organisatoriska och individuella faktorer ömsesidigt påverkar varandra, och att varje system kan hamna i konsensus eller motstånd till varandra (Ghazinour & Rostami, 2021). Mot denna bakgrund beskrivs våra valda teoretiska och rättsliga utgångspunkter i relation till tidigare forskning inom området. Vi återvänder till dessa teoretiska utgångspunkter i de avslutande delarna av rapporten för att analysera och diskutera de empiriska resultaten, d.v.s. resultaten från enkätundersökningarna samt individuella – och gruppintervjuer.

2.1 Arbetsmiljö och hälsa

Att arbeta systematiskt med arbetsmiljö är en naturlig del i den dagliga verksamheten i en organisation (Arbetsmiljöverket, 2020). Polisens arbetsmiljö är inte endast en byggnad eller station, utan är också ute bland medborgarna. Arbetsmiljön inkluderar alla aspekter av en arbetsplats, d.v.s. sociala, organisatoriska liksom fysiska förhållanden. Systematiskt arbetsmiljöarbete innebär att undersöka, genomföra och följa upp organisationens inre liv för att förebygga till exempel sjukskrivningar eller olyckor (Arbetsmiljöverket, 2021). Karasek och Theorell (1990) hävdar att både yttre krav och egen kontroll i/över arbetet behöver vara höga för att skapa motivation. Men två aspekter som har centrala betydelser i sammanhanget är *hälsa* och *stresshantering*.

Världshälsoorganisationen (WHO) definierar hälsa som ”ett tillstånd av totalt fysiskt, mentalt och socialt välbefinnande och inte bara frånvaron av sjukdom eller funktionsnedsättning” (World Health Organization, 2006). Forskning visar att det finns starka samband mellan stress, stresshantering och hälsa i arbetet. Exempelvis kan det handla om hot och våld som riktas mot polisen vid ingripanden, eller organisationsfaktorer såsom ledarskap och styrning. Det finns ingen vedertagen definition om vad stress innebär. I denna rapport har vi valt att utgå från att stress är den biologiska och psykologiska reaktionen på olika belastningar och ansträngningar. Med andra ord kan stress innebära mobilisering av resurser som görs för att hantera olika typer av krav (Institutet för stressmedicin, 2016). Definitionen av stress väcker även frågan om hur stress hanteras.

Folkman m.fl. (1986) har försökt svara på frågan genom att utveckla en teori som kallas copingteori. Coping översätts på svenska till hantering och i korthet innebär det att stresshantering är process-orienterad. Individens kognitiva och emotionella förmågor processar det inre och yttre stimulus och på så sätt hanterar individen situationen genom vad forskarna kallar primary appraisal, vilket innebär att individen processar i vilken grad upplevda stimuli är hotfullt eller inte. Nästa steg, secondary appraisal, involverar individens förmåga att bedöma ens egna resurser och hanteringsstrategier baserad på ens primary appraisal. På så sätt menar Folkman¹ att stresshantering är en process, situationsbunden och fyller en funktion, nämligen anpassning till miljön (Folkman, 1997; 2008).

Många faktorer i arbetslivet påverkar individens stresshantering (coping). I en studie om polisens hantering av stress i samband med av- och utvisning av asylsökande ensamkommande barn (n= 714 poliser) visade Hansson, Ghazinour, & Padyab (2017) att poliser som använde sig av självkontroll och undvikande beteende² som stresshantering hade låg grad av psykologisk hälsa, d.v.s. sämre sömn och koncentrationssvårigheter. Internationell forskning bekräftar bilden av att polisyrket är en profession där stress och traumatiska händelser förekommer kontinuerligt, vilket påverkar polisernas hälsa (Violanti & Aron, 1995; Karlsen m.fl., 2006; Menard & Arter, 2013; Griffin & Sun, 2017).

När det handlar om studier på svenska polisens arbetsmiljö och hälsa visar en rad studier att polisernas generella hälsa är jämförelsevis låg. I en internrevision som granskade polisens arbetsmiljöarbete (Nylund & Nionzima, 2019) betonade författarna att Polismyndigheten måste bli bättre i sitt arbetsmiljöarbete för att minska negativa konsekvenser för verksamheten. I en tidigare rapport skriver Andersson m.fl. (2013) på uppdrag av Rikspolisstyrelsen, att svenska poliser rapporterar mer sjukfrånvaro relaterad till trakasserier hot, våld och diskriminering jämfört med många andra yrkesprofessioner. Arbetsmiljön för poliser innebär att de utsätts för olika faktorer som kan inverka negativt på deras psykosociala hälsa. Det är faktorer som uppstår till följd av arbetets karaktär, t.ex. att utsättas för hotfulla och traumatiska situationer, utsatta miljöer och/eller organisatoriska faktorer som påverkar relationen med medarbetare och arbetsledare (Andersson m.fl., 2013). Internationell forskning bekräftar vad Andersson och kollegor redovisar. Polisernas arbetsmiljö – både ”operativa faktorer” och/eller ”organisatoriska faktorer” – kan inverka negativt på hälsan (Violanti & Aron, 1995; Shane, 2010; Arnetz m.fl., 2013). Ghazinour, Padyab, & Hansson (2021) har identifierat ytterligare tre faktorer kopplade till yrkesutövningen som kan ha negativ inverkan på polisernas hälsa. Dessa faktorer är ”stress mot signifikanta personer”, t.ex. att familjen hotas till livet; ”självbild”, d.v.s. att poliser p.g.a. upprepade kritiska situationer drabbas av inre ältande eller får skuldkänslor över uppdrag som inte har genomförts på ett adekvat sätt, samt ”konfrontation med döden” – där en polis kan hamna i situationer där de riskerar sitt eget liv eller på annat sätt kommer i kontakt med döden (Ghazinour, Padyab, & Hansson, 2021).

Sammanfattningsvis finns samstämmighet i nationell och internationell forskning att polisyrket som profession innebär att hantera stress i olika grader och i olika situationer, och därmed spelar arbetsmiljön en viktig roll i det polisiära arbetet.

---

1 Vi har valt att använda anpassning som motsvarighet till den engelska termen *adaptation*.

2 Vi har använt oss av undvikande beteende för den engelska termen *escape-avoidance*.

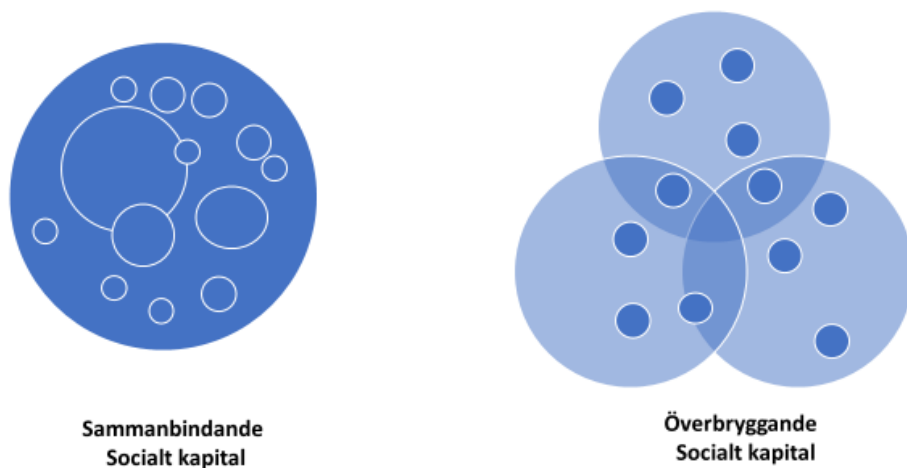
Arbetsmiljön styrs av de krav som uppställs i lagstiftningen på området. Denna arbetsmiljölagstiftning är numera omfattande och består av såväl lagar stiftade av riksdagen som av regeringen utfärdade förordningar och av myndigheter utfärdade föreskrifter. En central lag på området är arbetsmiljölagen (1977:1160), som innehåller mer allmänt hållna bestämmelser om bl.a. arbetsmiljöns beskaffenhet och allmänna skyldigheter. Dessa bestämmelser har på ett antal punkter preciserats av regeringen i arbetsmiljöförordningen (1977:1166). Det finns dock även exempel på lagstiftning som reglerar vissa aspekter av arbetsmiljön, såsom arbetstiden i arbetstidslagen (1982:673). Bland myndigheters föreskrifter märks framför allt Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS), som konkretiserar kraven på arbetsmiljön i en mängd situationer. Värt att påpeka är också att arbetsmarknadsparterna själva i viss utsträckning reglerat arbetsmiljön genom kollektivavtal.

2.2 Socialt kapital

Som angetts ovan har Polismyndigheten en uttalad ambition att den genom satsningen Mareld vill bidra till att stärka det sociala kapitalet i särskilt utsatta områden. Socialt kapital är ett begrepp som fått stor uppmärksamhet i både forskning och praktik under de senaste decennierna. Det finns flera olika definitioner av begreppet men samtliga menar att socialt kapital handlar om *“Sociala nätverk, de ömsesidighetsnormer som uppstår ur dessa, och värdet av detta för att uppnå gemensamma mål”* (Schuller, Baron, & Field, 2000).

Socialt kapital används inom flera olika discipliner för att förstå och förklara värdet av sociala relationer och socialt deltagande för en rad olika utfall såsom demokrati, hälsa och trygghet m.m. Studier har visat på ett samband mellan socialt kapital, ökad trygghet och lägre brottslighet samt rädsla för att utsättas för brott (Matsukawa & Tatsuki, 2018; Sargeant m.fl., 2017). Den amerikanska statsvetaren Robert Putnam (2000) studerade det sociala kapitalet på delstatsnivå i USA och fann att tryggheten var högre och brottsligheten lägre i delstater med högt socialt kapital. Ur ett polisiärt perspektiv är socialt kapital således intressant för att förstå hur kriminalitet kan förebyggas och trygghet främjas, inte minst i särskilt utsatta områden. Socialt kapital skulle alltså kunna fungera som ett potentiellt ”verktyg” i polisens brottsförebyggande och trygghetsfrämjande arbete, och det finns forskare som menar att mobilisering av socialt kapital är en förutsättning för lokalt polisarbete (Pino, 2001).

Forskningen har visat att det finns flera olika former av socialt kapital. Sammanbindande, eller bonding socialt kapital består av starka band mellan medlemmar som känner varandra väl (Moore & Kawachi, 2017). Det handlar om sociala nätverk där medlemmarna är lika varandra; det kan t.ex. handla om religiösa och/eller etniska grupper, vilket förstärker gemensamma identiteter och skapar en stark grund för solidaritet mellan medlemmarna. Sammanbindande socialt kapital kan därför fungera som en viktig källa för hjälp och socialt stöd mellan människor. Överbryggande eller bridging socialt kapital för istället samman människor från olika sociala sammanhang, och består av svagare band mellan medlemmar som har olika bakgrunder och erfarenheter (Moore & Kawachi, 2017). Dessa nätverk kan t.ex. handla om kontakt mellan individer och grupper som representerar olika intressen i ett samhälle, såväl som mellan civilsamhället och olika myndigheter. Den här typen av nätverk är därför ”utåtblickande” och ger tillgång till information och möjligheter som man inte kan få tillgång till i nätverk där medlemmarna är lika varandra. Figur 1 på nästa sida illustrerar skillnaden mellan sammanbindande och överbryggande socialt kapital.

Figur 1. Sammanbindande socialt kapital stärker en gemensam identitet och överbyggande socialt kapital för samman människor med olika bakgrund och erfarenheter.

Även om socialt kapital i huvudsak tros vara positivt för både individer och samhällen har studier även visat på att socialt kapital kan ha negativa effekter. Ett stort sammanbindande socialt kapital i kombination med frånvaron av överbyggande socialt kapital har visat sig kunna fungera som en grogrund för intolerans och fördomar, vilket därmed riskerar att vidga klassklyftor, diskriminering och motsättningar mellan grupper (Svensen, 2006; Deuchar, 2011). För att främja en positiv utveckling i ett samhälle är det därför viktigt att främja överbyggande socialt kapital som för samman starka lokala sociala nätverken med det omgivande samhället (Crawford, 2006). Rothstein (1998) menar att de rättsstatliga offentliga institutionerna spelar en avgörande roll för huruvida socialt kapital genereras; om människor kan lita på att dessa institutioner ”bestraffar” de som inte medverkar till det kollektivas bästa, minskar risken för sociala fällor (d.v.s. att inte alla väljer att samarbeta för det kollektivas bästa), den mellanmänniska tilliten ökar och (överbyggande) socialt kapital genereras. En slutsats kan alltså vara att om människor kan lita på att polisen aktivt motverkar de krafter som inte medverkar till det kollektivas bästa i ett område främjar det även tillit, trygghet och samarbete mellan människorna inom och utom området. Detta förutsätter i sin tur att det finns en samsyn kring vad som är det ”kollektivas bästa”, d.v.s. det behöver finnas en samsyn kring hur problem-bilden ser ut och vilka värden som behöver värnas.

2.3 Samverkan

Samverkan är en uttalad viktig komponent i Mareldsatsningen. Även lagstiftaren uttrycker i flera regler, t.ex. 6 § polislagen (SFS 1984:387), en önskan om samverkan mellan polisen och andra myndigheter. De brotts- och otrygghetsproblem som finns i särskilt utsatta områden är också av den komplexiteten att samverkan över myndighetsgränser ses som nödvändig av samverkansaktörerna. Att samverka i särskilt utsatta områden kan handla om att förebygga brott och genomföra tidiga preventiva insatser med fokus på såväl brottsituationer som brottsoffer och gärningspersoner. Det kan också handla om att förändra den fysiska miljön på utsatta platser, uppmärksamma och informera brottsoffer eller genomföra insatser för att minska utanförskap. Trots att samverkan alltså är ett vanligt och lagstadgat inslag i svensk myndighetsförvaltning finns ingen

självklar definition, utan olika aktörer använder olika begrepp och innebörd för att förklara sin mening av begreppet.

Enligt Axelsson och Bihari Axelsson (2007) innebär samverkan att verka tillsammans i ett gränsöverskridande arbete mot ett gemensamt syfte. De menar vidare att samverkan kan förklaras utifrån fyra olika nivåer och kan ske både internt, inom den egna organisationen (exempelvis nivå ett och två) eller externt, mellan organisationer eller sektorer (exempelvis nivå tre och fyra). Den första nivån, *interdisciplinär*, innebär samverkan mellan olika verksamhets- och kunskapsområden, medan den andra nivån benämns som *interprofessionell*, vilket betyder samverkan mellan olika professioner eller yrkesgrupper. Den tredje samverkansnivån benämns som *interorganisatorisk*, med vilket avses samverkan mellan olika organisationer och myndigheter. Den fjärde och sista nivån benämns som *intersektoriell*, vilket beskrivs som samverkan mellan olika samhällssektorer, d.v.s. offentlig eller privat sektor.

Lindberg (2009) har istället försökt att dela in de olika definitionerna av samverkan i två kategorier. Den första kategorin handlar om regelrätta definitioner som återfinns i ordböcker. Här beskrivs begreppen samverkan, samarbete och samordning som till viss del överlappande, där *samverkan* innebär att arbeta tillsammans för ett gemensamt syfte, *samarbete* beskrivs som att arbeta tillsammans med andra och *samordning* som att organisera olika verksamheter för ett gemensamt syfte. Den andra kategorin handlar om definitioner som skapats av forskare. Bland dessa begreppsförklaringar kan två huvudinriktningar särskiljas – en som anger olika typer av svårigheter med samverkan, och en annan som istället består av beskrivningar av hur samverkan sker och hur organisationer kan uppnå fördelar med samverkan. Några svårigheter som tidigare forskning visat är att många tycker att samverkan i sig är svårt samt att det kräver omfattande investeringar i både tid, kunskap, prioritering och eget engagemang (Johnson, Zorn, Kai Yung Tam, Lamontage, & Johnson, 2003; Sandfort, 1999). Josefsson (2007) menar att en hållbar samverkan över tid behöver föregås av en långsiktig utvecklingsprocess och ett gediget engagemang, där samverkan behöver integreras i de vanliga arbetsuppgifterna. Framgångsrika samverkansrelationer kräver en förmåga att förstå, respektera och positivt betrakta varandra. Dessutom behövs en gemensam utgångspunkt, gemensamma metoder och en diskussion om mål och principer innan samverkan kan komma igång (Boklund, 1995; Danermark & Kullberg, 1999; Darlington, Feeney, & Rixon, 2005). Det finns också forskning som ser samverkan utifrån olika nivåer av integration (Axelsson & Bihari Axelsson, 2007; Horwath & Morrisson, 2011). Där ses en låg nivå av integrering som en begränsad samverkan (t.ex. att ta del av den andres information), medan en hög nivå av integrering också åtföljs av en hög nivå av samverkan (t.ex. olika samverkansmodeller där olika aktörer engagerar sig mot ett gemensamt mål). Den samverkan som behövs mellan polis och kommun för att förebygga brott och främja trygghet i särskilt utsatta områden kräver hög nivå av integrering för att tillsammans skapa ett mervärde, d.v.s. att åstadkomma något mer än en part ensam kan lyckas med (Brå, 2016). Förutsättningarna för att få till stånd den samverkan som krävs i särskilt utsatta områden har utforskats i denna rapport och vi återkommer till dessa teorier i rapportens resultat- och diskussionsdelar.

För att aktörer ska kunna samverka effektivt krävs i viss utsträckning att de kan lämna information mellan varandra. I vilken mån framför allt myndigheter ska, får och inte får lämna uppgifter till varandra och inom den egna myndighetsorganisationen är reglerat i offentlighets- och sekretesslagstiftningen, främst i den omfattande offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Huvudregeln enligt 6 kap. 5 § OSL är att myndigheter på begäran av andra myndigheter ska lämna ut uppgifter som den förfogar över, medan myndigheterna på eget initiativ – efter en intresseavvägning – får

lämna ut uppgifter till andra myndigheter (Hjertstedt, 2015). Med myndighet avses enligt OSL såväl statliga förvaltningsmyndigheter – exempelvis Polismyndigheten och Försäkringskassan – som kommunala myndigheter – t.ex. socialtjänsten och kommunala skolor (Tansjö, Geijer, Lenberg, 2020). Samma informationsskyldighet gäller även sådana subjekt som jämställs med myndigheter, såsom kommunala församlingar och vissa kommunala bolag (se 2 kap. 2-5 §§ OSL). För helt privata aktörer – t.ex. privatägda bostadsbolag – finns det däremot som huvudregel ingen skyldighet att lämna ut uppgifter (annat än i vissa särskilda fall enligt speciallagstiftning).³

Informationsskyldigheten enligt 6 kap. 5 § gäller dock inte om den aktuella uppgiften omfattas av sekretess, vilket innebär att uppgiften *inte får* lämnas ut till myndighet eller annat subjekt. OSL innehåller ett stort antal bestämmelser om sekretess, som ofta är begränsade till att gälla för vissa ärendetyper, verksamheter och myndigheter (Bohlin, 2015). I framför allt 10 kap. OSL finns i sin tur vissa sekretessbrytande regler som innebär att sekretessen inte gäller i vissa situationer, d.v.s. att uppgiften får eller ska lämnas ut. Även sekretessen gäller för myndigheter och sådana subjekt som jämställs med myndigheter enligt samma regler som gäller beträffande informationsskyldighet (Tansjö, Geijer, & Lenberg, 2020). Värt att notera är att sekretess också kan gälla mellan olika organisatoriska delar av en och samma myndighet, om det är fråga om olika verksamhetsgrenar som är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra (8 kap. 2 § OSL). För helt privata aktörer finns det som huvudregel inget förbud mot att lämna ut uppgifter (annat än i vissa särskilda fall enligt speciallagstiftning).⁴

---

3 Se t.ex. 8 § 4 p. förordningen (1998:780) om biluthyrning (biluthyrningsföretag), 6 kap. 15 § 1 p. patientsäkerhetslagen (2010:659) (privata sjukhus), 29 kap. 19 a §§ skollagen (2010:800) (friskolor).

4 Se t.ex. 1 kap. 10 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, som utgör en sekretessbestämmelse som bl.a. gäller för banker.

3.

METOD OCH MATERIAL

Initiativ Marelds övergripande syfte är att förbättra arbetsmiljön och hälsan för de polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden samt att öka trygghet och stärka det sociala kapitalet i de sex särskilt utsatta områdena i polisregion Stockholm. Detta är en ambitiös och mångfasetterad satsning som därför också kräver flera olika vetenskapliga angreppssätt för att kunna belysas. Den vetenskapliga belysningen har därför haft en tvärvetenskaplig ansats och har genomförts av en forskargrupp med olika disciplinära bakgrunder, vilket har bidragit till olika infallsvinklar i såväl datainsamling som analys av datamaterialet. Därtill har olika forskningsmetoder använts i form av både kvalitativa och kvantitativa datainsamlingsmetoder. En mixad metod kombinerar kvalitativa och kvantitativa metoder för analyser av komplexa situationer, där användandet av enbart en metod skulle bli för begränsad (Hesse-Biber & Johnson, 2013).

3.1 Metodbeskrivning del 1: Hälsa och arbetsmiljö

För att undersöka hälsa och arbetsmiljö hos polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden har både kvantitativa och kvalitativa data samlats in i samtliga tre lokalpolisområden (Botkyrka, Rinkeby och Södertälje) i olika omgångar under projektiden 2018–2020. De frågor som belysts i denna del av projektet är följande: *Hur mår de polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden med avseende på stress, självskattad hälsa samt familje- och privatliv? Hur upplevs arbetsmiljön bland polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden? Hur uppfattar polisanställda i särskilt utsatta områden att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs?*

Tabellen på nästa sida ger en översikt av insamlat data i denna del av studien.

3.1.1 Kvantitativa data – longitudinell enkätundersökning

Enkätens innehåll

Enkäten innehöll en rad validerade mätinstrument som sammantaget gav en bred men samtidigt specifik bild av de anställdas hälsa och arbetsmiljö. I denna rapport har vi valt att använda de frågeformulär som svarar direkt mot rapportens frågeställningar.⁵

---

⁵ Enkäten innehöll ytterligare ett antal validerade instrument som inte har analyserats inom ramen för denna rapport, men som kommer att användas för efterföljande analyser och vetenskaplig publicering. Dessa är Police Anger Questionnaire (PAQ) som mäter hur ilska hanteras i vardagen, Connor-Davidson Resilience Scale som mäter motståndskraft, Petter enkät (LUST) som mäter fysisk hälsa, Rahim Organizational Conflict Inventory (1983) som mäter konflikter samt Cloninger TCI (referens) som mäter personlighet. Resultatet från detta kommer att aktivt återkopplas på olika sätt till Polismyndigheten.

Dessa är följande:

General Health Questionnaire (GHQ-12). Instrumentet utarbetades av Goldberg (1978) för att screena självskattad mental hälsa i större populationsstudier. Frågorna mäter depressiva besvär, sömnproblem, ångest, social funktion och välbefinnande, baserat på hur man skattar sin situation under de senaste veckorna (t.ex. haft svårt att sova, kunnat koncentrera sig). Varje fråga besvaras med fyra svarsalternativ (bättre än vanligt – mycket sämre än vanligt). Formuläret är väl använt inom arbetslivsforskning och när det handlar om hälsoundersökningar är detta instrument det som har använts mest. Beträffande självskattad mental hälsa utifrån GHQ-12 gäller skattningen de senaste två veckorna. Skattningarna graderas från 0–12 där 0 betyder inget besvär och 12 betyder mycket besvär.

DSM-5. – Självskattning av aktuella symtom är ett frågeformulär som ger ett självskattat mått på förekomst av symtom inom 13 domäner för psykisk ohälsa. Frågeformuläret består av 23 frågor och täcker 13 domäner. Varje item på skalan skattas enligt en 5-gradig skala där 0 representerar frånvaro av symtom och 4 representerar svåra symtom. Det är viktigt att betona att frågeformuläret inte leder fram till specifika diagnoser. Det ger inte heller en detaljerad kartläggning av specifika symtom vid olika tillstånd. Skattningen ger enbart en fingervisning om ett fåtal problem inom respektive domän som senare kan följas upp (Pilgrimpress, 2021).

Police Stressor Identification Questionnaire (PSIQ) har utarbetats av Ghazinour, Padyab och Hansson (2021), vid Enheten för polisutbildningen, Umeå universitet. PSIQ är ett formulär som innehåller 42 frågor om stressorer som poliser i yttre tjänst möter eller upplever i tjänsteutövningen. Frågeformuläret undersöker stressfaktorer som har sin källa i det polisiära arbetet, polisens arbetsmiljö och stressorer som handlar om hot och våld mot polisens närmaste i det privata livet. Mätinstrumentet bygger på skalan 0 till 9, där 0 innebär ingen stress och 9 innebär värsta tänkbara stress och belyser fem domäner såsom organisationell stress, operationell stress, synen på sig själv, signifikanta andra och konfrontation med döden (Ghazinour, Padyab, & Hansson, 2021).

Tabell 1. Översikt av datainsamling rapportdel 1: Arbetsmiljö och hälsa bland polisanställda i tre särskilt utsatta områden

KVANTITATIVA DATA			
Enkätundersökning*	Botkyrka Enkät 2018 n=91 Enkät 2019 n=60 Enkät 2020 n=84	Rinkeby Enkät 2018 n=137 Enkät 2019 n=63 Enkät 2020 n=52	Södertälje Enkät 2018 n=135 Enkät 2019 n=112 Enkät 2020 n=146
KVALITATIVA DATA			
Fokusgrupp-intervjuer (Deltagare n=74)	Botkyrka Vt 2020 Gruppchefer n=4 Utredare inkl. civila utredare n= 5 Utredare grova brott n=6 IGV män n=5 IGV kvinnor n=6	Rinkeby Ht 2019 Gruppchefer n=4 Utredare inkl. civila utredare n=3 Utredare grova brott n=5 IGV män n=6 IGV kvinnor n=5	Södertälje Ht 2019 Gruppchefer n=6 Utredare inkl. civila utredare n=4 Utredare grova brott n=6 IGV män n=4 IGV kvinnor n=5
Individuella intervjuer LPO chefer (Deltagare n=3)	Botkyrka Vt 2019 n=1	Rinkeby Vt 2019 n=1	Södertälje Vt 2019 n=1

* Det saknas information om sex polisanställdas LPO tillhörighet, därför skiljer sig det sammanlagda antalet deltagare i denna sammanräkning (880 st) från antalet polisanställda som finns med i dataanalyserna (886 st). De sex polisanställda har i övrigt svarat på andra frågor i enkäten men utelämnat just LPO tillhörighet.

ENRICH Marital Inventory är ett vetenskapligt beprövat frågeformulär som mäter och identifierar parrelationers styrkor och områden som kan stärkas. Formuläret avser mäta och beskriva dynamiken inom en parrelation. Svartalternativen ges enligt Likertskalan: 1 (instämmer inte alls), 2 (instämmer lite), 3 (varken eller), 4 (instämmer ganska mycket), 5 (instämmer väldigt mycket) och ger ett mått på hur nöjda parterna är i sitt förhållande. Formuläret täcker in en rad olika faktorer, med ett antal påståenden som berör relations- och livsområdena personlighetsstil, kommunikation, konflikthantering, ekonomi, fritidsaktiviteter, intimitet, barn och föräldraskap, familj och vänner, jämställdhetsroller, idealisering, livsåskådning, äktenskaplig tillfredsställelse, sammanhållning och förändring. Genom att sammanföra frågor från de ovan definierade områdena i parrelationen får man fram mått på äktenskaplig tillfredsställelse, vilket har verifierats genom internationella vetenskapliga studier (Fowers & Olsen, 1989).

Psykologiska och sociala faktorer i arbetslivet (QPS Nordic) har tagits fram av Arbetslivsinstitutet för att studera arbetsmiljöfrågor i de nordiska länderna (Dallner m.fl., 1999). Dallner och hennes kollegor utgick generellt från anställdas upplevelse av psykologiska, sociala och organisatoriska arbetsförhållanden. QPS Nordic tar hänsyn till den kontinuerliga utvecklingen eller förändringen av organisationer, inklusive det innovativa klimatet som är en betydelsefull komponent i en lärandeorganisation. Formuläret täcker också jämlikhetsfrågor rörande kön och ålder, liksom frågor om relationen arbets- och privatliv (Dallner m.fl., 1999).

Genomförande av enkätundersökningen

Samtliga polisanställda vid Botkyrka, Rinkeby och Södertälje lokalpolisområden fick besvara enkäten vid tre tillfällen – först vid en s.k. baslinjemätning (2018), som sedan följdes upp vid två tillfällen (2019 och 2020) för att kunna värdera hur hälsa och arbetsmiljö eventuellt förändras över den tid som Mareld pågår. I den första enkätomgången deltog totalt 365 anställda, vid den andra omgången 238 anställda och vid den tredje enkätomgången 283 polisanställda. Totalt 74 polisanställda besvarade samtliga tre enkäter.

Vid det första och andra enkätillfället besökte forskarna varje lokalpolisområde för att på egen hand dela ut och samla in enkäterna. Framför allt skedde detta i samband med att lokalpolisområdena hade personaldagar där merparten av personalen träffades samtidigt. Vid det sista tillfället, under våren 2020, gjorde situationen med Covid-19 det omöjligt för forskarna att åka och samla in enkäterna själva. Därför anlätades kontaktpersoner från de tre lokalpolisområdena som delade ut och samlade in enkäterna. Enkäten har fått fyllas i under ordinarie arbetstid och har tagit upp mot en timme att fylla i vid varje tillfälle.

För att möjliggöra uppföljning av samma individer över tid har de som besvarat enkäten fått fylla i sitt personnummer på ett försättsblad till enkäten. Detta försättsblad avlägsnades från enkäten i samband med datainsamlingen och förvarades separat utan koppling till enkätresultatet. Återkopplingen mellan varje individs enkätresultat och de olika enkätillfällena har möjliggjorts genom att varje enkät har fått ett unikt kodnummer som kan kopplas till personnummer.

Tabell 2 på nästkommande sida visar enkäternas svarsfrekvens i procent, uppdelat på lokal-polisområde, enkätomgång och kön. Svarsfrekvensen bygger på lokalpolisområdenas egen statistik över antal anställda under maj månad åren 2018, 2019 och 2020. Eftersom det fanns möjlighet att dela upp de anställda utifrån kön, valde vi att presentera den fördelningen. Generellt sett kan sägas att första omgången genererade flest enkätsvar oavsett lokalpolisområde samt att de kvinnliga anställda har varit något mer benägna att besvara enkäten än sina manliga kollegor.

Tabell 2. Översikt av svarsfrekvens

	Botkyrka	Rinkeby	Södertälje
Omgång 1	66 %	78 %	80 %
Varav kvinnor	67 %	87 %	88 %
Varav män	65 %	73 %	77 %
Omgång 2	41 %	35 %	55 %
Varav kvinnor	45 %	38 %	51 %
Varav män	38 %	33 %	57 %
Omgång 3	50 %	24 %	71 %
Varav kvinnor	50 %	26 %	74 %
Varav män	50 %	23 %	69 %

Tabell 3 visar bakgrundsuppgifter på samtliga polisanställda i varje omgång. Det kan konstateras att medelåldern bland de anställda i dessa särskilt utsatta områden är relativt låg, runt 38 år. Majoriteten av deltagarna är män och lever i ett förhållande. Andel kvinnor är 25 procent bland poliser i yttre tjänst, 41 procent bland polisutredare och 82 procent bland civila utredare. Mellan 80 och 90 procent av deltagarna är poliser, medan en lägre andel är civilanställda. Ungefär hälften av deltagarna arbetar i yttre tjänst. Bland de som svarade på enkäten (n=886) var en större andel anställda i Södertälje (44,7 procent) jämfört med Botkyrka (26,7 procent) och Rinkeby (28,6 procent).

Tabell 3. Sociodemografiska variabler för deltagare i varje omgång

	Omgång 1	Omgång 2	Omgång 3	Total
	(n=365)	(n=238)	(n=283)	(n=886)*
Ålder				
Medelvärde (Standardavvikelse)	37,49 (9,88)	38,01 (10,10)	37,73 (10,61)	37,71 (10,17)
Kön				
Kvinna	141 (38,7 %)	88 (37,0 %)	121 (42,9 %)	350 (39,6 %)
Man	223 (61,3 %)	150 (63,0 %)	161 (57,1 %)	534 (60,4 %)
Civilstånd				
Ensam	68 (18,9 %)	44 (18,9 %)	48 (17,3 %)	160 (18,4 %)
Sambo/Gift	277 (76,9 %)	181 (77,7 %)	220 (79,1 %)	678 (77,8 %)
Annat	15 (4,2 %)	8 (3,4 %)	10 (3,6 %)	33 (3,8 %)
Yrkeskategori				
Civilanställd	49 (13,5 %)	26 (11,0 %)	61 (21,6 %)	136 (15,4 %)
Polis	314 (86,5 %)	211 (89,0 %)	222 (78,4 %)	747 (84,6 %)
Befattning				
Yttre tjänst	201 (56,0 %)	122 (52,8 %)	122 (44,4 %)	445 (51,4 %)
Utredning	94 (26,2 %)	59 (25,5 %)	93 (33,8 %)	246 (28,4 %)
Reception	16 (4,5 %)	10 (4,3 %)	15 (5,5 %)	41 (4,7%)
Annat	48 (13,4 %)	40 (17,3 %)	45 (16,4 %)	133 (15,4 %)
Lokalpolisområde				
Botkyrka	91 (25,1 %)	60 (25,5 %)	84 (29,8 %)	235 (26,7 %)
Rinkeby	137 (37,7 %)	63 (26,8 %)	52 (18,4 %)	252 (28,6 %)
Södertälje	135 (37,2 %)	112 (47,7 %)	146 (51,8 %)	393 (44,7 %)

* n uppgår ej till 886 i samtliga variabler pga visst internt bortfall i några frågor.

3.1.2 Kvalitativa data – fokusgrupper och intervjuer

Utifrån de preliminära resultaten från den första enkätomgången valdes ett antal teman ut för fördjupad belysning i fokusgruppsintervjuer med polisanställda i olika roller. Dessa teman konstruerades baserat på svarsmönster kring stress, hälsa och arbetsmiljö som framkom i enkäten. För att få en så representativ bild av lokalpolisområdet som möjligt bjöds fem olika grupper av anställda in till deltagande – gruppchefer, utredare, kvinnliga ingripandepoliser, manliga ingripandepoliser samt en valfri “specialgrupp” som varje lokalpolisområde själv fick välja utifrån hur de organiserat sitt arbete. Totalt genomfördes 15 fokusgrupper – fem fokusgrupper med ca fem personer i varje grupp i samtliga tre lokalpolisområden under hösten/vintern 2019/2020. Se tabell 1 för detaljerad information.

Fokusgruppsintervjuerna inleddes med en kort presentation av preliminära resultat från den longitudinella enkätstudien. Eftersom enbart enkätomgång ett var analyserad vid fokusgruppsstillfället var det analyser från det enkätmaterial som beskrevs för grupperna. Fokusgrupperna fick enbart ta del av resultat från sitt eget LPO. De olika fokusgrupperna fick ta del av resultat från sju av de självskattade hälsofrågorna i DSM IV som enkäten innehöll. Hälsofrågorna rörde symtom såsom nedstämdhet, irritabilitet/ilska, överaktivitet, ångest, kroppsliga symtom samt sömn- och minnesproblem. Efter den korta genomgången fick varje grupp möjlighet att kort kommentera dessa resultat – huruvida det var något som överraskade dem eller om resultaten speglade deras uppfattning om hälsoläget inom deras LPO.

Därefter fick varje deltagare i fokusgruppen besvara 13 påståenden och en frifråga (via appen Mentimeter) genom att fylla i huruvida de ansåg att påståendet var sant eller falskt. De första nio påståendena var arbetsrelaterade och syftade till att undersöka i vilken utsträckning arbetsmiljölagstiftningen efterlevs inom Polismyndigheten. Påståendena baserades på två av Arbetsmiljöverkets utfärdade föreskrifter: (1) *Organisatorisk och social arbetsmiljö* (AFS 2015:4) och (2) *Systematiskt arbetsmiljöarbete* (AFS 2001:1). Två av påståendena formulerades till exempel såhär: “*I vårt LPO ser ledningen till att resurserna anpassas till kraven i arbetet*” och “*Våra chefer och arbetsledare har tydligt markerat att kränkande särbehandling inte accepteras i verksamheten och arbetar aktivt för att motverka all form av kränkande särbehandling i arbetet*”. De fyra sista påståendena har tillkommit utifrån svaren i enkätundersökningen och har formulerats baserat på normer och attityder till psykosocial arbetsmiljö inom Polismyndigheten, t.ex.: “*På vår arbetsplats finns ett tillåtande klimat som gör det möjligt att berätta om egen psykisk ohälsa*” och “*Det går att hitta en god balans mellan kontroll (repressiva åtgärder) och kontaktskapande (relationsskapande åtgärder) arbete i förhållande till arbetet ute i LPO:t*”.

Under Mentimeterövningen kunde deltagarna se hur de individuella svaren fördelade sig på en bildskärm, då indikatorn visade hur stor del av gruppdeltagarna som instämt i eller förkastat respektive påstående. När alla påståenden var besvarade startade gruppdiskussionen där alla fick möjlighet att kommentera och diskutera de olika påståendena med hjälp av en samtalsledare (forskare). Fokusgruppsintervjuerna avslutades med att alla deltagare med egna ord fick avsluta följande mening: *Den största stressfaktorn som sliter på mig som polis är...*

Totalt tog varje fokusgruppsintervju två timmar i anspråk och de spelades in för att sedan transkriberas i sin helhet.

I syfte att få en djupare förståelse för hur varje lokalpolisområde är organiserat och hur respektive LPOs organisation kan inverka på de anställdas arbetsmiljö genomfördes även individuella intervjuer med varje lokalpolisområdeschef i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Intervjuerna fokuserade på LPO-chefernas egen beskrivning av lokalpolisområdets organisation, argument för denna organisation samt för- och nackdelar med

den typen av organisation. Intervjuerna tog ungefär en timme i anspråk och gjordes av tidsmässiga skäl per telefon. Alla intervjuer spelades in och transkriberades sedan i sin helhet.

3.2 Metodbeskrivning del 2. Fallstudie Norra Botkyrka

Studiens andra del, som specifikt fokuserat på Norra Botkyrka som fallstudie, har bestått av en kvantitativ del och flera kvalitativa datainsamlingar. Syftet med fallstudien var att analysera förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden, med fokus på samverkan och socialt kapital, baserat på upplevelser och erfarenheter från både poliser och andra som bor och verkar i det utvalda fallstudieområdet. Polismyndigheten valde att utse Botkyrka kommun till fallstudieområde och då specifikt ett av de särskilt utsatta områdena i norra Botkyrka (i rapporten benämner vi hädanefter denna plats som "Området"). Botkyrka ansågs lämpligt som fallstudieområde då det är en egen kommun, vilket skulle underlätta en belysning av inte minst myndighetsövergripande samverkan. Ett annat argument för val av fallstudieområde var att stora resurser sedan tidigare satsats i bland annat Södertälje och Rinkebyområdet.

De frågor som har belysts i denna del av studien är följande; *Hur ser problembilden ut i det särskilt utsatta området och finns det en samsyn mellan polisen, boende och andra samhällsaktörer kring denna? Hur uppfattas polisen och deras insatser av boende och andra samhällsaktörer? Hur ser poliserna själva på sitt trygghets- och tillitsskapande uppdrag? Hur samverkar polisen externt och internt? Hur upplever polisen och andra samhällsaktörer att offentlighets- och sekretessregleringen inverkar på polisens samverkan med andra aktörer?*

Den kvantitativa delen bestod av en skolbaserad enkät och samlades in under våren 2020 medan de kvalitativa delstudierna bestod av intervjuer och fokusgrupper som har pågått från våren 2018 fram till hösten 2019. Nedanstående tabell ger en översikt över datainsamlingen i denna del av studien.

Tabell 4. Översikt av datainsamling i rapportdel 2: Fallstudie norra Botkyrka

KVANTITATIVA DATA	
Skolenkät (Deltagare, n=68)	Vt 2020 Enkät till samtliga elever i åk 9 i en högstadieskola i Norra Botkyrka
KVALITATIVA DATA	
Individuella intervjuer med samhällsaktörer (deltagare n=17)	Vt 2018 – ht 2019 Representanter för; Arbetsförmedlingen (n=1), Kulturarbetare (n=1), Bostadsbolag (n=1), Kommunal service- och fritidsverksamhet (n=4), Socialtjänsten (n=2), Lokala föreningar (n=2), Skolpersonal (n=1), Lokal politiker (n=1), Näringsidkare (n=2), Ungdomar (n=2)
Individuella intervjuer med poliser (deltagare n=8)	Vt 2018 Chef (n=1), Områdespolis (n=1), Kommunpolis (n=1), NIGS spanare (n=1), Yttre befäl (n=1), Gruppchef (n=1), IGV/BF lokalpolis (n=2)
Fokusgruppsintervjuer med polisanställda (deltagare n=26)	Ht 2018 Gruppchefer (n=8), Utredare och IGV/BF (n=7), IGV/BF (n=8), Civila utredare (n=3)

3.2.1 Kvantitativa data – skolenkät

För att få en uppfattning av hur barn och unga upplever sin boendemiljö och polisens arbete i Området genomfördes en enkätundersökning bland samtliga elever i årskurs 9. Då skolelever kan sägas utgöra ett ”tvärsnitt” av de boende i området beträffande social och etnisk bakgrund såg vi det som viktigt att få ta del av deras upplevelse av hur det är att bo i norra Botkyrka. Enkäten innehöll följande frågeområden: bakgrundsfrågor om sig själv och sin familj, frågor om platsen där de bor (*t.ex. om de känner sig hemma där de bor*), frågor om trygghet i sitt område (*t.ex. hur ofta de känner sig trygg på en viss plats*), frågor om synen på olika samhällsfrågor (*t.ex. vilka frågor de skulle satsa på om de var politiker i Botkyrka*) samt frågor om tillit och förtroende, där de bl.a. fick ranka hur stort eller litet förtroende de hade för polisens arbete i området.

Efter kontakt med en skolledare på en högstadieskola i norra Botkyrka fick forskarna godkänt att distribuera ut enkäten till samtliga elever i årskurs 9 som fyllt 15 år. Enkäten delades ut under skoltid och alla klasser (totalt tre) fyllde i enkäten under en och samma dag. Två forskare, en manlig och en kvinnlig, var närvarande hela tiden, så att eleverna kunde ställa frågor om något i enkäten var oklart. Alla elever som var närvarande på skolan den dagen erbjöds att frivilligt delta. Ingen elev tackade nej till deltagande och totalt deltog 68 elever av 77, d.v.s. 88 procent av alla niondeklassare i berörd skola. Av de elever som svarat på enkäten bor 72 procent i Området och ytterligare 19 procent uppger att de bor i närliggande områden som också benämns som särskilt utsatta. Enbart 9 procent har svarat att de bor någon annanstans, var vet vi inte exakt; det enda vi vet är att de går i Områdets högstadieskola.

3.2.2 Kvalitativa data – intervjuer och fokusgrupper

För att undersöka hur problembilden i Området uppfattas, vilka uppfattningar som finns om polisen, och hur polisens interna såväl som externa samverkan fungerar, valde vi att intervjua ett antal olika aktörer som bor och verkar i Området – både poliser och andra samhällsaktörer.

Individuella intervjuer med samhällsaktörer

Totalt genomfördes 15 intervjuer med 17 samhällsaktörer (vid två intervjuer deltog två personer samtidigt) som alla arbetar och i vissa fall bor i norra Botkyrka. Samhällsaktörerna har varit representerade både från kommunal, statlig, privat och frivillig sektor. Intervjuer har genomförts med ett antal olika företrädare för lokala föreningar, fritidsgårdar, skolor, socialtjänsten, arbetsförmedlingen, näringsidkare, anställda vid bostadsbolag och kommunala serviceinrättningar samt en politiker. Alla intervjupersoner valdes ut mot bakgrund av deras yrke/roll alternativt utifrån rekommendation av en tidigare intervjuperson. Intervjuerna ägde rum från och med våren 2018 till och med hösten 2019. De flesta intervjuer ägde rum vid personens arbetsplats men en intervju genomfördes via telefon.

Intervjuerna var halvstrukturerade och innehöll frågor om deltagarens bakgrund, deras subjektiva beskrivning av Området som plats, vad de upplevde som positivt respektive utmanande i området och vilka behov av förändringar de såg. Intervjuerna innehöll även frågor om deras syn på polisarbetet i norra Botkyrka. Vi fick tillstånd från samtliga deltagare förutom fyra att spela in och därefter transkribera intervjuerna. Vid intervjuerna med deltagarna som inte spelades in togs därför enbart anteckningar i enlighet med deras önskemål. Intervjuerna varade ungefär en och en halv timme.

Individuella intervjuer med poliser

Åtta individuella intervjuer med poliser i olika befattningar genomfördes under våren 2018. Tre chefer i olika positioner i lokalpolisorganisationen intervjuades, en områdespolis, en kommunpolis samt en spanare NIGS (Nationell ingripandespaning) och två lokalpoliser IGV/BF (Ingripandeverksamhet). Till poliserna ställdes frågor om deras syn på norra Botkyrka som område samt vilka möjligheter och utmaningar de upplevde i sitt arbete där. De fick även berätta om sina uppfattningar av Mareldsatsningen samt om egna erfarenheter och uppfattningar om polisens trygghets- och tillitsskapande uppdrag samt polisens interna och externa samverkan. Intervjuerna genomfördes vid intervjupersonernas arbetsplats och tog cirka en och en halv timme i anspråk. Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades därefter.

Fokusgrupper med poliser

Fyra fokusgruppsintervjuer med poliser och civilanställda i Botkyrka genomfördes under hösten 2018. Syftet med fokusgrupperna var att fördjupa förståelsen av aspekter som framkommit i de individuella intervjuerna med poliser samt att undersöka normer och värderingar om polisens trygghets-/tillitsskapande men också brottsförebyggande arbete bland de anställda. En grupp bestod av gruppchefer vid lokalpolisområdet, två grupper bestod av IGV/BF poliser (ingripandepoliser), och en grupp utgjordes av tre civila utredare och en utredande polis. Urvalet av grupper skedde med hjälp av LPO-chefen med intentionen att intervjua personal från olika verksamhetsgrenar och med olika arbetsuppgifter. Fokusgrupperna genomfördes på polishuset i Tumba, spelades in och transkriberades därefter.

Fokusgrupperna inleddes med att informanterna individuellt fick ta ställning till ett antal påståenden som konstruerats baserat på information som framkommit i tidigare genomförda intervjuer med poliser. Dessa var påståenden om Initiativ Mareld, t.ex. *“Det förebyggande polisiära arbetet har uppgraderats i och med Mareld”*, och *“Mareld handlar enbart om resursförstärkning, inget annat”* samt påståenden om hur det är att arbeta inom polisen i särskilt utsatta områden, t.ex. *“Vi behöver mer kunskap för att kunna jobba relationsbyggande i särskilt prioriterade områden”* och *“Det krävs särskilda personliga egenskaper för att jobba förtroendeskapande i särskilt prioriterade områden”*. De individuella svaren på dessa påståenden sammanställdes därefter, redovisades för hela gruppen och användes som ett underlag för de fortsatta diskussionerna. Diskussionen leddes av en forskare och en annan forskare tog anteckningar under diskussionerna.

3.3 Analys av data

3.3.1 Longitudinell enkätstudie

Regressionsmodell för slumpmässiga effekter (Random-effects regression model) har använts för att analysera data från hälso- och arbetsmiljöenkäterna. Detta verktyg är utformat för att skatta modeller när olika individer har svarat i varierande utsträckning vid de olika tidpunkterna. Vissa individer deltog en gång, andra två gånger och andra alla tre gångerna. Detta är en struktur där upprepade observationer (panels) finns inom (nested within) enskilda observationer (Rabe-Hesketh & Skrondal, 2008). I analysen bedömde vi a) förändring av beroende variabler, t.ex. hälsa, stress o.s.v. över tid (omgång 1, 2 och 3), b) om det fanns en skillnad mellan olika grupper (t.ex. män jämfört med kvinnor eller mellan de olika yrkeskategorierna), och c) interaktionen mellan tidpunkt och grupp, d.v.s. om förändringen över tid ser annorlunda ut mellan olika grupper.

Som ovan nämnts analyserades skillnader i olika utfall (t.ex. nedstämdhet, stress) mellan olika grupper (t.ex. baserat på kön, yrkesgrupper). För dikotoma beroendevari-

abler (Ja/Nej), som exempelvis nedstämdhet, skattades sannolikheten för ett visst utfall inom en grupp, baserat på hur svaren fördelat sig inom respektive grupp (t.ex. kön, yrkeskategori). På så sätt skattades den förväntade sannolikheten ("the predicted probabilities") för ett visst utfall inom olika grupper och skillnader mellan grupper analyserades i form av genomsnittliga marginella effekter (average marginal effects) (Williams & Richard, 2012). Förväntad sannolikhet tolkades utifrån hur stor andel inom en viss grupp som svarat Ja på angiven fråga och hur det skiljer sig mellan grupper. För kontinuerliga variabler, exempelvis skattning av stress (PSIQ-42) eller psykisk hälsa (GHQ-12), analyserades skillnader mellan grupper (kön, yrkeskategori m.fl.) genom att jämföra medelvärdet för respektive variabel (stress, psykisk hälsa m.m.) mellan de olika grupperna (general marginal effect).

3.3.2 Skolenkät

Enkätmaterialen sammanställdes med hjälp av beskrivande statistik för att få en överblick över hur eleverna svarat på frågorna. Därefter jämfördes hur svaren fördelades mellan killar och tjejer för att få en överblick över hur svaren fördelades sig mellan könen.

3.3.3 Intervjuer och fokusgrupper

Alla fokusgruppsintervjuerna och de individuella intervjuerna har analyserats med hjälp av en tematisk analysansats (Braun & Clarke, 2006). Efter varje fokusgruppsintervju och individuell intervju skrevs noggranna anteckningar med omedelbara reflektioner, vilka var användbara i den fortsatta analysen. Samtliga transkriberade intervjuer lästes initialt noggrant igenom för att få en överblick över hela intervjumaterialet. Därefter sammanfattades och kodades intervjuerna för att möjliggöra identifiering av centrala mönster i materialet. Det kodade intervjumaterialet sorterades så att de koder som innehöll liknande information ordnades i grupper. Denna process möjliggjorde identifiering av de mest centrala temana i intervjuerna, och en analys av hur dessa teman var relaterade till varandra. I den tematiska analysen har våra teoretiska utgångspunkter hjälpt oss att fokusera analysen på det som är centralt för syftet med den vetenskapliga belysningen. Vi har dock även varit öppna för nya och "oväntade" teman i materialet, d.v.s våra teoretiska utgångspunkter har inte använts för att konstruera förutbestämda teman i analysen. I presentation av resultaten presenteras de teman som identifierats i de olika datamaterialerna och citat använts för att exemplifiera hur de olika temana illustreras i datamaterialet.

3.4 Etiska överväganden

Projektet har prövats och godkänts av den regionala etikprövningsnämnden i Umeå (Dnr: 2017/516-31).

För att i övrigt kunna säkra konfidentialiteten och leva upp till de etiska krav som omgärdar samhällsvetenskaplig forskning har ett antal åtgärder vidtagits i de olika datainsamlingarna.

Två olika enkäter har delats ut (arbetsmiljö- och hälsoenkäter samt en skolenkät) vid totalt fyra tillfällen. När det gäller de polisanställda som fått förfrågan om medverkan i arbetsmiljö- och hälsoenkäter vid sammanlagt tre tillfällen har de vid alla tillfällen fått skriftlig information om enkätens syfte och om det projekt inom vilken undersökningen genomförts. De polisanställda har också fått tydlig information om att undersökningen varit helt frivillig att delta i och att de när som helst kunnat avbryta sitt deltagande utan motivering. En särskilt tydlig information har också getts om hur projektet hanterat deras personuppgifter och att ingen obehörig kunnat ta del av dessa. Efter att de tagit del av denna information har de själva valt om de velat delta eller inte.

Den andra enkättypen, som delades ut vid det fjärde tillfället, var skolenkäten. Eleverna fick precis som vid arbetsmiljö- och hälsoenkäten skriftlig och muntlig information om studien och projektet vid samma tillfälle som enkäten fylldes i. Eftersom vi enbart vänt oss till elever i årskurs 9 gick vi inte ut med någon skriftlig information till barnens vårdnadshavare. Elever i årskurs 9 har fyllt 15 år och kan, i enlighet med etikprövningslagen, anses vara tillräckligt mogna för att inse vad forskningen innebär för hans eller hennes del. För att säkerställa att alla elever som fyllde i enkäten verkligen var över 15 år fanns en kontrollfråga om detta i början av enkäten. Ingen elev visade sig vara yngre än 15 år. Muntlig information om forskningen och syftet med enkätundersökningen gavs också till företrädare för den berörda skolan.

De individuella intervjuerna och fokusgruppsintervjuerna genomfördes med utgångspunkt i de etiska riktlinjer som gäller för forskning som involverar människor. Detta innebar att informerat muntligt samtycke inhämtades före varje intervju. Samtliga intervjupersoner fick också i förväg skriftlig information om: syftet med projektet och intervjun, vem som är forskningshuvudman, att deras medverkan är frivillig och närsomhelst kan avbrytas, hur intervju material skall användas, att inga namn ska användas i sammanställningar eller rapporter samt att intervju materialet endast är tillgängligt för projektgruppen och endast kommer att användas i publiceringen av projektrapporter och vetenskapliga artiklar. Denna skriftliga information presenterades i form av ett brev som undertecknades av projektledaren och de forskare som genomförde intervjuerna och fokusgrupperna. I samband med intervjuerna informerades intervjupersonerna och fokusgruppsdeltagarna dessutom muntligen och gavs möjlighet att ställa eventuella frågor i relation till intervjun eller projektet.

Under hela datainsamlingsprocessen har det inte kommit till forskarnas kännedom att obehag eller allvarliga händelser förekommit utifrån ett forskningsetiskt perspektiv. Forskarlagets uppfattning är att deltagarna har varit aktiva med att ge konstruktiva frågor och reflektioner till forskarna under projektets genomförande vid såväl de kvantitativa som de kvalitativa datainsamlingarna.

4.

RESULTAT DEL 1: Hälsa och arbetsmiljö

4.1 Sammanfattning av kapitel 4

De polisanställda i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje, som alla ingått i Initiativ Marelds arbetsmiljö- och hälsosatsning, har vid tre tillfällen med ett års mellanrum, fått skatta sin hälsa och arbetsmiljö i en enkät. Sammanfattningsvis visar resultaten av dessa enkäter att det på olika sätt finns kopplingar mellan arbetsmiljö och hälsa. Till att börja med visar resultatet att det finns mycket i polisarbetet som kan skapa stress hos den enskilde polisanställda. Både poliser i yttre tjänst, utredande poliser och civila utredare upplever tanken om att en kollega plötsligt blir beskjuten som ytterst stressande. Detsamma gäller tanken på att den egna familjen blir hotad till livet. Även om dessa tankar inte behöver vara något som de polisanställda tänker på varje dag, skapar de ett stresspåslag när de väl dyker upp i huvudet. Resultatet visar också på en skillnad mellan yrkesgrupperna när det gäller stressfaktorer som berör organisatoriska frågor, t.ex. brist på ledarskap, organisering och otydlig rollfördelning. Civilanställda och poliser som arbetar med utredning upplever i högre grad organisatoriska faktorer som stressande jämfört med poliser i yttre tjänst. Även om poliser i yttre tjänst rapporterar organisatorisk stress i lägre utsträckning än civilanställda och polisutredare, visar resultaten dock att de poliser i yttre tjänst som upplever organisatorisk stress också har sämre självskattad psykisk hälsa. Resultaten visar även en statistisk säkerställd minskning av upplevelsen av stress kopplat till organisationen och det operativa arbetet för poliser i yttre tjänst under den tid som undersökningen (och Initiativ Mareld) pågått.

Gällande psykisk hälsa skattar ungefär en tredjedel av de polisanställda symtom på nedstämdhet, vilket i den här undersökningen betyder ett minskat intresse och glädje för att göra saker och ting. Ungefär lika många skattar också symtom på att vara uppvarvade och har svårt att slappna av, att de sover för lite men ändå känner sig energiska eller att de utsätter sig för fler risker än normalt. Resultaten från den longitudinella enkäten visar på en minskning av andelen poliser i yttre tjänst med symtom på nedstämdhet och mani (uppvarvning) mellan den första och sista mätningen, d.v.s. under den tid som Initiativ Mareld pågått. Det går att se tendenser utifrån de olika yrkesgrupperna, där det är fler civilanställda och poliser i yttre tjänst som upplever sig vara uppvarvade medan symtom på nedstämdhet skattas högst hos utredande poliser. Generellt kan sägas att de kvinnliga deltagarna rapporterar en högre psykisk ohälsa jämfört med de manliga.

I fråga om arbetsmiljö visar resultatet på ett samband mellan arbetsmiljön och psykisk hälsa. De anställda som upplever höga kvantitativa krav i arbetet och en otydlighet och konflikt i sin yrkesroll, låg möjlighet att påverka beslut samt låg tillgång till stöd och

uppmuntran från chef – har också sämre psykisk hälsa, jämfört med dem som skattat arbetsmiljön bättre. Det framkommer att gemenskapen i polisyrket är en stark faktor för trivsel i arbetet, men fyller också funktionen av att hjälpa poliserna att orka med det tunga och stressfyllda arbetet.

Genom att fråga om hur arbetsmiljölagens regelefterlevnad upplevs i ett antal arbetsmiljöföreskrifter kan det konstateras att de polisanställda upplever att rutinerna kring kränkande särbehandling, tillbud och arbetsanpassning vid rehabilitering efterföljs, medan rutinerna för att resurserna ska anpassas till kraven i arbetet och att ledningen aktivt arbetar för att motverka ohälsosam arbetstidsförläggning inte är prioriterade i polisorganisationen.

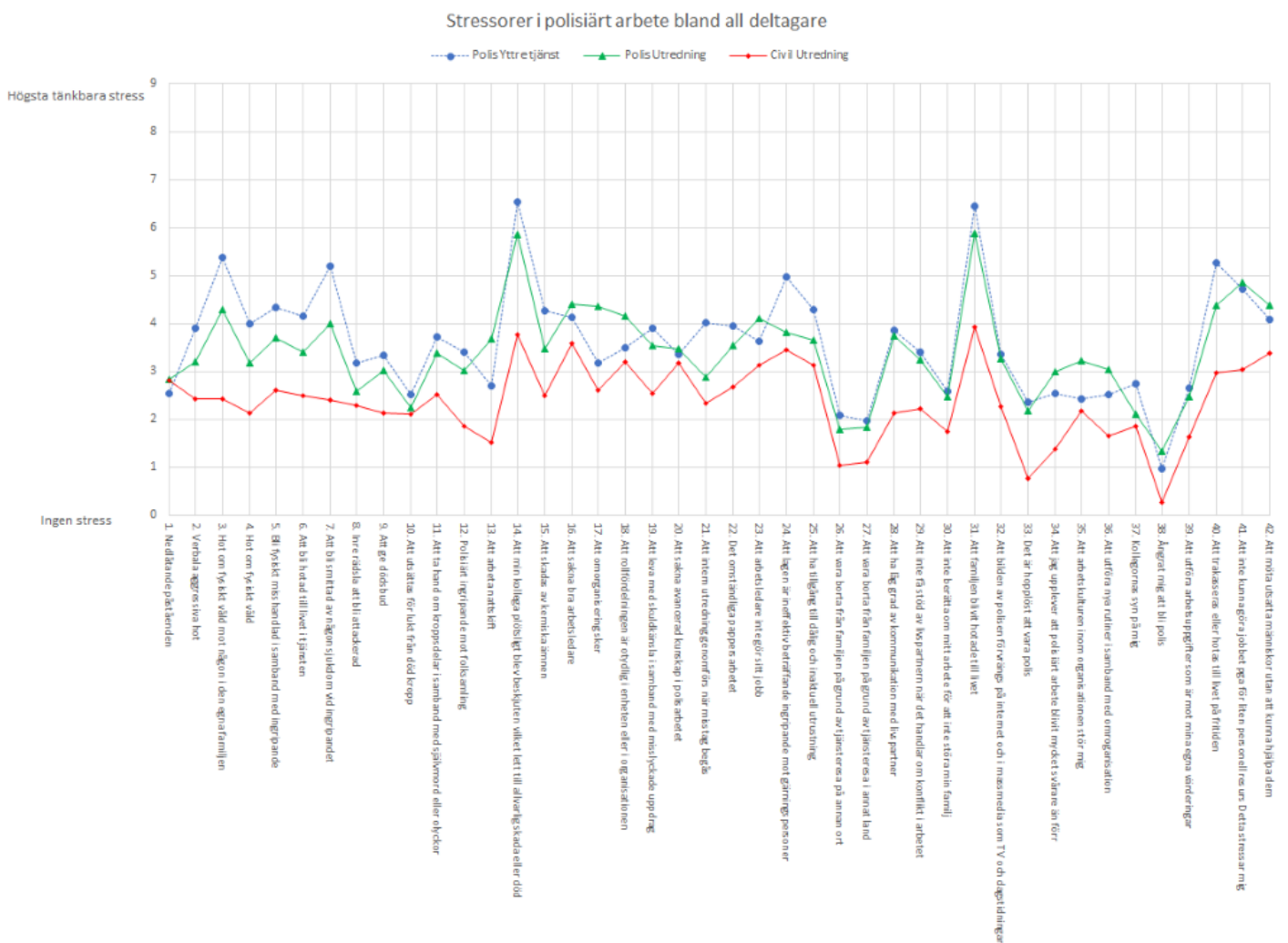
Slutligen visar resultaten att den stress som de polisanställda känner i arbetet också korrelerar med den privata parrelationen på ett negativt sätt, men att det här sambandet inte alltid uppmärksammas av den enskilde polisanställda eftersom det är något som tenderar att bli normaliserat.

4.2 Stressorer bland polisanställda i särskilt utsatta områden

Som tidigare konstaterats innebär polisärt arbete i särskilt utsatta områden en risk för att utsättas för särskilt stressfyllda situationer. Hälsa- och arbetsmiljöenkäten innehöll ett frågebatteri om stressorer i polisärt arbete. PSIQ innehåller 42 påståenden som handlar om stress-stimulin med en skala från noll till nio, där noll upplevs som ”ingen stress” och nio upplevs som ”värsta tänkbara” stress. En del av stressorerna kan vara producerade av den mentala aktiviteten, till exempel en föreställning om vad som kommer att hända som påverkar ångestnivån. Andra typer av stressorer i denna enkät handlar om stressfyllda situationer som den enskilde polisen varit med om under ett uppdrag. PSIQ består av följande fem domäner:

1. *Organisationell stress* består av 17 påståenden som handlar om stress kopplat till organisationen såsom t.ex. ”Att omorganisering sker”, ”Att sakna bra ledare” och ”Att rollfördelningen är otydlig i organisationen”.
2. *Stress beträffande signifikanta andra* består av sju påståenden kopplade till händelser som inverkar på närstående, såsom ”Att familjen blivit hotade till livet”.
3. *Operationell stress* består av sex påståenden om stressfyllda händelser i det operativa arbetet, såsom ”Hot om fysiskt våld”.
4. *Synen på sig själv* består av sex påståenden kopplat till upplevelser av misslyckanden i arbetet, såsom t.ex. ”Att intern utredning genomförs när misstag begås”.
5. *Konfrontation med döden* består av fyra påståenden om allvarliga händelser som innebär att man konfronterats med döden, såsom t.ex. ”Att ta hand om kroppsdelar i samband med självmord eller olyckor”.

I figur 2 på nästa sida redovisar vi medelvärden av stressfaktorerna för varje fråga separat för att illustrera vilken stressfaktor är lägst och högst bland poliser i yttre tjänst, utredare som är poliser samt civila utredare.

Figur 2. Medelvärde av skattning av stressorer i polisiärt arbete

Figur 2 visar att de högsta stressorerna bland *poliserna i yttre tjänst* är: “Att min kollega plötsligt blev beskjuten vilket lett till allvarlig skada eller död” (medelvärde = 6,5); “Att familjen blivit hotade till livet” (medelvärde = 6,4), “Hot om fysiskt våld mot någon i den egna familjen” (medelvärde = 5,4) och “Att trakasseras eller hotas till livet på fritiden” (medelvärde = 5,3).

De högsta stressfaktorer hos *polisutredare* är: “Att familjen blivit hotade till livet” (medelvärde = 5,8), “Att min kollega plötsligt blev beskjuten vilket lett till allvarlig skada eller död,” (medelvärde=5,8); “Att inte kunna göra jobbet p.g.a. för liten personell resurs” (medelvärde = 4,8), och “Att sakna bra arbetsledare” (medelvärde = 4,3).

För *civila utredare* är de högsta stressorerna: “Att familjen blivit hotade till livet” (medelvärde = 3,9), “Att min kollega plötsligt blev beskjuten vilket lett till allvarlig skada eller död” (medelvärde = 3,7), “Att sakna bra arbetsledare” (medelvärde = 3,6) och “Att lagen är ineffektiv beträffande ingripande mot gärningspersoner” (medelvärde = 3,4)

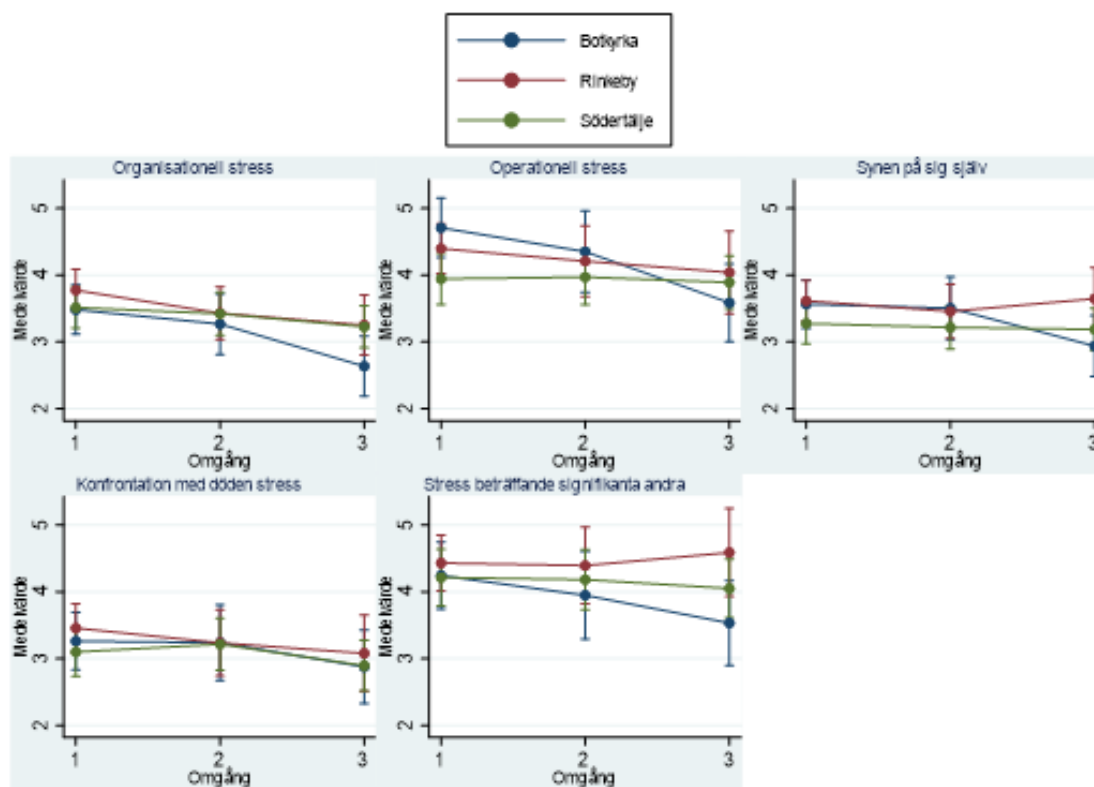
Resultatet visar att alla tre yrkeskategorierna skattade två stressfaktorer högt: “Att min kollega plötsligt blev beskjuten vilket lett till allvarlig skada eller död” och “Att familjen blivit hotade till livet”. Ett noterbart resultat är att det finns en skillnad i

skattningen av stressfaktorer mellan dessa tre grupper. Poliser som arbetar med utredning och civilanställda utredare skattar stressfaktorer som berör organisationsfrågor högt, medan poliser i yttre tjänst enbart skattar stressfaktorer som berör relation till personer som betyder mycket för dem högt. Poliser i yttre tjänst skattar stressfaktorer som berör organisatoriska faktorer lägre. Det bör emellertid påpekas att identifiering av stressfaktorer har skett genom PSIQ-formulär som har utvecklats för poliser i yttre tjänst. Därför bör viss försiktighet antas i tolkning av resultat särskilt vad gäller civilanställda.

4.2.1 Stressorer – förändringar över tid

Här redovisas förändringar av olika stressorer över tid, enbart för poliser i yttre tjänst (se metod, avsnitt 3.1.1). Istället för att redovisa enskilda stressorer har vi här undersökt de ovan redovisade olika domänerna av stressorer.

Resultatet gällande poliser i yttre tjänst i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje för de tre enkätomgångarna redovisas för de fem domänerna i figur 3. Figur 3 visar att poliser i yttre tjänst i alla tre lokalpolisområdena, men framförallt i Botkyrka och Rinkeby, uppger att de upplever "Organisationell stress" och, "Operationell stress" i mindre utsträckning i omgång 3 i jämförelse med omgång 1 ($p < 0,01$). Detta indikerar alltså att stressen relaterat till organisationen och det operativa arbetet (t.ex. hot om fysiskt våld) minskat för poliser i yttre tjänst under den tid som satsningen Mareld pågått, och i synnerhet i Botkyrka och i Rinkeby. Figuren visar också att poliser i yttre tjänst i Södertälje uppger att de upplever betydelsefullt mindre "Operationell stress" jämfört med Botkyrka och Rinkeby ($p < 0,01$). Det är ingen signifikant skillnad gällande upplevd stress relaterad till "Konfrontation med döden".

Figur 3. Genomsnittliga skillnader av medelvärde gällande domäner för stress bland poliser i yttre tjänst

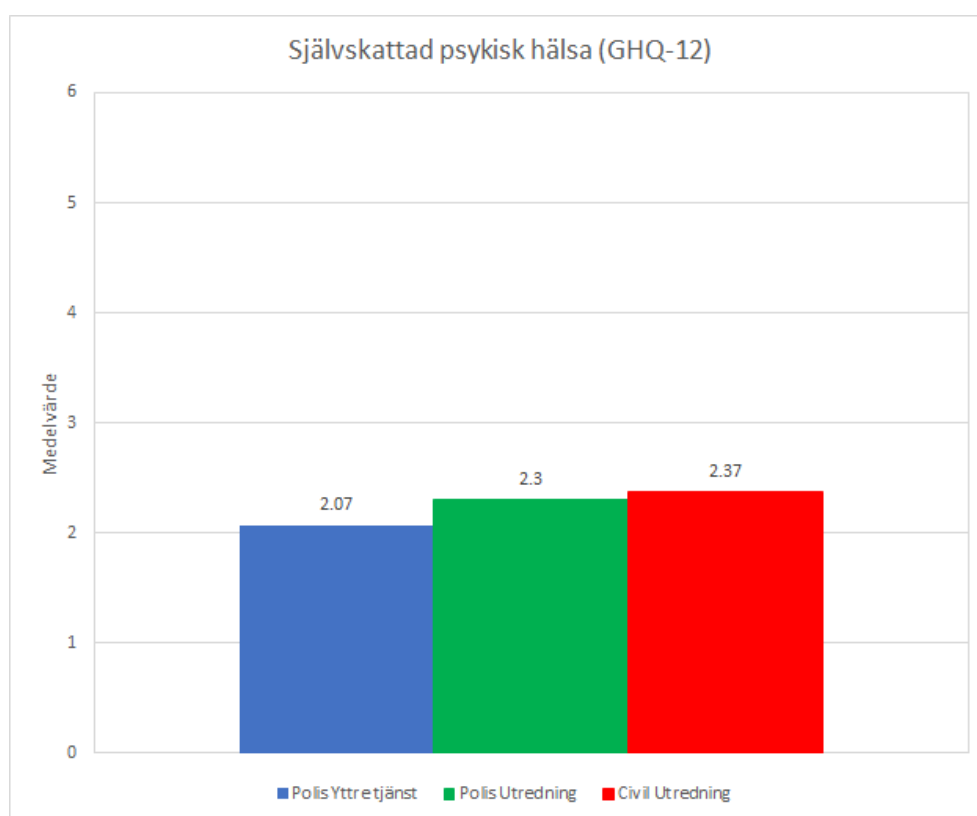

Figur 3 visar medelvärdet på y-axeln, vilket innebär att ju högre medelvärde desto mer upplevd stress inom de olika stressdomänerna. Vertikala linjer i figuren är konfidensintervall, vilket visar hur mycket de olika värdena för en population avviker från medelvärdet.

4.3 Självsfattad psykisk hälsa bland polisanställda i särskilt utsatta områden

När det handlar om självskattad psykisk hälsa har vi använt oss av den korta versionen av General Health Questionnaire (GHQ), som består av 12 frågor. GHQ-12 har använts i nationell och internationell forskning sedan många år tillbaka och syftar till att på ett tillförlitligt sätt screena förekomsten av psykisk ohälsa hos en grupp människor eller befolkning.

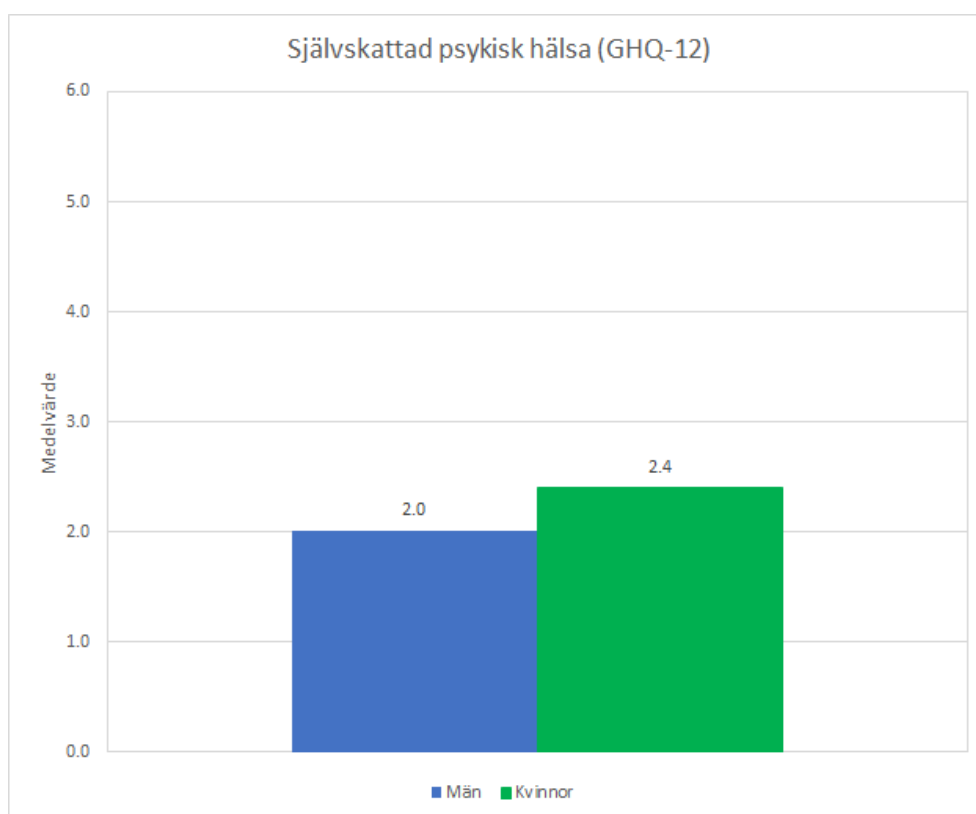
Figur 4 nedan visar medelvärdet för den självskattade psykiska hälsan hos poliser i yttre tjänst respektive polis- och civilanställda utredare. Ett högre värde indikerar sämre psykisk hälsa.

Figur 4. Självsfattad psykisk hälsa (GHQ-12) bland olika yrkesgrupper i samtliga tre enkätomgångar

Resultatet visar att civilutredare uppger högre score på GHQ (medelvärde 2,4), vilket innebär något högre psykisk ohälsa hos civila utredare jämfört med polisutredare (medelvärde 2,3) och poliser i yttre tjänst (medelvärde 2,1) Denna skillnad är dock inte statistiskt signifikant.

Figur 5 på nästkommande sida nedan visar hur den självskattade psykiska hälsan fördelar sig mellan manliga och kvinnliga anställda (både civil- och polisanställda).

Figur 5. Självskattad psykisk hälsa (GHQ-12) fördelat mellan manliga och kvinnliga polisanställda

Resultatet visar att kvinnor har högre medelvärde för psykisk självskattad hälsa (2,4 jämfört med 2,0 för män), vilket indikerar en mer utbredd psykisk ohälsa hos kvinnliga anställda jämfört med manliga anställda. Denna skillnad är statistisk säkerställd ($p < 0,05$).

4.3.1 Samband mellan stressorer och självskattad psykisk hälsa

För att kunna göra analyser av sambandet mellan stressorer och självskattad hälsa valde vi att använda oss av de fem domänerna för stressorer som beskrivits ovan (se metod, avsnittet 3.1.1). Sambandsanalyserna mellan stressorer och självskattad psykisk hälsa gäller enbart poliser i yttre tjänst.

Resultatet visar ett positivt samband mellan psykisk ohälsa och organisationell stress ($p < 0,001$), samt mellan psykisk ohälsa och stress kopplad till synen på sig själv ($p < 0,01$). Se tabell 5 på nästa sida. Det betyder, med hänsyn tagen till demografiska faktorer som kön, ålder och civilstånd, att poliser i yttre tjänst som upplever högre stress i dessa domäner också har sämre psykisk hälsa.

Tabell 5. Samband mellan stressorer och självskattad psykisk hälsa (GHQ-12) bland poliser i yttre tjänst

	koefficient	95 % KI	p-värde
Organisationell stress	0,21	0,05 till 0,37	0,001
Stress beträffande signifikanta andra	0,05	-0,06 till 0,17	0,39 (icke signifikant)
Operationell stress	0,06	0,07 till 0,19	0,35 (icke signifikant)
Synen på sig själv	0,19	0,03 till 0,36	0,01
Konfrontation med döden	0,02	-0,11 till 0,16	0,71(icke signifikant)
KI: Konfidensintervall Modellen är justerad för kön, ålder och civilstånd			

Positiva värden på koefficienter betyder ett positivt samband mellan stressfaktorn och psykisk hälsa d.v.s. ju högre stress, desto sämre psykisk hälsa. En koefficient kommer att tolkas som statistiskt signifikant om dess p-värde är lika med eller mindre än 0,05, alltså inom fem procent signifikansnivå. Värdet 0 ingår inte i konfidensintervallen. Resultatet visar att "Organisationell stress" och stress relaterad till "Synen på sig själv" har signifikant betydelse för polisens psykiska hälsa.

4.4 Självskattade psykiska besvär bland polisanställda i särskilt utsatta områden

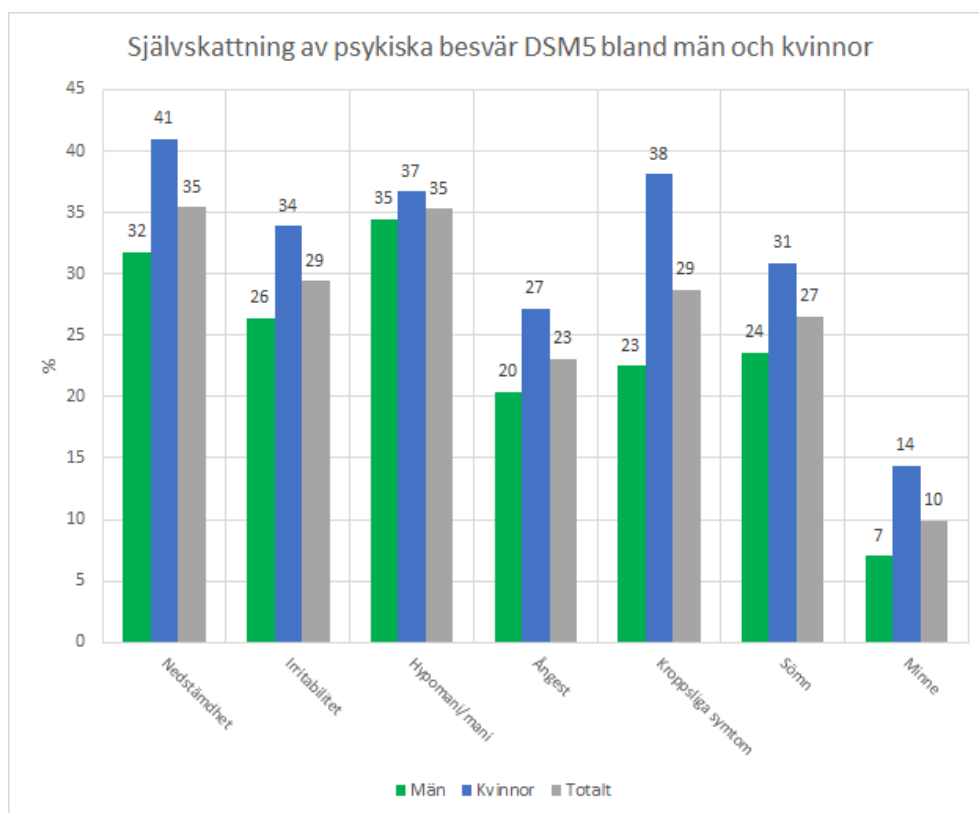
Ett ytterligare frågeformulär som har använts för att studera psykisk hälsa hos poliser i Mareld-insatsen är DSM-5, som bygger på det psykiatriska diagnosystemet. I denna studie har DSM-5 använts endast i syfte att få en uppfattning om självskattade psykiska besvär. Utifrån frågorna i DSM-5 har flera frågor slagits ihop för att skapa olika domäner som representerar olika psykiska tillstånd, eller besvär som vi i fortsättningen kallar dem för. Dessa besvär är inga diagnoser men det är betydelsefullt att göra jämförelser av dessa tillstånd över tid.

Tabell 6 på nästa sida visar att en relativt hög andel av deltagarna, mellan 30 och 40 procent, har skattat symtom på nedstämdhet, irritabilitet och hypomani/mani. Tolkningen av resultaten bör dock ske utifrån polisiärt arbete i sin kontext. Beträffande domänen nedstämdhet, där 35,5 procent av respondenterna uppgett symtom, innebär detta ett minskat intresse av och glädje i att göra saker och ting under de senaste två veckorna. Att tolka och förstå hypermani/mani (som 29,5 procent av deltagarna uppgett symtom på) kan i ett polisiärt sammanhang exempelvis om att poliser i yttre tjänst sover lite men ändå känner sig energiska eller drar igång mindre eller större polisiära projekt i till exempel brottsförebyggande syfte där man även engagerar kollegor eller andra personer i omgivningen.

Tabell 6. Andel med självskattade psykiska besvär (%) bland polisanställda i samtliga områden

	Omgång 1	Omgång 2	Omgång 3	Total
	(n=365)	(n=238)	(n=283)	(n=886)
Nedstämdhet				
Nej	233 (64,0 %)	142 (59,7 %)	196 (69,3 %)	571 (64,5 %)
Ja	131 (36,0 %)	96 (40,3 %)	87 (30,7 %)	314 (35,5 %)
Irritabilitet				
Nej	255 (70,2 %)	164 (68,9 %)	204 (72,1 %)	623 (70,5 %)
Ja	108 (29,8 %)	74 (31,1 %)	79 (27,9 %)	261 (29,5 %)
Hypomani/ mani				
Nej	216 (59,3 %)	163 (68,5 %)	192 (67,8 %)	571 (64,5 %)
Ja	148 (40,7 %)	75 (31,5 %)	91 (32,2 %)	314 (35,5 %)
Ångest				
Nej	272 (74,7 %)	188 (79,0 %)	220 (77,7 %)	680 (76,8 %)
Ja	92 (25,3 %)	50 (21,0 %)	63 (22,3 %)	205 (23,2 %)
Kroppsliga symtom				
Nej	270 (74,2 %)	164 (68,9 %)	198 (70,0 %)	632 (71,4 %)
Ja	94 (25,8 %)	74 (31,1 %)	85 (30,0 %)	253 (28,6 %)
Suicidalitet				
Nej	354 (97,8 %)	232 (97,5 %)	277 (97,9 %)	863 (97,7 %)
Ja	8 (2,2 %)	6 (2,5 %)	6 (2,1 %)	20 (2,3 %)
Psykos				
Nej	359 (98,4 %)	232 (97,5 %)	280 (98,9 %)	871 (98,3 %)
Ja	6 (1,6 %)	6 (2,5 %)	3 (1,1 %)	15 (1,7 %)
Sömn				
Nej	269 (73,9 %)	171 (72,2 %)	208 (73,5 %)	648 (73,3 %)
Ja	95 (26,1 %)	66 (27,8 %)	75 (26,5 %)	236 (26,7 %)
Minne				
Nej	320 (88,2 %)	210 (88,6 %)	263 (93,3 %)	793 (89,9 %)
Ja	43 (11,8 %)	27 (11,4 %)	19 (6,7 %)	89 (10,1 %)
Tvång				
Nej	343 (94,0 %)	218 (91,6 %)	265 (93,6 %)	826 (93,2 %)
Ja	22 (6,0 %)	20 (8,4 %)	18 (6,4 %)	60 (6,8 %)
Dissociation				
Nej	325 (89,0 %)	212 (89,1 %)	258 (91,2 %)	795 (89,7 %)
Ja	40 (11,0 %)	26 (10,9 %)	25 (8,8 %)	91 (10,3 %)

Figur 6 nedan redovisar hur självskattningen av olika psykiska besvär fördelar sig mellan manliga och kvinnliga anställda.

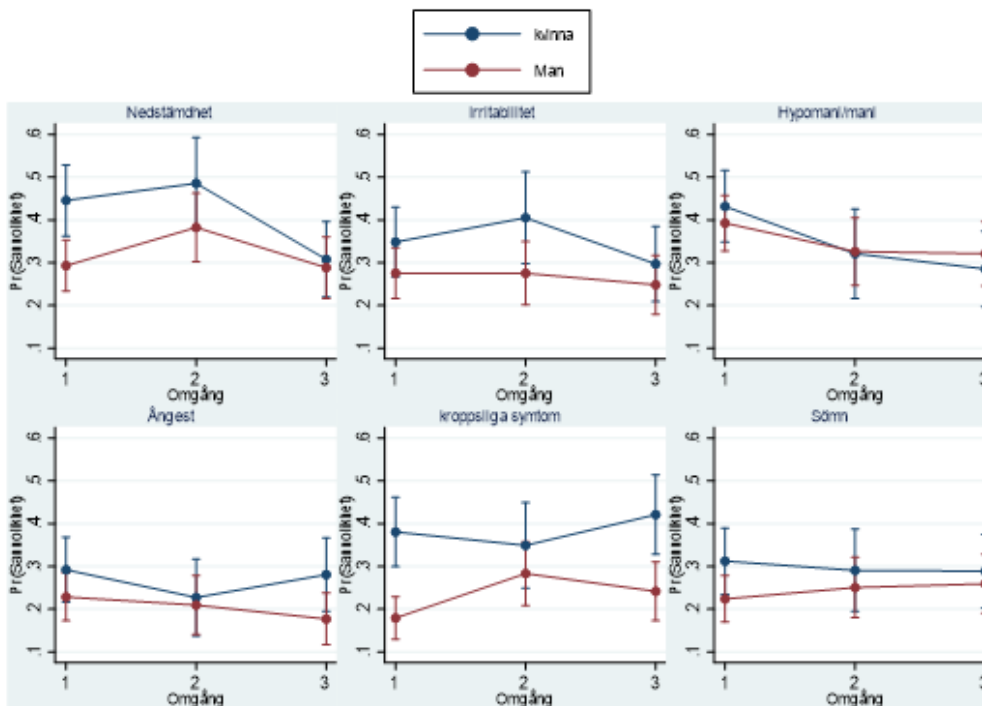

Figur 6. Självskattning av psykiska besvär (DSM5) bland män och kvinnor i samtliga tre enkätomgångar

Figur 6 visar att de kvinnliga anställda generellt rapporterar högre förekomst av psykiska besvär jämfört med manliga anställda. Störst är skillnaderna mellan könen när det gäller nedstämdhet, irritabilitet och inte minst kroppsliga symtom (t.ex. värk), där kvinnor i betydligt högre grad skattar sådana besvär jämfört med män. Efter kontroll för ålder och civilstånd är det enbart för kroppsliga symtom där en statistiskt säkerställd skillnad mellan män och kvinnor kvarstår ($p < 0,001$).

4.5 Självsfattade psykiska besvär - förändring över tid

Figur 7 visar skillnader mellan män och kvinnor samt förändringar mellan de tre olika enkätomgångarna för poliser i yttre tjänst.

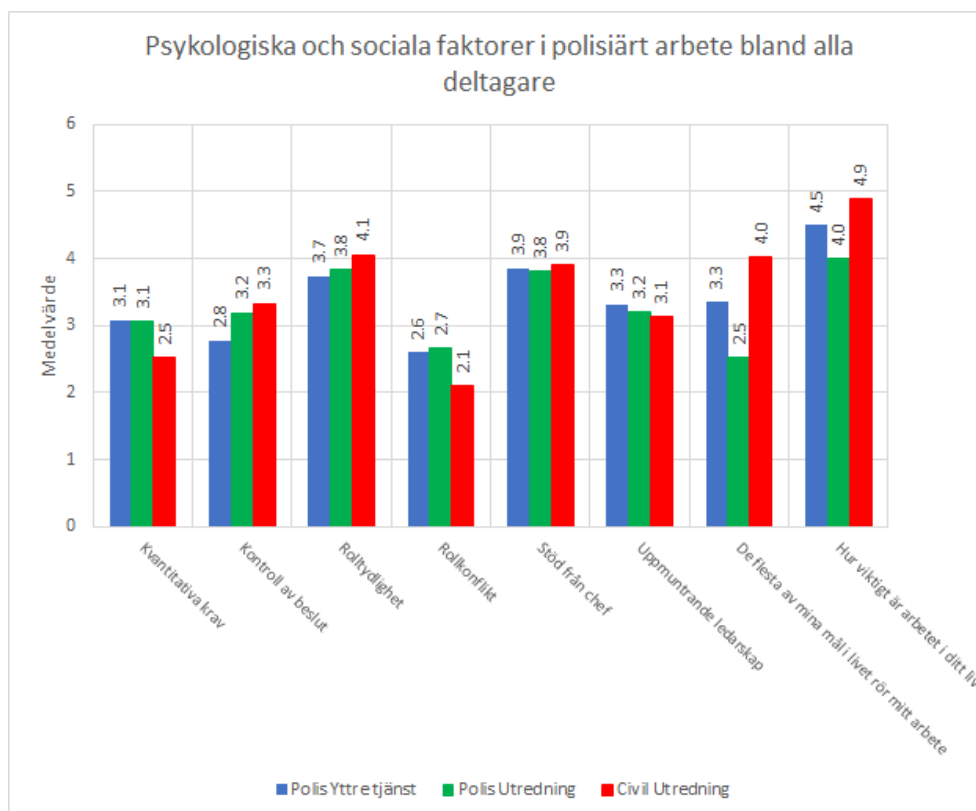
Figur 7. Sannolikheten plus/minus 95 % konfidensintervall för psykiska besvär över tid, för män respektive kvinnor

Resultatet i figur 7 visar en minskning i andel poliser med självskattad nedstämdhet och mani i omgång 3 jämfört med omgång 1 ($p < 0,01$). Detta innebär således att andelen poliser i yttre tjänst med dessa besvär har minskat under den tid som Mareldsatsningen pågått. Däremot finns inga signifikanta skillnader över tid gällande andra psykiska besvär. Kvinnor uppger högre besvär med kroppsliga symtom jämfört med män ($p < 0,001$).

4.6 Arbetsmiljö för polisanställda i särskilt utsatta områden

Arbetsmiljön har i denna studie undersökts med hjälp av både kvantitativa metoder (enkätfrågor) och kvalitativa metoder (fokusgrupper). Dessutom har vi undersökt arbetsmiljöfaktorer på flera olika nivåer – social nivå och organisationsnivå arbetsnivå samt individuell nivå.

Resultaten för hur psykologiska och sociala faktorer i arbetsmiljön (QPS Nordic) skattas för de olika yrkesgrupperna redovisas i figur 8 nedan.

Figur 8. Psykologiska och sociala faktorer som påverkar arbetsmiljön, bland poliser i yttre tjänst, utredande poliser och civila utredare

Social nivå och organisationsnivå handlar om hur arbetsmiljön påverkas av faktorer som t.ex. stöd från såväl chefer som medarbetare. I enkäten (QPS Nordic) ställdes frågor om följande: *Stöd från chef* (totalt 3 frågor, t.ex. ” Om du behöver, får du då stöd och hjälp med ditt arbete från din närmaste chef), *Uppmuntrande ledarskap* (totalt tre frågor, t.ex. ” Uppmuntrar din närmaste chef dig att delta i viktiga beslut”). Svartalternativen gavs enligt likertskalan från 1 (mycket sällan eller aldrig) till 5 (mycket ofta eller alltid). Resultaten för hur svaren fördelades sig för dessa frågor redovisas i figur 8 ovan och visar att det inte finns några statistiskt säkerställda skillnader mellan yrkesgrupperna när det gäller upplevelser av stöd och uppmuntran från chef.

I de efterföljande fokusgrupperna framkom att gemenskapen i polisyrket är en stark faktor för trivsel i arbetet, och att det kollegiala stödet är till hjälp för att orka med det tunga och stressfyllda arbetet. Poliser i yttre tjänst som arbetar utifrån ett schema med s.k. turlag beskriver detta som en stärkande funktion för den sociala sammanhållningen i gruppen och någon menar även att ”gruppen är som min familj”. De poliser i yttre tjänst som istället har ett schema som utgår ifrån en periodplanering där de kan komma att arbeta i olika gruppkonstellationer, beskriver det som mer otryggt och där det ställer högre krav på att ”lära känna nya personer hela tiden”.

Både i chefsgruppen och i de grupper som bestod av utredare samt poliser i yttre tjänst framkommer bilden av gruppchefens möjlighet att ”sätta tonen” för vad som prioriteras i dennes arbetsgrupp. Fokusgrupperna beskriver med andra ord att de

upplever att den enskilde gruppchefen har ett stort handlingsutrymme att påverka sin arbetsgrupp utifrån sina egna värderingar eller intressen. Poliser i yttre tjänst beskriver till exempel att vissa gruppchefer är duktiga på att prioritera social samvaro och träning, medan andra istället väljer att fokusera på det verksamhetsnära arbetet eftersom det är dennes intresse. Vad som fokus läggs på menar fokusgrupperna i större utsträckning handlar om gruppchefens egna intressen än verksamhetens uppdrag. I en av utredningsgrupperna beskrevs till exempel att en gruppchef försökte skydda sina medarbetare genom att inte lägga ut allt jobb som egentligen fanns, utan portionera ut det i en jämn ström istället. Andra utredare i den fokusgruppen, men som hade en annan chef, kände inte igen det förfarandet, utan beskrev istället ett system där allt inkommande som behövde utredas snabbt skulle läggas ut på medarbetarna, oavsett deras arbetsbörda.

Arbetsnivå handlar om hur arbetsmiljön påverkas av krav och kontroll på arbetet samt om roller på arbetsplatsen. I QPS Nordic ingår frågor på följande arbetsnivå: *Kvantitativa krav* (fyra frågor om arbetets omfattning såsom t.ex. ”Måste du arbeta i mycket högt tempo”), *Möjlighet påverka beslut* (fem frågor relaterade till beslut i arbetet såsom ”Kan du påverka beslut som är viktiga i ditt arbete”) *Rolltydlighet* (tre frågor kopplade till hur tydlig arbetsrollen är såsom ” Finns det klart definierade mål för ditt arbete”) samt *Rollkonflikt* (tre frågor som berör konflikter mellan olika roller och uppgifter i arbetet såsom t.ex. ”Måste du utföra saker som du tycker skulle göras annorlunda”). Samtliga frågor var formulerade med svarsalternativ enligt likertskalan från 1 (mycket sällan eller aldrig) till 5 (mycket ofta eller alltid). Figur 8 på föregående sida visar att civila utredare upplever statistisk säkerställt lägre kvantitativa krav ($p < 0,001$), mindre rollkonflikt ($p < 0,001$), och högre rolltydlighet ($p < 0,01$) jämfört med poliser i yttre tjänst. Detta indikerar att civila utredare i högre grad upplever att de har en tydlig arbetsroll och klart definierade mål för sitt arbete, samtidigt som de har lägre kvantitativa krav i arbetet (t.ex. arbeta i högt tempo), jämfört med poliser i yttre tjänst. Utredare (både civila och poliser) skattar dessutom möjlighet att påverka beslut statistisk säkerställt högre än poliser i yttre tjänst ($p < 0,001$).

I fokusgrupperna framfördes bland annat uppfattningen att de enskilda polisanställda har ett alldeles för stort eget ansvar för både sitt och sina kollegors psykiska mående. Här beskrivs en önskan om att Polismyndigheten bör ta ett större övergripande ansvar än vad som görs idag. De ”hårda” frågorna i form av upprättande av anmälningar vid tillbud fungerar förhållandevis bra, medan de ”mjuka” frågorna om exempelvis polisanställdas psykiska mående bör utvecklas.

En polis med många år i yrket menar lite skarpt att *”man duger bara i myndighetens ögon om man presterar på topp”*. Detta kan till viss del sättas i relation till den samstämmiga bilden av att det finns för få poliser i de tre särskilt utsatta områdena, vilket i sin tur ger för höga arbetskrav på dem som finns i verksamheten och krav på att dessa ska *”leverera”*. En utredare menade exempelvis att *”utredningsverksamheten i sig bygger på att folk blir gravida och sjuka och måste gå in, det är inte hållbart!”*

I en fokusgrupp med gruppchefer diskuterades utredningsverksamheten mer specifikt och där fanns olika uppfattningar om huruvida det är en skillnad mellan de polisiära och de civila utredarna i fråga om hur de upplever sina arbetsuppgifter. En i gruppen argumenterar för att *”en polis aldrig söker sig till polisskolan för att bli utredare, men det gör de civila”* och menar att det är ytterst ovanligt att en polisiär utredare verkligen vill utreda. De har istället blivit *placerade* där på grund av skada eller graviditet. Den civila utredaren har däremot aktivt sökt sig till en utredningstjänst just för att denne vill utreda. En annan gruppchef menar istället att det visst finns poliser som vill utreda och menar att *”tar man det steget att bli utredare så är det för att man vill bli utredare”* oavsett om det är en polis eller en civilanställd.

Individnivå ur ett arbetsmiljöperspektiv handlar om frågor som rör motivation i arbetet. Ett påstående i QPS var “De flesta av mina mål i livet rör mitt arbete” och en fråga var “Hur viktigt är arbetet i ditt liv?” Svartalternativen gavs enligt likertskalan från 1 (instämmer inte alls) till 7 (instämmer fullständigt). Resultaten redovisas i figur 8 på sidan 47 och visar att civila utredare i större utsträckning än polisutredare uppger att de flesta livsmål rör arbetet och att arbetet är viktigt, jämfört med polisutredare och denna skillnad är statistiskt säkerställd ($p < 0,001$).

4.6.1 Samband mellan arbetsmiljö och självskattad psykisk hälsa

Resultaten visar att det finns ett samband mellan samtliga undersökta arbetsmiljöfaktorer och den självskattade psykiska hälsan hos de polisanställda. När vi kontrollerar för demografiska faktorer (kön, ålder och civilstånd) visar analysen att anställda som upplever högre kvantitativa krav, högre rollkonflikt, mindre rolltydlighet, mindre stöd från chef, mindre beslutskrav och mindre uppmuntrande ledarskap har sämre psykisk hälsa ($p < 0,001$). Resultaten indikerar således att insatser och förbättringar i arbetsmiljön kan ha stor betydelse för de anställdas självskattade psykiska hälsa.

Tabell 7. Samband mellan arbetsmiljö och självskattad psykisk hälsa (GHQ-12)

	Koefficient	95 % KI	P-värde
Kvantitativa krav	0,45	0,23 till 0,66	<0,001
Inflytande på beslut	-0,27	-0,54 till -0,004	<0,05
Rollkonflikt	0,56	0,35 till 0,77	<0,001
Rolltydlighet	-0,31	-0,55 till -0,08	<0,01
Stöd från chef	-0,52	-0,72 till -0,31	<0,001
Uppmuntrande ledarskap	-0,26	-0,45 till -0,08	<0,001
KI: Konfidensintervall Modellen är justerad för kön, ålder och civilstånd			

4.6.2 Anställdas upplevelse av arbetsmiljölagstiftningens efterlevnad

En av projektets frågeställningar är i vilken utsträckning arbetsmiljölagstiftningen efterlevs inom Polismyndigheten. Att denna lagstiftning följs av alla aktörer kan vara av stor betydelse för att skapa en god arbetsmiljö. Som redan nämnts är arbetsmiljölagstiftningen numera omfattande och består av såväl lagar stiftade av riksdagen som av regeringen utfärdade förordningar och av myndigheter utfärdade föreskrifter (se avsnittet 2.1 ovan). I detta forskningsprojekt har två av Arbetsmiljöverket utfärdade föreskrifter närmare studerats, nämligen (1) AFS 2015:4, Organisatorisk och social arbetsmiljö, och (2) AFS 2001:1, Systematiskt arbetsmiljöarbete. Efterlevnaden av dessa föreskrifter har undersökts med hjälp av datamaterial från de genomförda fokusgrupperna med polisanställda, och de resultat som därvid erhållits har ställts i relation till tidigare rättsvetenskaplig forskning om AFS 2015:4.

Av de 13 påståendena som diskuterades i fokusgrupperna har åtta direkt kopplats till vissa av föreskrifterna i AFS 2015:4 - 9-13 §§ - och AFS 2001:1 - 9, 10 och 12 §§. Exempelvis stadgar AFS 2015:4 att "...resurserna ska anpassas till kraven i arbetet", vilket i fokusgrupperna har omsatts till påståendet "I vårt LPO ser ledningen till att resurserna anpassas till kraven i arbetet." Om ett stort antal deltagare i fokusgrupperna svarar att

detta stämmer, *indikerar* detta att efterlevnaden av denna regel är hög. Värt att hålla i minnet är dock att resultaten av mentimeterundersökningen utgörs av deltagarnas *upplevelser* av i vilken utsträckning påståendena stämmer, och att dessa deltagare nödvändigtvis inte har kunskap om allt det arbetsmiljöarbete som görs på deltagarens arbetsplats.

I nedanstående sammanställning i tabell 8 anges hur många procent av samtliga 74 deltagare som anser att de åtta påståendena stämmer. En hög procentuell andel antas innebära att den upplevda regelefterlevnaden är hög.

Tabell 8. Upplevd regelefterlevnad hos polisanställda i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje

Påstående	Påstående - innehåll	Regel	Upplevd regelefterlevnad
1	I vårt LPO ser ledningen till att resurserna anpassas till kraven i arbetet.	AFS 2015:4, 9 §	54 %
2	Våra chefer och arbetsledare tar ansvar för att vi poliser vet vilka arbetsuppgifter vi ska utföra, m.m.	AFS 2015:4, 10 §	64 %
3	Våra chefer och arbetsledare arbetar aktivt för att motverka att starkt psykiskt påfrestande arbetsuppgifter och arbets-situationer leder till ohälsa hos oss.	AFS 2015:4, 11 §	68 %
4	Våra chefer och arbetsledare arbetar aktivt för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa hos oss.	AFS 2015:4, 12 §	53 %
5	Våra chefer och arbetsledare har tydligt markerat att kränkande särbehandling inte accepteras i verksamheten och arbetar aktivt för att motverka all form av kränkande särbehandling i arbetet.	AFS 2015:4, 13 §	77 %
7	Om något allvarligt tillbud skulle inträffa i vårt LOPO (ex. att någon drabbas av ohälsa eller olycksfall i arbetet) utreds orsakerna för att framtida tillbud ska kunna förebyggas.	AFS 2001:1, 9 §	81 %
8	Våra chefer och arbetsledare är snabba på att genomföra åtgärder som behövs för att förebygga hälsa och olycksfall i arbetet.	AFS 2001:1, 10 §	62 %
9	I vårt LPO anlitas företagshälsovård eller motsvarig sakkunnig hjälp när kompetensen inom den egna verksamheten inte räcker till för arbetsanpassning eller rehabilitering	AFS 2001:1, 12 §	88 %

Av tabellen kan sägas att den relativa regelefterlevnaden är hög beträffande påståendena 5, 7 och 9, medelhög då det gäller påståendena 2, 3 och 8 samt låg i fråga om påståendena 1 och 4. I de efterföljande diskussionerna har det dock framkommit vissa omständigheter som kan tänkas ha påverkat resultatet. En sådan är att begreppen chef och

arbetsledare kan tolkas olika och att svaren blir olika beroende vilka informanterna tänker sig som chef – många, men inte alla, har i den efterföljande diskussionen tagit sikte på sin närmaste chef. Vidare består påstående nr 5 av två led, som det kan läggas olika tonvikt vid i informanternas svar – vissa synes här i första hand ha baserat sitt svar på det första ledet i frågan.

Mellan de olika yrkeskategorierna är skillnaderna i upplevd regelefterlevnad små. Den totala upplevda regelefterlevnaden avseende alla åtta påståenden ligger hos gruppchefer på 67 procent, IGV-kvinnor 73 procent, IGV-män 69 procent, utredare 63 procent och specialgrupper 72 procent. Gruppchefer – som i viss mån är de som ska se till att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs – utmärker sig således inte i förhållande till andra grupper.

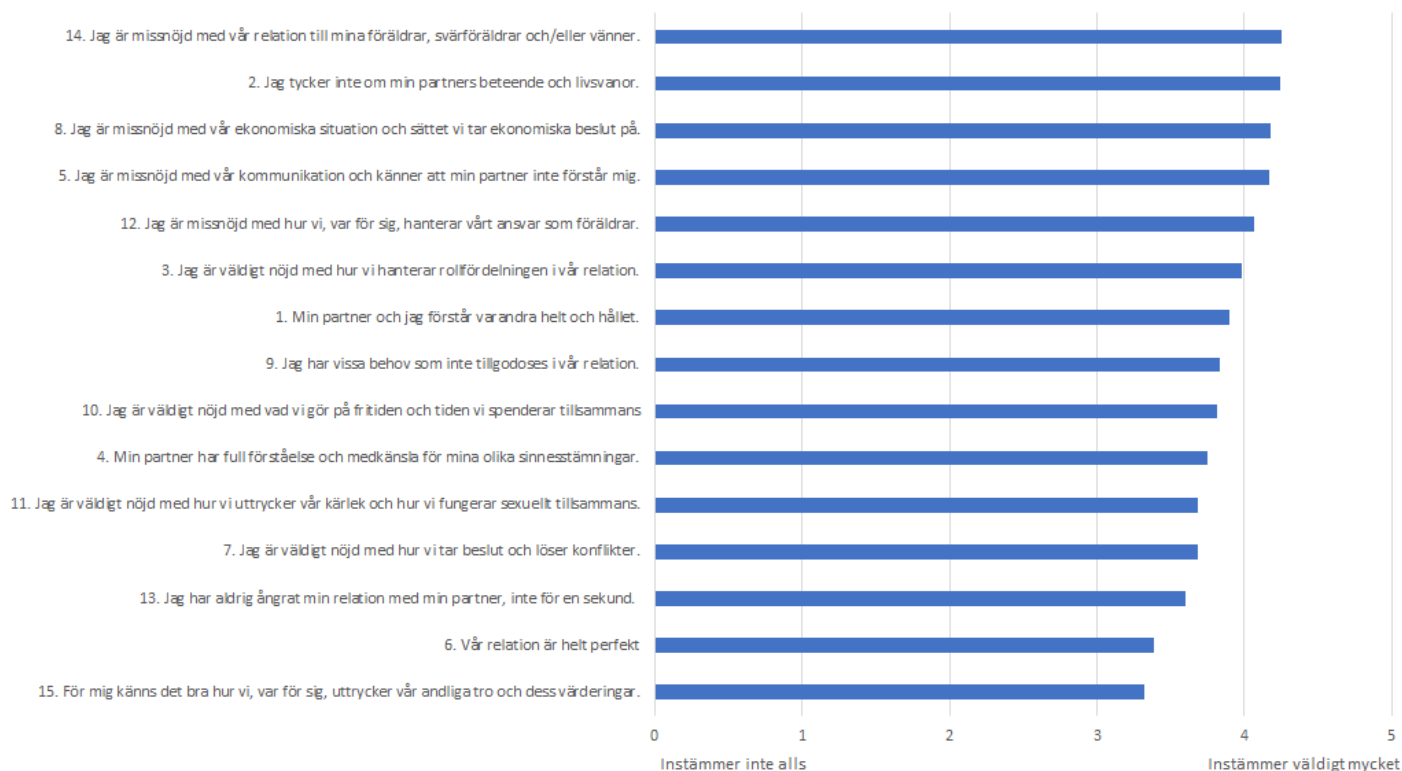
Beträffande orter är skillnaderna i den upplevda regelefterlevnaden större. Den totala upplevda regelefterlevnaden avseende alla åtta påståenden är högst i Rinkeby (79 procent), medan den är lägre i Botkyrka (65 procent) och Södertälje (63 procent).

För att bestämmelserna i AFS 2015:4 ska kunna läggas till grund för förelägganden – som är den sanktion som (eventuellt i förening med vite) står Arbetsmiljöverket till buds för att rättsligt genomdriva dessa bestämmelser – måste de vara tydliga och precisa. Holm har i en artikel (2020) undersökt i vilken mån olika bestämmelser i AFS 2015:4 är tillräckligt tydliga och precisa för att föreläggande ska kunna utfärdas. Fem av dessa bestämmelser finns representerade i de föreskrifter som korrelerar med de påståenden som har diskuterats i fokusgrupperna, nämligen 9, 10, 11, 12 och 13 §§. Beträffande 9 §, d.v.s. resurser anpassade efter krav, anser Holm att denna bestämmelse inte är tillräckligt tydlig och precis. Då det gäller 10 §, kunskap om arbetsuppgifter, anser författaren däremot att den är tillräckligt specificerad för att ordagrant kunna läggas till grund för ett föreläggande. I fråga om 11 § (motverka starkt psykisk påfrestande arbetsuppgifter) och 12 § (motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa) är slutsatsen att de krav som framgår av dessa två bestämmelser inte torde vara tillräckligt tydliga och precisa för att ordagrant kunna läggas till grund för ett föreläggande. Angående 13 § menar Holm slutligen att det första ledet i regeln – att kränkande särbehandling inte accepteras i verksamheten – är tillräckligt tydligt och precist – medan så inte är fallet beträffande det andra ledet i bestämmelsen – att aktivt arbeta för att motverka all form av kränkande särbehandling i arbetet. I sin avslutande diskussion håller Holm för sannolikt att det är de bestämmelser som är tydliga och precisa – och som kan bli föremål för föreläggande från Arbetsmiljöverket – som kommer att få störst uppmärksamhet hos arbetsgivarna (Holm, 2020). I den avslutande diskussionen kommer att analyseras huruvida det finns ett samband mellan graden av precision i föreskrifterna och upplevd efterlevnad av samma föreskrifter (se avsnittet 6.1 nedan).

4.7 Inverkan på familje- och privatliv av att arbeta i särskilt utsatta områden

Kunskapsområdet arbetsliv och hälsa inkluderar även privatlivet som en faktor av betydelse för individens generella hälsa. När det handlar om privatlivet har vi använt oss av frågeformuläret Enrich Marital Satisfaction, som vi har direktöversatt från engelska till den svenska beteckningen Tillfredsställelse i parrelationen. Formuläret är multifaktoriellt och täcker in olika faktorer med vardera 15 påståenden som berör flera olika relations- och livsområden (se metod, avsnitt 3.1.1). Genom att sammanföra frågor från de definierade områdena i parrelationen får man fram mått på tillfredsställelsen i parrelation. Figur 9 på nästkommande sida illustrerar medelvärden för hur svaren har fördelat sig för dessa frågor bland samtliga deltagare.

Medelvärde av svar på frågan om trivsel i parrelationen

Figur 9. Medelvärde för hur svaren fördelat sig på fråga om trivsel i parrelationen

Det sammanlagda resultatet visar att det finns ett generellt missnöje bland respondenterna som riktar sig mot omgivningen. Med omgivningen menas här exempelvis nära vänner och personer i släkten men också livspartner.

När man undersöker sambandet mellan stressorer och tillfredsställelse i parrelationen för poliser i yttre tjänst, visar vår analys ett signifikant samband mellan operationell stress och missnöje med parrelation ($p < 0,01$). Detta innebär att de poliser som upplever hög stress i det operativa arbetet också är mer benägna att vara missnöjda med sin parrelation.

Resultatet från både fokusgruppsintervjuer i alla tre lokalpolisområdena och djupintervjuer i ett av områdena med poliser visar på en normalisering av ett riskfyllt och hårt arbetsklimat. I fokusgrupperna diskuterades arbetets inverkan på privatlivet och inledningsvis var inställningen att det inte påverkade i särskilt stor utsträckning, men under diskussionen framkom flera exempel på en normalisering. Exempelvis diskuterades ett automatiserat säkerhetstänkande som innebar att titta under bilen efter eventuella sprängladdningar samt att på vägen hem från arbetet titta i backspeglarna så att ingen följer efter. Det framkom också att poliserna medvetet väljer vilka platser de tar med sin familj till för att undvika att stöta på personer som de träffar i tjänsten.

“Sen blir det ändå ett automatiserat beteende också att man måste kolla.... blir mer trött i huvudet, framförallt märker jag det när jag är ledig... ligger jag mer på soffan och bara tittar på en serie eller nåt, försöker slappna av mer... har ett behov av att liksom vila mer. Sen... ja, börjar väl märka att man blir lite beroende av det är (adrenalin) påslaget också för att funka lite i vardagen.”

Citatet kommer från de individuella intervjuerna och visar på att den höga anspänningen ledde till trötthet och att det är svårt med återhämtningen. *“Det lågintensiva nötnandet”* gör att poliserna känner sig *“mentalt slut”*. Arbetet som polis menar vissa har gjort att de har svårare att lita på människor och att det *“Kostar lite på familjedelen också. Min fru säger att jag älskar jobbet mer än jag älskar dom, att jag aldrig är ledig.”*

Förutom den generella stressen som flera av poliserna upplever menar både de kvinnliga och de manliga poliserna att det är extra påfrestande för kvinnorna: *“Ett negativt stresspåslag när man är där. Som kvinna är du lite extra utsatt, mycket sexuella anspelningar och... man räknar med att dagligen bli kallad för att hora eller för snutfitta eller något annat fult.”*

5.

RESULTAT DEL 2:

Fallstudie i Norra Botkyrka – förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete

5.1 Sammanfattning av kapitel 5

Lokalpolisområde Botkyrka, som har tre särskilt utsatta områden, har fått fungera som fallstudie i Initiativ Mareld. Det är specifikt ett av de särskilt utsatta områdena, det som vi i rapporten valt att kalla *Området*, som stått i fokus för att undersöka förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete.

Resultatet visar att det till att börja med finns en viss samsyn mellan polis, boende och andra aktörer kring hur problembilden ser ut i Området. Det finns ett starkt engagemang och positiva krafter som är en stor tillgång i Området. Samtidigt är både polis och andra aktörer överens om att ingen undgår kriminell exponering och att polisen har en viktig roll för att hantera den utbredda kriminaliteten.

Framställningen av själva problembilden är däremot mer svartvit i polisens beskrivning av Området, medan de boende och andra samhällsaktörer redogör för en mer komplex bild. Denna skillnad leder till att polisen beskriver lösningarna i mer svartvita termer, såsom att "städa bort" de kriminella, medan övriga aktörer menar att det krävs komplexa lösningar med en långsiktigt närvarande och relationsskapande polis.

Poliserna själva beskriver att de upplever en ambivalens i förhållande till själva Mareldinsatsen och att arbeta trygghets- och tillitsskapande utifrån problembilden. Å ena sidan har de en tydlig och klar målbild av vilka åtgärder som krävs för att arbeta i Området och menar att närhet, vikten av att arbeta relationellt i förhållande till medborgarna och att fungera som en brobyggare mellan "vi och dom" är framgångsfaktorer. Å andra sidan beskriver de också känslor av oro och rädsla utifrån uppdragets karaktär men också utifrån att organisationen inte ger förutsättningar för att kunna arbeta på det sätt som poliserna skulle önska.

De intervjuade samhällsaktörerna och medborgarna ger också dem en tudelad bild av polisens arbete i Området. Å ena sidan upplever de både att polisen behövs, syns och skapar mer relation idag än tidigare, samt att polisen genom sitt arbete också bidragit till att Området idag är en tryggare plats. Här kan till exempel noteras att över hälften av skoleleverna uppger att de har förtroende för polisen, vilket är ett högre förtroendekapital än för till exempel socialtjänstens fältassistenter. Å andra sidan finns det tydliga uppfattningar om att polisen behöver göra andra saker än vad de gör idag för att skapa trygghet, att polisen gör för lite mot de kriminella och att polisen till stor del är en av de aktörerna som upprätthåller bilden av Området som en "no-go-zon".

Polisen kan dock inte själva skapa trygghet och tillit i Området, utan här finns en uttalad önskan om samverkan mellan polis och omgivande samhälle. En andra del i den här fallstudien har undersökt just polisens externa och interna samverkan samt

hur offentlighets- och sekretessregleringen inverkar på polisens samverkan med andra aktörer.

Till att börja med beskriver polisen en rätt omfattande organiserad samverkan med externa aktörer i Området, som spänner från olika former av informationsutbyte till etablerade samverkansmodeller, t.ex. EST, Effektiv Samverkan för Trygghet. Vidare beskriver både polisen och andra samverkansaktörer, såsom kommunal verksamhet och kulturaktörer, att vissa förutsättningar behöver vara uppfyllda för en god samverkan. De framgångsfaktorer som räknas upp är bland annat lyhördhet, god lokalkännedom och en förmåga att ta hjälp av dem som har större kunskap än en själv. Därtill krävs en vilja att faktiskt samverka och skapa relationer med andra aktörer samt att kommunicera om den gemensamma målbilden.

Gällande den interna samverkan inom polisorganisationen framkom en del utmaningar, både på grupp- och organisationsnivå. Poliserna beskrev situationer där spänningar i uppdrag och uppfattning om rollen som lokal- respektive ingripandepolis har försvårat den interna samverkan.

Slutligen visade resultatet av undersökningen om hur offentlighets- och sekretessregleringen inverkar på polisens samverkan med andra aktörer att polisens uppfattning är att de delar med sig av information till andra myndigheter – i vart fall i förhållande till socialtjänsten – men får mindre information tillbaka och att polisens relation till den utlämnande myndigheten har betydelse för hur samverkan i slutändan upplevs.

5.2 Botkyrka kommun och lokalpolisområde Botkyrka

Botkyrka kommun ligger i *Stockholms län*, mellan Stockholm och Södertälje. Kommunen består av sex kommundelar – Alby, Fittja, Hallunda-Norsborg, Tullinge, Tumba och Vårsta/Grödinge, varav de norra kommundelarna Alby, Fittja och Hallunda-Norsborg klassats som *särskilt utsatta områden* av polisen medan de södra delarna, Tullinge, Tumba och Vårsta/Grödinge ses som mer välbärgade områden.

Kommunens invånarantal är ungefär 95 000 personer med en medelålder av 37 år. Det kan jämföras med medelåldern för hela Sverige som är 41 år. Andelen högutbildade, d.v.s. personer med minst tre års eftergymnasial utbildning uppgick 2019 till 20,3 procent, att jämföra med 28,2 procent som var andelen i Sverige som helhet (Ekonomifakta, 2020).

Drygt 57 procent av dem som bor i Botkyrka är antingen själva födda i ett annat land än Sverige eller har båda sina föräldrar födda utomlands. Det gör Botkyrka till den kommunen i landet med högst andel personer med utländsk bakgrund (Statistiska Centralbyrån [SCB], 2020); därefter kommer Haparanda. Det talas cirka 100 olika språk inom kommunen.

Det finns 35 289 bostäder i hela Botkyrka kommun (Botkyrka kommun, 2020). Av dessa är 39 procent småhus och resterande 61 procent flerbostadshus. Det beräknas finnas ungefär 5 000 arbetsplatser i kommunen, varav Botkyrka kommun är den största. Andra stora arbetsgivare är Alfa Laval Nordic AB och DeLaval International AB. Cirka 90 procent är små och medelstora arbetsplatser. I genomsnitt var 10,3 procent öppet arbetslösa eller sökande i program med aktivitetsstöd enligt Arbetsförmedlingens statistik från 2019 (Ekonomifakta, 2020). Det kan jämföras med 7 procent för riket som helhet. Botkyrka kommuns genomsnittliga inkomst före skatt för personer mellan 20 och 64 år uppgick 2018 till 24 292 kr per månad. Detta kan jämföras med siffran för

hela Sverige som är 27 967 kronor per månad (Kommunsiffror, 2020). Andel bidragsförsörjande uppgick 2019 till 14 procent för Botkyrka kommun och 12,7 procent för Sverige som helhet (Ekonomifakta, 2020). Med bidragsförsörjande räknas sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, arbetslöshetsersättning och ekonomiskt bistånd in. Ohälsotalen för Botkyrka kommun låg 2019 på 23 dagar för kommunen som helhet (Försäkringskassan, 2020). Från 2016 finns det tillgång till en uppdelad statistik inom kommunen där Botkyrka som helhet då hade ett ohälsotal på 24,9 dagar (Botkyrka kommun, 2016), men när de siffrorna sedan delas in i kommundelar visar statistiken att södra Botkyrkas ohälsotal ligger på 21,6 dagar, medan norra Botkyrkas ohälsotal låg betydligt högre på 28,7 dagar (SCB, 2016).

Lokalpolisområde Botkyrka

Lokalpolisområde Botkyrka är en del av polisområde Stockholm Syd, där polishuset är beläget i Tumba. Efter omorganiseringen 2015 har lokalpolisområdets personal ökat från ca 60 medarbetare till nuvarande ca 140 personer. Lokalpolisområdet beskriver sig själva som ett område där de aktivt arbetar med den lokala lägesbilden och där alla verksamhetsgrenar är involverade i detta arbete utifrån sina kompetensområden.

Lokalpolisområdeschefen beskriver att ledningen sedan 2015 arbetat aktivt med en funktionsinriktad verksamhet snarare än en stuprörsorganisation där specialistkunskap krävs för uppdraget. På medarbetarnivå har den funktionsinriktade organisationen inneburit att alla poliser i Botkyrka ska fungera som lokalpoliser och ska ha god kunskap om området och ta eget ansvar för lägesbilden. I många andra lokalpolisområden finns istället specialiserade grupper, vilket kan ge en trög organisation med svårigheter att använda resurserna optimalt. Lokalpolisområdeschefen beskriver att i ett komplext område som LPO Botkyrka behövs ett helhetsgrepp för den lokala lägesbilden.

Rent operativt har den här skillnaden inneburit att när det behövs poliser kan alla mer eller mindre bli tillgängliga, vilket gör att mer arbete kan bli gjort men med mindre resurser. Organisationen i sig har blivit mer mobil än vad den varit tidigare då alla poliser arbetar i hela lokalpolisområdet och inte bara i en viss del av området. Det har gjort att de områden som behöver mer polisiär närvaro också kan få det.

5.3 Problembilden i Norra Botkyrka, finns det en samsyn mellan polisen, boende och andra aktörer?

I intervjuer med poliser, boende och samhällsaktörer framkom både positiva och negativa bilder av Området. De beskrivningar av Området som förmedlades av boende och samhällsaktörer framträdde dock som mer komplexa och mångfasetterade jämfört med de beskrivningar som förmedlades av polisen. Figur 10 på nästkommande sida visar att beskrivningar av Området, dess utmaningar och möjligheter kan sammanfattas i tre övergripande, men olika, teman för polisen respektive andra aktörer. Vidare illustrerar figuren hur de positiva och negativa beskrivningarna som förmedlades av samhällsaktörer och boende överlappar, och närmast kan beskrivas som två sidor av samma mynt, då flera av Områdets karaktärsdrag enligt samhällsaktörerna hade både positiva och negativa sidor. I materialet från intervjuerna med poliser framkom istället olika karaktärsdrag i Området som beskrivs som antingen positiva eller negativa, men däremot inte som olika sidor av samma mynt.

POLISENS PROBLEMBILD		SAMHÄLLSAKTÖRERS PROBLEMBILD	
Positivt	Negativt	Positivt	Negativt
<p>Goda krafter skapar engagemang (3)</p> <p>Gästvänligt (på ytan) (3)</p> <p>Polisnärvaro har betydelse (3)</p>	<p>Utanförskapet skapar normbrytande liv (1)</p> <p>Vi mot dommentalitet (1)</p> <p>Ett tyst samhälle (1)</p> <p>-----</p> <p>Kriminaliteten inkapslad i vardagslivet (2)</p> <p>Droghandel en del av stadsbilden (2)</p>	<p>Värme och gemenskap inom familjen, Vi:et (1)</p> <p>Områdesförankrade kan göra skillnad (1)</p> <p>-----</p> <p>Underdog stolthet (2)</p> <p>-----</p> <p>De kriminella är ju våra barn (3)</p> <p>Polisen har en viktig roll (3)</p>	<p>Inkludering i familjen kräver anpassning och solidaritet (1)</p> <p>Myndigheter får välja Vi eller Dom (1)</p> <p>-----</p> <p>Föds in i utanförskapet här (2)</p> <p>-----</p> <p>Orättvisa framkallar sjukdomsvinst (2)</p> <p>-----</p> <p>Ingen undgår kriminell exponering (3)</p>
			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Utanförskap skapar grogrund för kriminella att styra genom rädsla 2. Kriminaliteten är normaliserad och glorifierad 3. Engagemang, samverkan och gästvänlighet ger kraft att arbeta 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Värme och gemenskap, men inkludering kräver ortsförankring, anpassning och solidaritet 2. Underdogmentalitet på gott och ont 3. Kriminalitet har blivit en del av vardagen och kräver polisengripande 	

Figur 10. Polisens och samhällsaktörernas beskrivningar av problembilden i Området

5.3.1 Polisens beskrivningar av problembilden

Av de tre teman som sammanfattar polisens bild av problembilden i Området är två sammansatta av övervägande negativa beskrivningar av Området, medan det tredje temat är konstruerat baserat på polisens positiva beskrivningar av Området. Temat *Utanförskap skapar grogrund för kriminella att styra genom rädsla*, sammanfattar hur polisen beskriver Området som en plats där många människor upplever sig stå utanför det omgivande samhället, och där utanförskapet i sig själv skapar en grund för normbrytande beteende. I linje med detta beskrev polisen även Området som en plats med en stark "vi mot dom"-mentalitet, d.v.s. just för att man inte känner sig inkluderad i det omgivande samhället håller man ihop inom Området mot utomstående krafter. Detta uppfattade polisen, skapar ett "tyst samhälle", där man inte pratar med de som kommer utifrån, och i synnerhet inte polisen. Den tematiska analysen visade att polisens uppfattade att dessa karaktärsdrag – utanförskap, vi mot dommentaliteten och tystnadskultur – förstärker varandra och skapar en grogrund för kriminella att kunna ta makten och styra genom rädsla. Det kollektiva utanförskapet gör att kriminellas normbrytande liv kan "få fäste". De kriminella använder sig av de starka "vi mot dom-normerna", i kombination med hot och våld, för att få människor att undvika att lämna information till

polisen. Att "städa bort" de kriminella inslagen i Området beskrevs därför av polisen som en viktig uppgift för att Området skulle kunna bli en bra plats för barn att växa upp i.

Det andra temat – *Kriminaliteten är normaliserad och glorifierad* – beskriver hur polisen upplever att kriminaliteten blivit en normal del av livet i Området. Samtidigt som polisen alltså uppfattade att de kriminella tagit makten och utnyttjar "vanligt" folk, fanns alltså också uppfattningen att "alla" som bor i Området exponeras för, och därför har blivit en del av en "kriminell miljö". Denna beskrivning indikerar att det kanske inte är så enkelt att "städa bort de kriminella elementen", vilket dock inte var något som poliserna generellt reflekterade över i intervjuerna. Poliserna uppfattade även att det finns en generell glorifiering av ett kriminellt liv i Området, som sprids t.ex. genom att de kända kriminella åker omkring i dyra bilar eller skryter om lyxhus i olika länder. Denna glorifiering uppfattades underlätta rekryteringen till kriminalitet, inte minst bland unga.

Det tredje temat – *Engagemang, samverkan och gästvänlighet ger kraft att arbeta* – sammanfattar polisernas positiva uppfattningar om Området. Här nämnde man att det finns många lokala initiativ som arbetar för att förbättra miljön och problembilden i Området, och att det finns en stark gästvänlighet i Området. Det är lätt att få kontakt med människor och de känner sig ofta välkomna när de kommer dit. Samtidigt var man medveten om att denna öppenhet på många sätt var "ytlig", då människor som uttrycker att de är glada för att polisen kommer ändå inte delar med sig av information som polisen skulle behöva. Detta till trots upplevde man att deras närvaro som poliser har stor betydelse i Området. Under den tid som Mareldsatsningen pågått hade man upplevt en förändring till det positiva; ungdomar var numera mindre konfrontativa, polisen fick mer positiv respons från de boende och man upplevde att det i allmänhet hade blivit enklare att arbeta som polis i Området under de senaste åren.

5.3.2 Boende och samhällsaktörers beskrivningar av problembilden

De tre teman som sammanfattar de boendes och samhällsaktörernas beskrivningar av problembilden är alla sammansatta av både positiva och negativa beskrivningar av Området. Det första temat – *Värme och gemenskap, men inkludering kräver ortsförankring, anpassning och solidaritet* – beskriver uppfattningen att det finns en stark och betydelsefull gemenskap och sammanhållning inom Området, men att inkludering i denna gemenskap kräver solidaritet och anpassning till de normer som råder där. En övergripande uppfattning var att det finns en stor värme mellan människor och att många känner sig som en familj i Området. Flera beskrev dock även en baksida med denna gemenskap – med den följer en stark social kontroll där de som inte anpassar sig till rådande normer riskerar att inte bli accepterade. Flera beskrev också att det krävs en stark Områdesförankring för att kunna göra skillnad i Området. En vanlig uppfattning var att (enbart) de som bott i Området länge har mandat att definiera eventuella problem, och även att komma med lösningar på dessa. På så sätt överensstämmer boendes och samhällsaktörers beskrivning med polisens uppfattning om förekomsten av ett starkt "Vi och Dom" i Området. Myndighetspersoner och andra beskrev att kännedom om området, dess normer, kultur och språk, var en förutsättning för att kunna etablera kontakt med och få förtroende från de boende. Uttalanden som att "vi enbart pratar med vår polis" var vanliga i dessa intervjuer. I analysen tolkar vi detta som att även myndighetspersoner kan behöva välja mellan att tillhöra Vi:et (d.v.s. anpassa sig till områdets normer, kultur och språk och på så sätt få god kontakt med de boende) eller ses som "Dom" och därmed riskera att inte få förtroende av de boende. Ett exempel som nämndes var hur personal på fritidsgårdar t.ex. undviker att göra orosanmälningar till socialtjänsten som en anpassning till normen att man inte lämnar ut information till socialtjänsten.

Det andra temat – *Underdogmentalitet på gott och ont* – illustrerar hur boende och samhällsaktörer beskrev en utbredd känsla av att Området är en stigmatiserad plats, men att det även finns en stolthet över platsen och en vilja att motverka fördomar mot Området. En utbredd uppfattning var också att man föds in i ett utanförskap när man bor i Området, och att många har en känsla av att vara orättvist behandlade och “glömda” av det omgivande samhället. Här uppfattade flera att det fanns en inbyggd motsättning; det fanns t.ex. en benägenhet hos både boende och andra samhällsaktörer i Området att ständigt ropa efter mer resurser och möjligheter, men när dessa väl kom var man inte alltid benägen att utnyttja eller stödja dessa, då resurser kom med lösningarna “utifrån”, vilka därmed inte fick mandat och stöd i Området.

Det tredje temat – *Kriminalitet har blivit en del av vardagen och krävde polisingripande* – beskriver att det fanns en överensstämmelse även bland samhällsaktörer och boende kring att ingen som bor i Området undgår kriminell exponering. Likaså var en framträdande uppfattning att polisen har en viktig roll i arbetet mot den utbredda kriminaliteten. Ytterligare en uppfattning som framkom var dock att (en del av de) kriminella var “Områdets barn”, vilket leder till att insatser för att motverka kriminaliteten blir ytterst komplexa. I vår analys tolkar vi det som att just det faktum att flera av Områdets ungdomar är involverade i kriminalitet gör det svårt för de boende och andra lokala samhällsaktörer att gripa in mot dessa, givet de starka normerna för solidaritet med Området. För att tackla problembilden är det av yttersta vikt att polisen – som företrädare för rättsstaten – blir den aktör som ingriper mot den kriminalitet som alla mer eller mindre exponeras för.

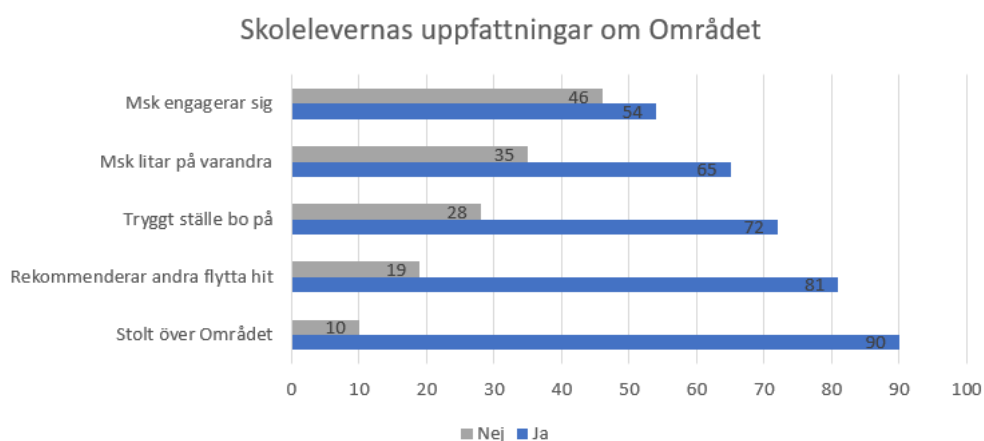
Sammanfattningsvis kan konstateras att det finns en viss samsyn mellan polis, boende och andra aktörer kring hur problembilden ser ut i Området. Det finns ett starkt engagemang och positiva krafter som är en stor tillgång. Samtidigt är både polis och andra aktörer överens om att ingen undgår kriminell exponering och polisen har en viktig roll i att hantera den utbredda kriminaliteten. Denna samsyn är en viktig grund för polisens arbete i särskilt utsatta områden. Överensstämmelsen i att polisen har en unik och viktig ställning som rättsstatens lokala representant är en annan viktig grund att utgå ifrån. Dock finns det även områden där polisens problembild skiljer sig från de boendes och andra samhällsaktörers. En sådan är att den komplexitet som framträder i de boende och andra samhällsaktörers beskrivning av problembilden inte är lika framträdande i polisens beskrivning. Polisens problembild är mer svartvit och resulterar därmed i att lösningarna beskrivs i mer svartvita termer, såsom att “städa bort” de kriminella elementen. Den mer komplexa problembild som boende och andra aktörer ger indikerar dock att problembilden kräver mer komplexa lösningar, såsom en under lång tid närvarande polis som lär känna Området, bygger tillit och aldrig viker från sin rättsstatliga repressiva roll. En polis som gör punktinsatser, “städar undan” och försvinner, riskerar snarare att leda till ökad misstro än ökad tillit och trygghet.

5.3.3 Skolelevers beskrivning av problembilden

Skolenkäten bygger på datamaterial från 30 tjejer och 38 killar som alla går i nionde klass på en högstadieskola i Området. De flesta av dem (72 procent) bor själv i Området, eller i något av de närliggande områdena som också betecknas som särskilt utsatta. Endast 9 procent av skoleleverna uppger att de inte bor i ett särskilt utsatt område, trots att de går i skolan i Området. Eftersom de allra flesta skolelever bor i Området eller i ett område som kan likställas med Området, väljer vi här nedan att presentera skolelevernas uppfattning om hur väl de trivs i sitt bostadsområde trots att inte exakt alla skolelever bor i just Området.

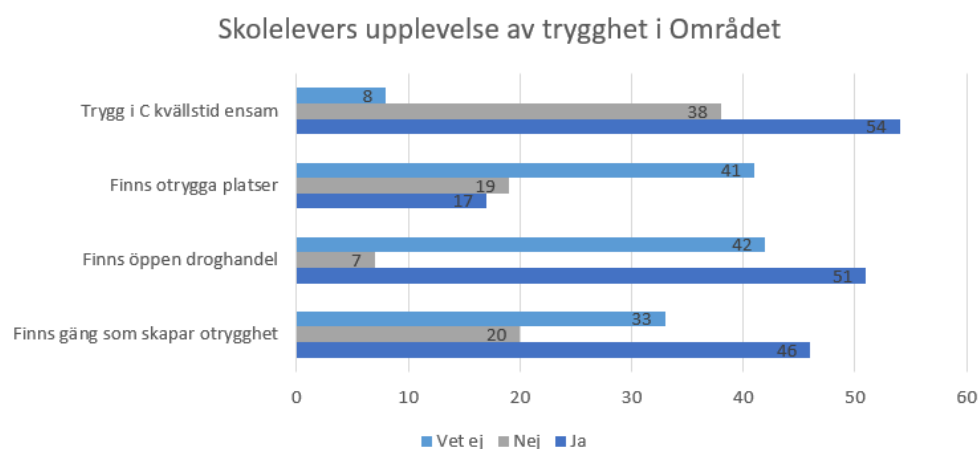
Generellt sätt trivs skoleleverna med att bo i sitt bostadsområde och över 90 procent av dem känner sig hemma där. En övervägande majoritet, 80 procent, upplever att det

finns en känsla av samhörighet, en "vi-känsla" mellan människorna som bor i området och de flesta (90 procent) är också stolta över sin Områdestillhörighet, se figur 11 nedan. De flesta frågorna visar inte på några nämnvärda skillnader mellan hur killarna och tjejerna svarar, men det finns undantag. Killarna är t.ex. mer benägna att tycka att det går att lita på människor i Området – 76 procent håller med om det, jämfört med tjejerna där 50 procent anser det.

Figur 11. Skolelevernas uppfattning om Området

Skoleleverna fick också svara på frågor om hur de upplever Området. De flesta av dem (86 procent) upplever att de har tillgång till grönområden/natur där de kan träffas utan vuxna och känna sig trygga, samt att de har tillgång till idrottsplatser (90 procent). Däremot är det färre, 22 procent, som upplever att det finns mötesplatser där barn och unga kan träffas utan vuxna och känna sig trygga. Skoleleverna verkar tycka att det finns bra organiserade fritidsaktiviteter för barn och unga (75 procent), men verkar som sagt sakna någon annan form av mötesplats.

Figur 12. Skolelevers upplevelse av trygghet i Området

Sammanlagt upplever 54 procent av skoleleverna sig trygga med att gå ensam i Områdets centrum på kvällstid, se figur 12 på föregående sida. Om dessa delas in i tjejer och killar känner sig hälften, d.v.s. 50 procent av tjejerna och 58 procent av killarna sig ganska eller mycket trygga när de går ensam i centrum på kvällstid. Detta kan jämföras med Ungdomsenkätens siffror, som också besvarats av niondeklassare. Dessa siffror gäller för hela Botkyrka kommuns niondeklassare, där också Områdets skolelever finns representerade (Caspersson, 2018). I 2018 års Ungdomsenkät känner 59 procent av tjejerna och 80 procent av killarna sig trygga att gå ut ensam i sitt bostadsområde. Den genomsnittliga siffran för hela Stockholms län under 2018 är 64 procent respektive 85 procent. Det kan konstateras att den stora skillnaden mellan dessa två undersökningar verkar gälla Områdets killar, som i större utsträckning känner sig otrygga att gå ut ensam på kvällarna jämfört med killarna från hela Botkyrka.

Hälften av skoleleverna menar att det finns platser där det förekommer öppen droghandel, medan bara 7 procent uppger att det inte finns sådana platser alls. Närmare hälften, 46 procent, menar också att det finns gäng som skapar otrygghet i Området. Men nästan lika många, 45 procent, uppger samtidigt att det finns gäng som skapar trygghet. Om det här menas att samma gäng kan stå för både trygghet och otrygghet på samma gång eller om det är olika gäng som avses vet vi inte. Däremot är det klart av skoleleverna att både trygga och otrygga gäng finns och samexisterar i Området. Men osäkerheten hos skoleleverna är stor, både när det gäller frågan om det finns öppen droghandel, otrygga platser och om det finns gäng som skapar otrygghet eller gäng som skapar trygghet då mellan 30 och 40 procent av skoleleverna väljer att svara "vet ej" på dessa frågor. Om det är en osäkerhet inför frågorna eller en obenägenhet att svara vet vi däremot inte.

Sammanfattningsvis kan sägas att skolelevernas bild av Området till stor del överensstämmer med samhällsaktörernas och de vuxna boendes bild. Det finns mycket positivt i form av "vi-känsla" och en stolthet över Området, samtidigt som det också finns en hel del problem, bl.a. i form av öppen narkotikahandel, gäng som skapar otrygghet och en känsla av otrygghet inför att gå ut själv på kvällen.

5.4 Uppfattningar och erfarenheter av polisens arbete och Initiativ Mareld

5.4.1 Polisens uppfattningar och erfarenheter av sitt trygghets- och tillits- skapande uppdrag inom Mareld

Polisernas uppfattning om Initiativ Mareld visar att poliserna har motstridiga tankar och känslor om insatsen. Tabell 9 på nästkommande sida presenterar koder ur den tematiska analysen av intervjuer med poliser i Området, och illustrerar hur poliserna ser både styrkor och svagheter med sitt arbete inom satsningen Mareld.

Tabell 9. Koder hämtade ur intervjuer med poliser i Området

AMBIVALENS	
STYRKA	←————→ SVAGHET
Styrka, community, satsning, sammanhållning, relationell, omhändertagande, engagemang, motivation	Icke vetande, förkroppsliga polisarbetet (anspänning), otillräcklighetskänsla, avbrott, desorganisation, höga krav men låg egen kontroll, vi och dem, pessimism, diskvalificera sig
Beröm, uppskattning	Avbrott
	Desorganisation, systemfel, förvirring, vi och dem
Tro på människor, närhet, brobyggare mellan vi och dem	Oro, rädsla
Tilltro	Överkörd, bristande styrning
Bli sedd	Organisatorisk dysfunktion, behov av kontinuitet, förstärkande insatser behövs
Lärande, ej undvikande, vara närvarande, agerar som institutionell räddare, systempåverkan, relationell, anknytning, bli sedd och bli bedömd, kontinuitet, meningsfullt innehåll, långsiktighet kontra kortsiktighet, förtroendebyggande, målmedvetenhet	Icke vetande, låg kännedom, tveksamhet, bristande engagemang, behov av bekräftande, förvirrande

Poliserna har en tydlig och klar målbild gällande brottsbekämpning och brottsförebyggande åtgärder i Området genom att de t.ex. betonar vikten av ”närhet” och att ”tro på människor”. De intervjuade poliserna lyfter upp vikten av att arbeta relationellt, vilket kan ses som ett nödvändigt förhållningssätt för att skapa förtroende. Å andra sidan uttrycker de intervjuade poliserna en känsla av oro och rädsla som enligt dem delvis härrör från uppdragets karaktär men också från organisatoriska faktorer. En tanke med Initiativ Mareld har varit att insatsen i sig bygger på det teoretiska ramverket om fasteorin. De intervjuade poliserna uppger att teorin delvis är ”förvirrande” och att “*de har liten kännedom*” om teorin, vilket kan öka på deras tveksamhet.

Bilden av styrkor och svagheter i att arbeta som polis i särskilt utsatta områden i de individuella intervjuerna med poliserna bekräftas också i de fyra fokusgrupper med poliser som har genomförts. I fokusgruppdiskussionerna instämde majoriteten av poliserna i påståendena att “*Det förebyggande polisiära arbetet har uppgraderats i och med Mareld*”, samt att “*Mareld har möjliggjort nya arbetsmetoder och nya sätt att samverka med andra*”. Det finns samstämmighet i både de individuella intervjuerna med poliser såväl som fokusgrupperna om den positiva bilden av Mareldinsatsen. Fokusgrupperna behandlar också en annan bild som bör tas i beaktande. Det finns nämligen delade uppfattningar om insatsen i sig har en inverkan på kriminalitet eller inte. På påståendet “*Polisen kan göra ingripanden i särskilt prioriterade områden, men det får ingen inverkan på kriminaliteten*” svarar ungefär hälften av deltagarna i fokusgrupperna att insatsen

Mareld inte har någon inverkan på kriminalitet, medan den andra hälften anger att insatsen har en inverkan.

Sammanfattningsvis bekräftar såväl de individuella intervjuerna som fokusgrupperna uppfattningar att arbete i Området är ett uppdrag som innebär många inre processer som delvis beror på individuella faktorer hos den enskilda polisen, men också på organisationsfaktorer. Inte minst ett antal andra faktorer spelar roll såsom bostadsområden, medborgarnas tillit till polisen och frånvaron av andra aktörer om insatsen lyckas eller inte. Summan av dessa faktorer är förmodligen en av förklaringarna bakom ambivalensen.

5.4.2 Samhällsaktörernas och medborgarnas uppfattningar och erfarenheter av polisens arbete

De intervjuade samhällsaktörerna och medborgarna ger en tudelad bild av hur de uppfattar polisens arbete. Å *ena sidan* upplever de både att polisen behövs, syns och skapar mer relation idag än jämfört med åren när ”det var som värst i Området” samt att polisen genom sitt arbete också bidragit till att Området idag är en tryggare plats. Å *andra sidan* finns det tydliga uppfattningar om att polisen behöver göra andra saker än vad de gör idag för att skapa trygghet, att polisen gör för lite mot de kriminella och att polisen till stor del är en av de aktörerna som upprätthåller bilden av Området som en ”no-go-zon”. Flera av de samhällsaktörer som intervjuats är också själva Områdesbor, vilket gör att deras uppfattningar av polisens arbete avspeglas i dessa båda faktum. Nedan beskrivs två övergripande teman kring hur polisens uppfattas i Området, baserat på den tematiska analysen av intervjuerna med samhällsaktörer och boende.

Polisen behövs - men de behöver göra ”rätt saker” för att öka tryggheten i Området

Alla intervjupersoner är överens om att polisen behövs i området. En av ungdomsarbetarna, som själv bor i Området säger uttrycksfullt: *”Vi behöver polisen här och vi behöver socialtjänsten här och vi har ju ropat ganska mycket efter det”*. Även andra samhällsaktörer håller de med om att polisens arbete verkligen behövs i Området. En representant från det lokala bostadsbolaget anser att polisen har jobbat hårt de senaste åren för att motverka kriminalitet och att de har utgått ifrån *”medborgarnas synpunkter och verkligen lagt fokus på Området”*.

T.o.m. de som är mest kritiska till polisens arbete säger vid en direkt fråga att de absolut anser att polisen behövs, men att de tycker att polisen ska göra ”rätt saker” istället för att *”liksom komma hit och patrullera och ’shamea’ och sen så går dem”*. Intervjupersonen som upplever detta är en yngre kommunanställd som själv bor i området och som inte förstår polisens agerande när de rör sig uppe i det lokala centrumet och interagerar (”shamear”) med framförallt ungdomar eller unga vuxna utan till synes någon anledning. Polisens frågor av typen *”varför står du här?”* beskrivs som mycket provocerande och ”shameande”. Intervjupersonen säger sig förstå att polisen behöver finnas på plats, men att den här typen av beteende skapar otrygghet.

En annan ung vuxen som arbetar inom kultursektorn håller med och menar att polisen *”syns hetsigt här”* och att *”om jag hälsar på någon så tror polisen att jag kan vara inblandad i något kriminellt. Här finns en kultur av att vi hälsar på varandra!”* Intervjupersonen menar vidare att även om denne inte uppskattar polisens arbetsätt behövs polisen, men Området skulle vara tryggare om de kom hit av rätt anledning och hade ett mer respektfullt bemötande. Personen berättar att de haft inbrott på arbetsplatsen nyligen, men trots att de ringde polisen var det ingen som kom. Även en av de lokala

näringsidkarna beskriver situationer när denne ringt polisen efter att en av medarbetarna blivit hotad, men att polisen inte *"kommer på en sådan sak"*. Att ta sig tid och komma vid ett inbrott eller när någon blivit hotad beskrivs med andra ord som tillfällena när polisen behövs och där anledningen till deras närvaro hade varit uppskattad och skapat trygghet, men är två tillfällen där polisen av någon anledning svikit medborgarna.

En annan kommunarbetare, som är uppvuxen i Området men numera utflyttad, hävdar att polisen inte alla gånger är medveten om den makt de har och att denna okunskap kan leda till onödig otrygghet hos dem som utsätts för polisens maktspel. Intervjupersonen ger som exempel att poliser sagts säga att de kan *"kroppsvisitera med glimten i ögat"* och att poliserna inte förstår varför det kan upplevas som kränkande. Med kroppsvisitation menas att göra en undersökning av kläder och annat som en person bär på sig eller har med sig (väskor, paket o.s.v.) och att detta då skulle kunna göras på ett lekfullt sätt trots att det för de allra flesta är en stor inskränkning i den personliga integriteten och endast får göras om det finns lagligt stöd. Intervjupersonen menar vidare att om poliserna tror att detta inte är kränkande för den person som blir utsatt, då har de inte den kroppsvisiterades perspektiv i medvetandet och har glömt bort vilket maktmedel de utövar:

"Det handlar liksom inte om polisen med glimten i ögat och om mig. Det handlar om alla runtomkring och den känslan av att jag får inte gå härifrån nu, utan du äger makten att utsätta mig för det här."

En annan, lite äldre informant som arbetar med ungdomar håller med om att polisens bemötande är viktigt och att det tidigare har funnits perioder där polisen haft *"fel attityd"*. Intervjupersonen tror själv att det har mycket att göra med om polisen är erfaren och trygg i sin roll: *"Det märks så oerhört tydligt att de kan vända ryggen till ungdomarna och de behöver inte ha det där stubbiga liksom"*. Även andra samhällsaktörer diskuterar vikten av att polisen är relationsskapande. Representanten från det lokala bostadsbolaget anser att polisen är betydligt bättre på att informera, vara synlig i möten och har *"öppnat upp sig mer för allmänheten"* än tidigare. Allt detta ses som något positivt som stärker förtroendet till medborgarna. Även skolchefen berättar att eleverna är positiva och kontaktsökande och menar att *"attityden till polisen har blivit positivare"*. Skolchefen tror att en del i den förändringen ligger i att det är samma poliser som kommer till skolan varje gång:

"Det är ju lättare att vara hatisk än om det är en människa som träffar dig och skämtar med dig och visar att de bryr sig. Mänskliga möten är ju jätteviktiga."

En näringsidkare menar tvärtom att det inte alls behöver vara bra att polisen är relationsskapande. Informanten menar att *"de går omkring och pratar och skrattar, även med de kriminella"*. Näringsidkaren ställer sig dock frågande till det och menar att de narkotikatillslag som görs inte verkar leda någonstans eftersom *"det sen är samma visa igen"*, d.v.s. att de personer som polisen gripit fortsätter med sin kriminella verksamhet som tidigare. En av ungdomsarbetarna håller med och menar att medborgare i Området tappar förtroendet för polisen och lagstiftningen som helhet när de som begår brott inte får några regelrätta konsekvenser av sitt handlande: *"Man måste göra någonting åt det här"*.

Polisen har bidragit till att göra platsen tryggare – men samtidigt upprätthåller de bilden av no-go-zonen i Området

Flera av samhällsaktörerna uttrycker att polisen har varit en avgörande faktor för att Området idag är en mer trygg plats än för några år sedan. En av kommunens tjänstepersoner säger att *”polisen har ett bättre förtroendekapital nu, även om det fortfarande är mycket man behöver jobba med”*. Som exempel tas att polisen är mer synlig nu, att polisen mer skyndsamt är på plats om något händer och att detta sammantaget gjort att medborgarna är mer benägna att ringa polisen om det är något: *”De kanske inte vågar lämna sitt namn, men de ringer och tipsar polisen”*. Representanten för det lokala bostadsbolaget håller med om att de största problemen i Området minskat och att polisen haft en stor del i det: *”Jag tror ändå att man har jobbat så pass effektivt [polisen] att man som medborgare kan se det med egna ögon”*.

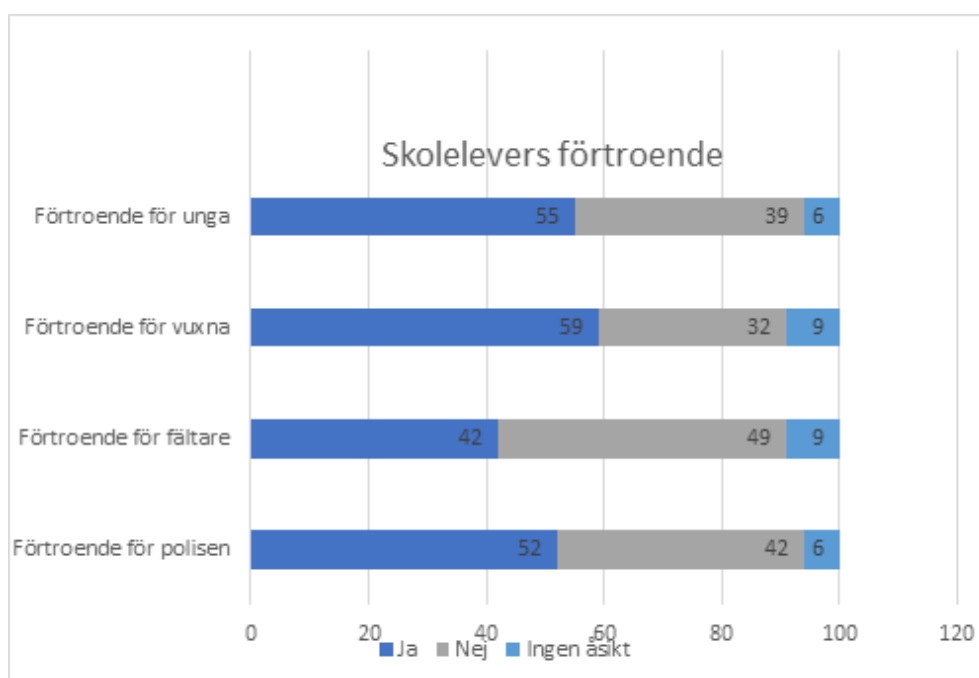
Vissa av samhällsaktörerna, t.ex. en av de yngre kommunarbetarna och en äldre kulturarbetare upplever däremot inte att polisen bidragit till att trygga Området som plats. Utifrån upplevelsen av att polisen inte agerar på ett tryggt sätt (shamear) och utifrån hur polisen beskriver Området utåt i offentliga sammanhang bidrar de istället till en stigmatiserande bild av Området som plats, som i sitt värsta uttryck kan liknas vid en ”no-go-zon”. Den äldre kulturarbetaren utvecklar:

”Jag har den största förståelsen för polisens uppgift, det är inte där det sitter. Utan det blir det sätt som man kommunicerar i sin samhällsliga utmaning och uppgift, mot en hel plats. Förhoppningsvis kan jag hjälpa till och belysa det på ett annat sätt. Vi blir ju också drabbade, vi har ju fått känna på den där demoniseringen av platsen och då ser man ju också hur polisperspektivet, jag skulle nästan vilja kalla det för polisperspektivet... Hur det backas upp politiskt, av vissa politiska strömningar i samhället och vissa journalister och så. Det stärker polisens uppgift och polisens beskrivning. Det tycker jag går ut över vanliga människors vardagliga liv.”

5.4.3 Skolelevernas uppfattning om polisens arbete

I skolenkäten fanns en avslutande del som handlade om upplevelse av tillit och förtroende till olika aktörer i Botkyrka. Skoleleverna fick då ta ställning till hur de uppfattar polisens arbete i Området. Precis som de övriga samhällsaktörerna tycker majoriteten (74 procent) av skoleleverna att polisen generellt sett syns ute på gatorna i Området. Flertalet av ungdomarna (60 procent) anser också att polisen skapar mer trygghet än vad de skapar otrygghet i Området. Däremot menar de att det är relativt få personer i deras område som litar på polisen och enbart 26 procent håller med om påståendet att *människor i deras område litar på polisen*. En något högre siffra, 43 procent, menar att människor där de bor vänder sig till polisen om de behöver hjälp.

På frågan om hur stort förtroende eleverna har för polisen uppger över hälften av dem (53 procent) att de har förtroende för polisen. Som figur 13 på nästkommande sida visar är den siffran ungefär lika hög som deras förtroende för sina jämnåriga. Resultatet visar också att polisen har ett högre förtroendekapital hos skoleleverna än t.ex. fältassistenter. Det finns inte någon skillnad mellan hur tjejerna och killarna svarade på någon av dessa frågor.

Figur 13. Skolelevers förtroende för unga, vuxna, fältassistenter och poliser i Området

5.5 Polisens externa och interna samverkan i Norra Botkyrka

5.5.1 Polisens externa samverkan i Området

De intervjuade poliserna fick tillsammans med ett antal samhällsaktörer och näringsidkare reflektera över hur de upplevde att samverkan med polisen fungerade i Området; detta benämns polisens externa samverkan. Senare i kapitlet kommer en beskrivning av polisens interna samverkan inom Polismyndigheten.

Olika typer av samverkan

Polisen i Området beskriver att de medverkar i en rad olika samverkansaktiviteter med andra myndigheter och samhällsaktörer. Tabell 10 på nästkommande sida visar en sammanställning av de olika typerna av aktiviteter som polisen själva beskriver att de medverkar i. Det bör dock noteras att detta är de intervjuade polisernas egna beskrivningar av pågående samverkan och inte någon fullständig beskrivning. Det kan innebära att en samverkansform av någon anledning inte finns beskriven i den här sammanställningen.

Tabell 10. Typ av samverkansaktivitet som polisen i Området beskriver att de medverkar i

Informations- utbyte	<p>Skolbesök Skapa relation i högstadieskolor genom kontakt med rektorer, kuratorer och elever.</p>
	<p>Polisens samverkanstelefon En speciell tipstelefon dit t.ex. fastighetsägare, trygghetsvårdare, väktare ringer och tipsar om sådant som de anser att polisen bör veta om.</p>
	<p>Rapporteringspärm Näringsidkare samlar in information om snatterier/hot som de sedan i klump lämnar till polisen.</p>
Samverkans- träffar	<p>Områdesnätverket En grupp som träffas regelbundet för att öka trygghet i området. Med representanter från hela området, bl.a. kommunal personal, fritidsgårdspersonal och polisen.</p>
	<p>Gå mot plankare Samarbete med SL, biljettkontrollanter och polisen i syfte att minska plankandet på SL.</p>
	<p>Kommunens samverkansforum Ett kommundemensamt forum som syftar till att öka tryggheten i området. Forumet träffas regelbundet och finns på både på den lokala skolan men också områdesbaserat. Polisen är med i detta forum.</p>
Etablerade samverkans- modeller	<p>EST (Effektiv samverkan för trygghet) Ett systematiskt arbetssätt som bygger på kunskapsbaserad brottsprevention. Målet är att minska och förebygga brott och otrygghet genom lokala lägesbilder och tidiga insatser. Polisen, kommunen och det lokala fastighetsbolaget medverkar. Arbetssättet är belyst på uppdrag av Brå (Hallin, 2018).</p>
	<p>PAR (Polis Ambulans Räddningstjänst) En utbildning där åttondeklassare får träffa polis, ambulans och räddningstjänst i syfte att skapa tillit och förståelse för blåljuspersonalens arbete. PAR-konceptet är en lokal variant av Människan Bakom Uniformen (MBU).</p>
	<p>112 (en vuxenversion av PAR) Polis, ambulans och räddningstjänst tillsammans med blodbussen hälsar på områdets olika församlingar och skapar relation samt berättar om lägesbilden och behovet av att bli blodgivare.</p>
	<p>Orossamtal/bekymringsamtal En metod där polis och socialtjänst har ett första orossamtal med ett barn och dess vårdnadshavare när barnet har begått en brottslig handling. Metoden har utvärderats av bl.a. Malmö universitet (Brå, 2020).</p>
	<p>MVP (Mentors in violence) Ett skolbaserat utbildningsprogram med syfte att minska våld bland unga. Polisen utbildar utvalda elever i årskurs 9 och handleder dem för att sedan möta elever i årskurs sex. Metoden har utvärderats av bland annat FoU Södertörn (Brå, 2019).</p>
	<p>TÅGET (MVP fast för yngre barn) Ett utbildningsprogram i våldsprevention för yngre barn och deras föräldrar. Polisen har varit med och tagit fram materialet.</p>
	<p>SIG (Sociala insatsgrupper) En lokal samverkansform där socialtjänsten tillsammans med ex polisen, skolan och övrigt nätverk samverkar kring enskilda ungdomar med risk för att utveckla en kriminell livsstil. Insatsen är frivillig. Metoden har utvärderats av Socialstyrelsen (2017).</p>

Informationsutbyte kan ses som en låg nivå av samverkansintegrering, men där fokus istället ligger på att ge och ta del av den andres information. Ett exempel på denna typ av samverkan är polisens samverkanstelefon. En av gruppcheferna beskriver att det här särskilt framtagna telefonnumret ”*ringer ofta där fastighetsägare och väktare ringer oss och sådär för att tipsa om grejor*” (Gruppchef 1).

Samverkansträffarna innebär ett större mått av integrering av samverkan och interaktion med de andra parterna. Dessa forum kan ofta vara av strategisk art och kan ibland syfta till att dra upp framåtsyftande strategier för det trygghets- och tillitsskapande arbetet i Området. Ett exempel på ett sådant forum är det nätverk som träffas en gång i månaden för att arbeta för Områdets positiva utveckling. Grundskolechefen beskriver att många olika samhällsaktörer är med i nätverket eftersom ”*det finns så många olika aktörer här [i Området] som spelar en roll i folks vardag*”. En av dessa aktörer är polisen.

Den typ av samverkan som innefattar mest engagemang och integrering, nämligen de etablerade samverkansmodellerna, är också den samverkansform där polisen räknar upp flest aktiva samverkansaktiviteter. En av de samverkansmodeller som många poliser, men också andra samhällsaktörer berättar om, är Effektiv Samverkan för Trygghet, EST. Just EST har utvecklats för att arbeta med lokal brottsprevention i ett område genom t.ex. att systematiskt ta fram lokala lägesbilder och rikta in sig mot tidiga insatser. I Området är det polisen, kommunen och det lokala fastighetsbolaget som medverkar och träffas varje vecka. Kommunpolisen beskriver:

”Vi sätter den här gemensamma lägesbilden som är... inriktningen för poliserna som jobbar. När man inte är på ett jobb så ska man veta vad man ska göra istället. Då tittar man på lägesbilderna och just nu har vi, vi säger, det är väldigt mycket samlingar vid en viss adress på kvällstid. Då vet man att det är dit man ska åka, eller vi säger, att vi har ju hela Botkyrka i det här men vi vet att i [Området] till exempel krävs det kanske poliser för att genomföra en viss åtgärd medans i ett av de finare områdena i Botkyrka räcker det med att fältarna åker dit och tittar till de här ungdomarna och ser vad det är för någonting. Så på så sätt kan vi använda lägesbilden tillsammans och använda resurserna mer effektivt och på så sätt liksom bli mer verksamma.”

Sammanfattningsvis kan konstateras att polisen beskriver en rätt omfattande samverkan i Området, med tretton uppräknade aktiviteter utifrån olika nivåer av samverkansintegrering. För att samverkan ska lyckas måste vissa förutsättningar vara uppfyllda, men vilka är då dessa förutsättningar? Polisen och samhällsaktörerna ger sina erfarenheter utifrån att verka i ett särskilt utsatt område. De poängterar tre betydande komponenter för samverkan i Området, nämligen *kontextens betydelse, relationens betydelse* och *den gemensamma målsättningens betydelse*.

Kontextens betydelse för samverkan

Förutsättningarna för att på ett bra sätt kunna samverka i Området påverkas bl.a. av det faktum att området har klassats som ett särskilt utsatt område. En samhällsaktör menar t.ex. att många av poliserna som arbetar i området har gjort karriär i polisorganisationen tack vare att de arbetat just i Området och därmed lärt sig hur en bra polis behöver vara:

”Det har varit en inkörsport i deras karriär eftersom man samarbetat med andra samhällsaktörer så har man kunnat få en legitimitet. Man

måste bli betrodd om man ska kunna komma in i ett område och arbeta, kunna klara av att både vara snäll och trevlig OCH göra ingripanden.” (Samhällsaktör som arbetar med ungdomar)

Även andra samhällsaktörer nämner precis som ungdomsarbetaren vikten av att känna till Områdets utmärkande egenskaper för att kunna fungera som polis och för att kunna samverka i området:

”Det fanns det en period med idiotiska poliser som kom och skulle vara tuffa, det gick inte att prata med dem. De var för konfrontativa. Det triggade bara kravaller och motattacker mot polisen. Nu har vi bra poliser i [Området]; de är kända och de gör jättebra saker för [Området]. De båda som är här mest är båda utländska – det betyder också mycket. De vet hur man interagerar med våra ungdomar, hur man hälsar o.s.v. Skaka hand funkar inte, tacklas och lite kroppskontakt är det som gäller. Vänskapen har blivit starkare med polisen.” (Samhällsaktör inom civilsamhällesorganisation)

Både ungdomsarbetaren och civilsamhällesaktören menar att polisen behöver ta hänsyn till den kontext de befinner sig i för att kunna kommunicera och samverka i området. Ungdomsarbetaren menar dessutom att polisen har svårt att lära sig Området själv och därför behöver ta hjälp av andra samhällsaktörer som är mer ”Områdesbor” och som kan hjälpa polisen att bli legitima i området.

Att Området har klassats som ett särskilt utsatt område av polisen har även inneburit att olika samhällsaktörer har haft olika ekonomiska möjligheter att satsa på Området. Polisen har t.ex. fått mer ekonomiska resurser att använda i Området i och med klassificeringen som särskilt utsatt, medan exempelvis Åklagarmyndigheten eller de kommunala verksamheterna inom skola och socialtjänst inte fått något särskilt tillskott i budgeten. Då polisen har haft större möjlighet att göra orosanmälningar till socialtjänsten eller åtala fler personer för brott har detta skapat en högre arbetsbelastning hos samarbetsaktörerna. Dessa institutioner har inte fått mer personal för att kunna ta hand om de ökade andelen ärenden som polisen för över till dem. I praktiken skapar detta frustration, både hos samarbetsaktörerna, men också hos polisen. En av kommunpoliserna förklarar sin frustration så här:

”I [Området] så har de ju väldigt mycket ärenden. Ibland måste de kanske välja mellan ett barn som blir slaget hemma och ett barn som håller på att bli kriminell. Då kanske det är värre att man blir slagen hemma. Då kanske vi inte alla gånger..., alltså vi har förståelse för själva det [den prioriteringen] kanske, men det blir en frustration också att liksom, vi ser det här. Det är också intressant liksom hur man har valt, man säger att polisen satsar på de här särskilt prioriterade områdena men ger inga medel till kommunerna. Det är ju en jättemärklig satsning!”

Relationens betydelse för samverkan

Både de intervjuade poliserna och samverkansaktörerna beskriver vikten av att ha en god relation för att kunna arbeta tillsammans för Områdets bästa och är eniga om att polisen behöver vara relationell för att kunna göra ett gott arbete. Några av de intervjuade personerna hävdar att även om det finns befintliga samarbetsstrukturer, exempelvis

möten eller modeller som aktörerna är delaktiga i, är det i sig inte tillräckligt för att det ska utmynna i ett samarbete. En viktig aspekt för om det skapas samarbete eller inte är just relationen mellan aktörerna och det engagemang som skapas när människor möts. Ungdomsarbetaren menar t.o.m. att det här är egenskaper som en person antingen har eller också inte har och menar att det beror på "hur du är själv" om samarbetet fungerar eller inte. I detta resonemang kommer han ihåg en polis som "hade det". Han beskriver att denna polis är passionerad för ungdomarna och att det gör att han blir accepterad, "trots att han satt dit några av ungdomarna". En av områdespoliserna håller med om detta och beskriver sig själv som en "personlig person".

En socialtjänstrepresentant är däremot inte lika säker på att det alltid är bra att polisen strävar mot att ha kontakt och relation med medborgarna i Området. Hen funderar till exempel på om det verkligen är positivt att i tidig ålder få barn och ungdomar att försöka ha en god relation till polisen, eller om det bara stigmatiserar dessa barn ytterligare:

"Vi är inte överens på förebyggarenheten. Min chef sätter ord på att vi ska stärka samverkan, alltså ta med sig poliser in på skolan och fälta tillsammans ibland och jag ser att det finns vinster där poliserna får ett neutralt sammanhang där man får bygga relationer. Samtidigt som jag också kan hamna i tankar om, är det såhär på alla skolor? Eller är det just på skolorna i [Området]. Bara det, alltså den här känslan av att ett område stigmatiseras liksom. Att "här är det viktigt att ungdomarna skapar en bra relation till polisen i ung ålder för här har vi ett problem med att man inte har tillit till polisen". Alltså som att en försöker normalisera kroppsvisitering, att "jag har ju träffat dig sen du gick i fyran och sen så nu fem år senare står jag här och kroppsvisiterar dig, det är väl mysigt?"

Den gemensamma målbildens betydelse för samverkan

Ytterligare en aspekt som påverkar förutsättningarna för en fungerande samverkan är aktörernas syn på vad som behövs för att öka trygghet och tillit i Området. En socialtjänstrepresentant i chefsbefattning menar att bara för att de har gemensamma möten med polis eller skolpersonal betyder inte det att de har en gemensam inställning eller att de har "samma typ av plattform" som de tror behövs för att exempelvis hjälpa barn som är i riskzon för att hamna i kriminalitet.

Kontaktpersoner för det lokala fastighetsbolaget menar dock att både polisen och andra sociala aktörer i Området under de senaste åren verkligen har "tänkt på" hur de ska arbeta tillsammans och aktivt arbetar för att det ska bli så bra som möjligt. En sådan strukturerad samverkansmodell är Effektiv Samverkan för Trygghet, EST. EST har som mål att minska och förebygga brott och otrygghet genom tidiga insatser när problem uppstår eller är på väg att kunna inträffa. Det systematiska arbetet innebär att man har fasta rutiner avseende deltagare (funktioner), dagordningar, formulär, checklistor, mötestider och dokumentation. En stor del av arbetet går ut på att göra lokala lägesbilder, som alla aktörer sedan arbetar utifrån och gör återkopplingar kring. Kontaktpersonen på fastighetsbolaget tycker att den här samverkansmodellen är bra och menar följande:

"Förut jobbade man i egna stuprör. Polisen gjorde sina insatser, vi gjorde våra och kommunen sina. Nu kan vi dirigera dem till bästa möjliga effektivitet, det kostar mindre för oss."

Att samverka med andra aktörer är med andra ord inte helt enkelt, men med hjälp av lyhördhet, god lokalkännedom och en förmåga att ta hjälp av dem som har större kunskap än en själv så kan god samverkan komma till stånd. Därtill krävs en vilja att faktiskt samverka och skapa relationer med andra aktörer samt att kommunicera om den gemensamma målbilden. Hur upplever då poliserna att den interna samverkan i den egna organisationen fungerar?

5.5.2 Polisens interna samverkan i Området

I de åtta djupintervjuerna med poliser från Området framkom utmaningar med den inre samverkan på såväl individ- som grupp- och organisationsnivå.

Spänningar mellan olika nivåer och roller när det gäller lokalt brottsförebyggande arbete

Lokalpolisområdet har strävat efter att alla poliser i yttre tjänst ska vara lokalpoliser och de som tidigare arbetade på poliskontoren skulle fördelas på olika grupper och på så sätt sprida sin lokalpoliskunskap. Detta har inte varit helt okomplicerat genom att det internt finns många olika åsikter om polisens uppdrag. På frågan om erfarenheter och uppfattningar om internt samarbete inom Polismyndigheten lyfter de intervjuade poliserna upp rollkonflikt och motsättningar mellan grupper och inom organisationen. Temat rollkonflikt som visar sig är att olika grupper men också olika nivåer delvis har olika syn på uppdraget. Det är spänningar mellan lokalpolitistanken med brottsförebyggande verksamhet och den mer traditionella ingripandeverksamheten men också mellan lokal- områdes- och regionpolisområde. Det finns erfarenheter av att insatser på polisområdesnivån inte fullt ut förankras på lokalpolisområdet mot den lokala problembilden. Spänningarna mellan den lokala brottsförebyggande verksamheten och ingripandeverksamheten visar sig också genom att de olika grupperna till stor del präglas av sina gruppchefers inställning till uppdraget. Olika åsikter på uppdraget kan göra sig gällande både på gruppnivå men också på individnivå genom exempelvis i hur stor utsträckning ett dialogfrämjande arbetssätt prioriteras eller inte. Resurser är ett annat tema som visar sig genom att upplevelsen är att Polismyndigheten inte räcker till och hela uppdraget upplevs hårt ansatt. Polisen ställer in insatser och gör om arbetspass på grund av personalbrist och för att det dyker upp saker helt oväntat och för att man tvingas prioritera.

Som tidigare nämnts finns ett rättsligt incitament för att påverka myndigheter att samverka mellan aktörsgränser och där samverkan ses som något eftersträvanvärt. Det finns emellertid även andra lagar som – till skydd för individer – kan ha en hindrande effekt på samverkan. Ett sådant exempel är sekretesslagstiftningen.

5.6 Sekretesslagstiftningens inverkan på samverkan mellan myndigheter

En av projektets frågeställningar är hur offentlighets- och sekretessregleringen – framför allt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL – inverkar på Polisens samverkan med andra aktörer. Denna fråga har undersökts med hjälp av (1) individuella intervjuer av poliser, (2) individuella intervjuer med andra samhällsaktörer och (3) fokusgruppsintervjuer med poliser, se avsnittet 3.2.2. Därutöver har olika typer av rättsligt material (rättskällor) beaktats i analysen.⁶

⁶ Projektet har i denna del redan resulterat i en publikation, Hjerstedt, Mattias, Hansson, Jonas & Sundqvist, Johanna (2020). Sekretess mellan polis och socialtjänst: En rättslig undersökning av sekretessens styrka och utsträckning samt graden av fakultativitet. Förvaltningsrättslig tidskrift, nr 4, 613–647, i vilken delar av det ovan nämnda intervjumaterialet har beaktats.

Beträffande individuella intervjuer har relevant information för frågan om sekretesslagstiftningens inverkan på samverkan med andra myndigheter framkommit i intervjuerna av polis och socialtjänst. Åtta poliser och två anställda vid socialtjänsten har intervjuats, varvid följande fråga har diskuterats: ”Upplever du att sekretess mellan myndigheter är ett hinder för samarbete? Hur?”

Då det gäller fokusgruppsintervjuer med poliser var ett av de påstående som poliserna fick ta ställning till i de fyra fokusgruppsintervjuerna följande: *”Polisen delar med sig av information till andra aktörer men får inget tillbaka, vilket hindrar samverkan”*. De deltagande poliserna hade två svarsalternativ – ”stämmer” och ”stämmer inte”. Av de totalt 26 deltagande poliserna svarade 9 st. ”stämmer”, 16 st. ”stämmer inte”, 1 st. kryssade någonstans mellan de två svarsalternativen och 1 st. svarade inte på denna fråga. Frågan diskuterades i en av fokusgrupperna efter det att svaren till påståendet hade sammanställts.

Ett första tema som kan utkristalliseras i de individuella polisintervjuerna och även fokusgruppsintervjuerna är i vilken mån information lämnas ut mellan dessa myndigheter. En återkommande bild som delas av de flesta poliserna är att polisen delar med sig av information till socialtjänsten, men att polisen inte får lika mycket information tillbaka. Uppgifter som polisen anser sig sakna är *”...sådana som är viktiga för en gemensam lägesbild, t.ex. vilka personer som är inblandade i narkotikabruk eller narkotikaförsäljning och var detta sker”*. Någon polis uttrycker det dock som att den information som inte är möjlig att erhålla egentligen inte behövs, så länge som han eller hon har tillit till socialtjänstens kompetens att de gör sitt arbete.

De två informanterna från socialtjänsten delar generellt inte polisens bild av enkelriktad informationsöverföring. En av informanterna menar att lämnandet av uppgifter är beroende av i vilket syfte polisen behöver informationen; exempelvis kan socialtjänsten lämna ut uppgifter som handlar om ungdomars brottsliga verksamhet men inte om ungdomars familjeförhållanden. Samme informant gör gällande att det kan vara svårt att samverka om socialtjänsten inte kan röja för polisen om någon person är aktuell hos socialtjänsten.

Ett annat tema som i de individuella intervjuerna lyfts fram av såväl polis som socialtjänst – som egentligen inte har med frågan om sekretessens betydelse i sig att göra – är vikten av erforderliga resurser. Även om polisen lämnar uppgifter till socialtjänsten krävs det att denna myndighet har resurser att vidta åtgärder med anledning av de lämnade uppgifterna.

Ett sista tema är betydelsen av att ha en formaliserad samverkan mellan polis och socialtjänst med regelbundna möten, något som framhålls i individuella intervjuer med såväl polis som socialtjänst. En av poliserna upplever att denna formaliserade samverkan har medfört att sekretessen har blivit ett mindre problem, men hur detta exakt har gått till utvecklas inte. Även i en av fokusgrupperna talades det om betydelsen av att Polisen har en relation med socialtjänsten:

”Att man känner varandra personligen är det som gör så att vi får den här informationen. För i grund och botten får ju inte dem dela med sig av den här informationen. Och för att vi ska kunna samarbeta på en bättre nivå med uppgiften att inte få en ungdom att bli kriminella så måste vi samarbeta bättre.”

6.

DISKUSSION OCH REKOMMENDATIONER

I **detta avslutande** kapitel sammanfattar vi de huvudsakliga resultaten och diskuterar dessa i relation till tidigare forskning. Kapitlet är på samma sätt som resten av rapporten uppdelad i två avsnitt. Den första delen diskuterar de frågeställningar som handlar om hur de polisanställda som arbetar i de tre särskilt utsatta områdena Botkyrka, Rinkeby och Södertälje mår, vilken betydelse som arbetet och arbetsmiljön har i förhållande till självskattad psykisk hälsa och privatliv samt hur de polisanställda uppfattar att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs i sina respektive lokalpolisområden. Den andra delen av kapitlet, som specifikt fokuserar på fallstudien Botkyrka, diskuterar förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete, med fokus på socialt kapital och samverkan. Kapitlet avslutas med att ge några övergripande rekommendationer som bygger på den samlade analysen av den vetenskapliga belysningen av Initiativ Mareld.

6.1 Hur mår de polisanställda som arbetar i särskilt utsatta områden, och vilken betydelse har arbetsmiljön?

För att undersöka de polisanställdas psykiska hälsa och vilka samband som finns mellan hälsa, arbetsmiljön och privatlivet har de polisanställda fått fylla i ett självskattningsformulär vid tre tillfällen under tiden som Initiativ Mareld pågått. Mer specifikt har vi undersökt hur de polisanställda mår, med avseende på stress, självskattad psykisk hälsa samt familje- och privatliv samt hur arbetsmiljön upplevs och hur de polisanställda uppfattar att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs.

Det självskattningsformulär som använts i undersökningen är inget objektivt mått på hur en människa mår, men ger ändå en god fingervisning eftersom det handlar om hur personen själv upplever den egna psykiska hälsan. Vår undersökning visar att ungefär en tredjedel av de polisanställda skattar att de upplever symtom på nedstämdhet under de senaste två veckorna, vilket i det här sammanhanget betyder att de upplever ett minskat intresse och en minskad glädje för att göra saker och ting. Ungefär lika många skattar också symtom på att vara uppvarvade och har svårt att slappna av, att de sover för lite men ändå känner sig energiska eller att de utsätter sig för fler risker än normalt, det som i självskattningsformuläret betecknas som ”mani”. Det går att se tendenser utifrån de olika yrkesgrupperna, där det är fler civilanställda och poliser i yttre tjänst som upplever sig vara uppvarvade medan symtom på nedstämdhet skattas högst hos utredande poliser. Även Habersaat, Geiger, Abdellaoui och Wolf (2015) visade i en studie om polisens hälsa att poliser som arbetar i utredande verksamhet tenderar att skatta en högre nivå av stress än poliser i yttre tjänst. I fokusgruppsintervjuerna betonas gruppchefens roll för att reglera stressnivån, där gruppchefer som väljer att portionera ut utredningar i en jämn ström istället för att lägga ut dem direkt, hjälpte utredaren att minska stressen.

Den longitudinella mätningen visar att poliser har skattat sig mindre nedstämda och mindre uppvarvade (s.k. maniska) vid den sista mätningen jämfört med den första, d.v.s. under den tid som Initiativ Mareld har pågått. Då vi inte gjort något effektutvärdering kan vi inte fastställa att denna minskning av symtom skulle kunna bero på själva Mareldsatsningen, men vi vill ändå notera resultatet som intressant.

De kvinnliga deltagarna rapporterar övergripande en högre psykisk ohälsa jämfört med de manliga. Det här är inget unikt för de polisanställda i sig eftersom även andra studier visar att kvinnor rapporterar större psykisk ohälsa än män (Lindert, Müller-Nordhorn, & Soares, 2009; Magnusson Hanson m.fl., 2008). Ett exempel är den nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor, som vartannat år skickas ut till 40 000 svenskar. Enkäten syftar till att undersöka hälsa, levnadsvanor och livsvillkor hos den svenska befolkningen. Där mäts psykisk hälsa på två sätt – i form av *psykiskt välbefinnande* och *allvarlig psykisk påfrestning* (Folkhälsomyndigheten, 2021). Psykiskt välbefinnande innebär oftast att ha en positiv syn på framtiden, att känna sig lugn och tänka klart samt att hantera sina problem adekvat. Resultatet visade att i samtliga åldersgrupper rapporterar män i något större utsträckning mycket gott psykiskt välbefinnande jämfört med kvinnor. Detsamma gällde för allvarlig psykisk påfrestning, som innebär en indelning som gör att kriterierna för en psykiatrisk diagnos skulle kunna vara uppfyllda. I den senaste mätningen 2020 var det sammanlagt 8 procent av kvinnorna och 7 procent av männen som uppgav allvarlig psykisk påfrestning. Även studier relaterade till polisjärt arbete har visat att kvinnliga poliser upplever sämre psykisk hälsa än män (Burke & Mikkelsen, 2005; Alexopoulos, Palatsidi, Tigani, & Darviri 2014). Oavsett om detta är ett större problem än enbart inom polisen väcker detta frågor om vikten av åtgärder som bör vidtas för att hantera detta faktum så att de kvinnliga polisanställda kan må så bra som möjligt i sitt arbete.

Psykisk ohälsa består som tidigare diskuterats av olika delar. En faktor som har betydelse för uppkomst av psykisk ohälsa är stress. Tidigare forskning har i olika studier kunnat visa att polisarbete är ett ytterst stressfyllt arbete (Backteman-Erlanson, 2013; Chopko, 2010; Duxbury & Halinski, 2017; Garbarino m.fl., 2011; Padyab, Backteman-Erlanson, & Brulin, 2016; Stinchcomb, 2004). Johnson m.fl. (2005) har jämfört polisarbetet med 26 andra yrken och identifierat att polisarbete tillsammans med bland annat socialt arbete är två av de yrken som rapporterar mer stress än genomsnittet. En anledning till polisarbetets stressfyllda natur är exponering för känslomässigt krävande situationer som följer med arbetet, såsom att konfronteras med död och sjukdom, att hantera brottsoffer och olycksoffer men också att ha kontakt med förövare och ordningsstörande personer samt utsättas för olika typer av hot (Anderson m.fl., 2002; Karlsson & Christianson, 2003; Richardsen, Burke, & Martinussen, 2006; Thompson m.fl., 2001).

Vi har även i vår studie undersökt vilka stressorer som påverkar de polisanställda mest. Det kan vara viktigt att komma ihåg att de flesta av dessa stressorer inte är något som de polisanställda tänker på eller oroar sig för varje dag, men trots det finns de ändå i bakhuvudet och skapar ett stresspåslag som påverkar individen när tanken väl dyker upp. I vårt resultat var det framförallt en faktor som stod ut som ytterst stressande för de polisanställda, nämligen den att en kollega plötsligt blir beskjuten. En annan faktor som också upplevs mycket stressfylld är tanken på att den egna familjen blir hotad till livet. Poliser i yttre tjänst från andra delar av landet har inom ramen för en utvärdering av elchockvapen besvarat samma stressformulär som de polisanställda i vår undersökning. Även där visade det sig att beskjutning av kollega och hot av familjemedlemmar skapade den mest påtagliga stressen för poliserna (Ander m.fl., 2020). Även en internationell studie, gjord av Russell (2014) visade att situationer där en polis behöver hantera döden innebar en stor stress.

Resultatet visar också på en skillnad mellan yrkesgrupperna när det gäller stressfaktorer som berör organisatoriska frågor, t.ex. brist på ledarskap, omorganisering och otydlig rollfördelning. Civilanställda och poliser som arbetar med utredning upplever i högre grad organisatoriska faktorer som stressande jämfört med poliser i yttre tjänst. Även om poliser i yttre tjänst rapporterar organisatorisk stress i mindre utsträckning än civilanställda och polisutredare, visar resultaten dock att de poliser i yttre tjänst som upplever organisatorisk stress också har sämre självskattad psykisk hälsa. Resultaten visar även en statistisk säkerställd minskning av upplevelsen av stress kopplad till organisationen och det operativa arbetet för poliser i yttre tjänst under den tid som undersökningen (och Initiativ Mareld) har pågått. Inte heller här kan vi med säkerhet säga att det har att göra med själva Mareldsatsningen, men resultatet är intressant för Polismyndigheten att själva fördjupa sig i. Generellt kan det sägas att eftersom det finns ett samband mellan psykisk ohälsa och organisatorisk stress vore det inte helt osannolikt om detta samband även skulle kunna gå åt andra hållet, d.v.s. att en minskad stress i arbetet faktiskt också har att göra med förbättrade organisatoriska faktorer i lokalpolisområdet.

Vårt resultat har visat att det finns ett samband mellan stress, arbetsmiljö och psykisk hälsa. Det betyder med andra ord att det finns ett samband mellan stress som har att göra med brister i organisationen och att detta i slutändan påverkar den psykiska hälsan hos de polisanställda i de tre lokalpolisområdena. Mer specifikt visar resultatet att de anställda som upplever höga kvantitativa krav i arbetet och en otydlighet och konflikt i sin yrkesroll, de som upplever en låg möjlighet att påverka beslut samt de som har en låg tillgång till stöd och uppmuntran från chef också har en sämre psykisk hälsa jämfört med dem som skattat arbetsmiljön bättre.

Även tidigare forskning har visat på kopplingen mellan stress i arbetet och en negativ hälsopåverkan för den enskilde polisen (Backteman-Erlanson, 2013; Chopko, 2010). En teori som länge dominerat arbetskaraktärens påverkan på den egna hälsan är Karasek och Theorells (1990) arbets- och stressteori. Den fokuserar i korthet på att både arbetskrav och den egna kontrollen i arbetet behöver vara höga för att skapa motivation och välmående i arbetet. För höga arbetskrav men för låg egen kontroll leder däremot i större utsträckning till stress som i förlängningen kan skapa negativa hälsoeffekter. Det är just denna kombination som vår undersökning i de tre lokalpolisområdena visat; att de som upplever (för) höga krav i arbetet och en låg möjlighet att påverka beslut också tenderar att må sämre.

Arbetsmiljön i de tre lokalpolisområdena har vidare studerats genom att fråga om hur arbetsmiljölagens regelefterlevnad upplevs i ett antal arbetsmiljöföreskrifter. Utifrån det resultatet kan det konstateras att de polisanställda upplever att rutinerna kring kränkande särbehandling, tillbud och arbetsanpassning vid rehabilitering efterföljs, medan rutinerna för att resurserna ska anpassas till kraven i arbetet och att ledningen aktivt arbetar för att motverka ohälsosam arbetstidsförläggning, inte är prioriterade i polisorganisationen. När vårt resultat jämförs med Holms (2020) rättsvetenskapliga analys går det att konstatera en viss korrelation mellan å ena sidan graden av upplevd regelefterlevnad och å andra sidan graden av precision och tydlighet i de aktuella bestämmelserna. De bestämmelser som uppvisar den lägsta graden av upplevd efterlevnad – 9 § (att resurser anpassas efter krav) och 12 § (att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa) – är sådana som Holm klassificerar som otydliga och oprecisa. I linje med detta ligger att deltagare har givit uttryck för uppfattningen att det (tydliga) första ledet i 13 § (att kränkande särbehandling inte accepteras) efterlevs i större utsträckning än det (mer otydliga) andra ledet i samma bestämmelse (att man arbetar aktivt för att motverka all form av kränkande särbehandling). Lämnar man AFS

2015:4 och Holms undersökning uppvisar vidare de tydliga och precisa bestämmelserna i AFS 2001:19 och 12 §§ högst grad av upplevd efterlevnad av alla de undersökta åtta bestämmelserna. Resultatet kan ses som ett uttryck för de svårigheter som kan finnas med att verkställa abstrakta och allmänt hållna föreskrifter.

Det framkommer också att gemenskapen i polisyrket är en stark faktor för både trivsel i arbetet, men fyller också funktionen av att hjälpa poliserna att orka med det tunga och stressfyllda arbetet. Det bekräftas bland annat av en studie av Sundqvist, Padyab, Hurtig och Ghazinour (2017) som i en nationell studie visade att poliserna generellt upplevde en hög nivå av antal personer i umgängeskretsen och en hög nivå av känslomässigt stöd från andra. I litteraturen beskrivs detta i termer av socialt stöd och där detta sociala stöd har en skyddande (buffering på engelska) effekt mot upplevd stress i och utanför arbetet (Cohen & Wills, 1985; Viswesvaran, Sanchez, & Fisher, 1999; Michie & Williams, 2003). Tolkningen om att det finns socialt stöd kan därför påverka hur en individ bedömer en stressig situation och hur individen sedan reagerar på stressen i form av känslor, handlingar och fysiska reaktioner. Individer som känner att de har ett väl fungerande socialt stöd har visat sig utveckla färre stressymtom än andra (Lazarus & Folkman, 1984). På det stora hela verkar det med andra ord som om de polisanställda har en god förmåga att tillhandahålla socialt stöd inom organisationen. Då det finns en hälsopåverkan utifrån arbetets karaktär kan dock inte det sociala stödet skydda den psykiska hälsan helt. Ur den aspekten blir det därför viktigt att både hålla i det goda sociala stödet som finns, men också arbeta för att stärka de organisatoriska faktorerna som påverkar den psykiska hälsan negativt idag.

Slutligen visar resultaten att den stress som de polisanställda känner i arbetet också har en negativ spill-over effekt på privatlivet, men att den här korrelationen inte har uppmärksammats särskilt noga av den enskilde polisanställda. Den främsta anledningen till detta verkar enligt vårt resultat vara att denna påverkan har blivit normaliserad och inte något som de polisanställda tänker på i särskilt stor utsträckning, exempelvis att titta under bilen efter sprängladdningar eller att kontrollera backspeglarna så att ingen följer efter. I det kvalitativa datamaterialet finns också indikationer på att poliserna själva upplever att det är svårare att lita på människor även i det privata livet och att partnern har varit frustrerad över att jobbet tär på familjelivet. Resultatet visar också att det verkar finnas en spillover-effekt på parrelationen där de poliser som upplever en hög stress i det operativa arbetet också är mer benägna att vara missnöjd i sin parrelation. Forskning på området har visat att det finns en påverkan åt båda hållen när det finns stress antingen i familjelivet eller i arbetslivet. Peeters, Montgomery, Bakker, & Schaufeli (2005) visar exempelvis att höga krav och stress i familjelivet både har en direkt och en indirekt påverkan på välmående och prestation i det polisiära arbetet. Både Jackson och Maslach (1982) samt Roberts och Levenson (2001) har å andra sidan sett att press och utmattningssymtom som kan kopplas till polisarbetet sedan spiller över på familjelivet. Denna spillover-effekt har lett till högre nivåer av konflikter i familjen, minskat intresse för familjens angelägenheter, minskad tid som spenderas med familjen samt ett större missnöje med sin parrelation.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att vår studie funnit att det finns en koppling mellan stress i arbetslivet, psykisk ohälsa och en påverkan på privatlivet. Det finns särskilt några resultat som vi vill skicka med till arbetsgivaren att utforska ytterligare. Ett sådant resultat är att kvinnors hälsa i polisorganisationen behöver utforskas mer. Ett annat medskick är att det finns två stressfaktorer som de polisanställda upplever sig påverkas mest av – tanken på att konfronteras med döden och att familjen blir hotad. Dessa faktorer verkar inte vara specifika för just polisanställda i ett särskilt utsatt område, utan bekräftas också av både nationella och internationella studier. När det gäller

stress i arbetet har både vårt kvalitativa och kvantitativa datamaterial visat att utredarna inom polisen upplever sig mer stressade än exempelvis poliser i yttre tjänst. Här kan det vara så att utredarna behöver en annan typ av stöd från arbetsgivaren än vad poliser i yttre tjänst behöver. När det gäller skyddande faktorer mot psykisk ohälsa har våra resultat visat att de polisanställda generellt verkar ha en god förmåga att ge varandra socialt stöd, något som i forskning har visat sig ha skyddande effekter mot psykisk ohälsa. Slutligen visar vår undersökning att den stress som arbetet också spiller över på privatlivet. Därför blir det viktigt att arbeta för åtgärder som tar hänsyn till både individuella och organisatoriska faktorer.

6.2 Vilka är förutsättningarna för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete i särskilt utsatta områden?

Förutsättningar för polisens trygghets- och tillitsskapande arbete har i denna vetenskapliga belysning undersökts genom en fördjupad fallstudie i ett särskilt utsatt område i Norra Botkyrka, som vi benämner Området. Med hjälp av intervjuer och fokusgrupper med poliser som arbetar i Området, intervjuer med boende och andra samhällsaktörer som verkar i området samt en enkät bland elever i åk 9 i en högstadieskola i området har vi undersökt, hur problembilden beskrivs och om det finns en samstämmighet kring denna, hur polisen och deras arbete uppfattas i området; hur polisen själv ser på sitt trygghets- och tillitsskapande arbete, hur polisen samverkar intern och externt samt hur offentlighets- och sekretessregleringen inverkar på polisens externa samverkan.

Satsningen Mareld har haft som uttrycklig ambition att polisen ska bidra till att stärka det sociala kapitalet i särskilt utsatta områden. Att arbeta för att öka trygghet, tillit och förtroende samt öka samverkan mellan polisen, boende och andra samhällsaktörer kan, i enlighet med teorier om socialt kapital, vara ett sätt att stärka socialt kapital. Våra resultat visar på både möjligheter och utmaningar med polisens ambition att stärka det sociala kapitalet i särskilt utsatta områden.

Inledningsvis indikerar våra resultat att polisen behöver vara medveten om vilken form av socialt kapital man kan bidra med att stärka. Fallstudien visar att det finns ett starkt, redan existerande, sammanbindande eller bonding socialt kapital i det särskilt utsatta området vi har studerat. Sammantaget visar analysen på förekomsten av starka band mellan människor i Området, en stor gemenskap och en Vi-känsla, men också en stark social kontroll och starka normer för att vara solidarisk med Området. Myndigheter, och inte minst polisen, tenderar att ses som ett ”Dom”, som man bör hålla avstånd till. Samtidigt framkommer en brist på överbyggande, bridging socialt kapital, d.v.s. nätverk och förtroende mellan de som bor och verkar i området och det omgivande samhället. Denna brist på överbyggande socialt kapital framträder i den utbredda känslan av utanförskap och orättvisa, och i en slags underdogstolthet hos många som bor i Området. Våra resultat indikerar, i enlighet med annan forskning (Svensden, 2006; Deuchar, 2011), att ett starkt sammanbindande, i frånvaron av överbyggande socialt kapital riskerar att få negativa effekter såsom ökade klyftor mellan människor och utrymme för kriminella krafter att få makt och inflytande. Samtidigt behöver framväxten av ett starkt sammanbindande socialt kapital i kombination med svagare överbyggande socialt kapital i särskilt utsatta områden också förstås i relation till att området offentligt definieras som ”särskilt utsatt”, vilket i sig tenderar att ha en stigmatiserande effekt (Riksrevisionen, 2020). Ett sätt att förhålla sig till de negativa föreställningarna om det egna bostadsområde som sprids i media och den politiska debatten, kan vara att utveckla en ”platsbunden motståndsidetit”, bestående av starka lokala nätverk i opposition mot det omgivande samhället (Öhlund m.fl., 2009). Ett ”Vi och Dom” tänkande kan alltså förstärkas av krafter både inom och utanför ett område. Boende och

andra aktörer i ett område mobiliserar sammanbindande socialt kapital där man ser utomstående som ”Dom”, medan (Polis)myndigheten å sin sida tenderar att se Området som ett ”Dom” (de särskilt utsatta) vilket även det blir ett slags sammanbindande socialt kapital inom myndigheten. Därför är det alltså inte sammanbindande socialt kapital som polisen behöver bidra med att stärka utan snarare ett överbryggande socialt kapital för att kunna fungera som en brygga mellan ett särskilt utsatt område och det omgivande samhället, vilket även betonats i internationell forskning (Crawford, 2006). Figur 14 nedan illustrerar hur både Området och polisen kan ha ett sammanbindande socialt kapital och ett ”Vi och Dom” tänkande som behöver kompletteras med överbryggande socialt kapital för att skapa ett gemensamt ”Vi”.

Figur 14. Sammanbindande socialt kapital kan skapa ett ”Vi och Dom” medan överbryggande socialt kapital kan skapa ett ”Vi”.

Trots en del utmaningar (diskuteras nedan) menar vi att polisen har en unik möjlighet att kunna bidra till att stärka överbryggande socialt kapital i särskilt utsatta områden. För det första har polisen ett förhållandevis starkt förtroendekapital. Våra resultat, både från intervjuer och skolenkäten, visar att människor i Området generellt har ett stort förtroende för polisen. De skolelever som tillfrågats i denna undersökning uppgav högre förtroende för polisen än för t.ex. socialtjänstens fältassistenter. Att polisen har lika stort förtroende i särskilt utsatta områden som i andra områden bekräftas även i andra studier (Novus, 2018). Polisen, kanske mer än någon annan samhällsaktör, förväntas och efterfrågas vara synlig och närvarande i särskilt utsatta områden. Det fanns en samstämmighet bland informanterna i vår undersökning att polisen behövs och efterfrågas i Området. Detta faktum kan förstås i ljuset av polisen som rättsstatens representant i samhället. I denna roll förväntas polisen ha en synlig och repressiv roll, att vara den som upprätthåller den kollektiva ordningen och skapar trygghet. På så sätt är polisens roll på många sätt unik jämfört med andra samhällsaktörers. Resultaten från vår fallstudie visar på en stark ”Vi och Dom”-mentalitet i det särskilt utsatta område vi har studerat, vilken även tenderade spilla över på myndighetspersoner då det beskrivs att de kan behöva bli en del av Vi:et (d.v.s. en del av det sammanbindande sociala kapitalet i Området) för att få de boendes förtroende och kunna verka i området. Vi menar att

polisens rättsstatliga funktion gör att de inte förväntas, eller behöver agera, som en del av Vi:et i särskilt utsatta områden, för att få människors förtroende och tillit. I enlighet med Rothstein (1998) kan man istället argumentera för att förtroendet för polisen påverkas av i vilken utsträckning människor kan lita på att polisen tydligt agerar som rättsstatens representant, d.v.s. tydligt agerar mot kriminella krafter.

Våra resultat indikerar dock att det finns en del utmaningar med polisens ambition att stärka det (överbryggande) sociala kapitalet och på så sätt öka trygghet, tillit och samverkan. En utmaning har att göra med polisen som funktion kontra person. Poliser som gör "en punktinsats", ingriper snabbt och försvinner, riskerar att minska trygghet och tillit istället för att öka densamma. Intervjuer med boende och andra samhällsaktörer visar samstämmigt på behovet av en polis som känner kontexten och som bygger relationer till människorna som bor i Området. Det kan konstateras att när det gäller att bygga förtroende för polisen går "personen" före "funktionen". Vidare är det tydligt att i rollen som rättsstatens representant finns det ingen konflikt i att som polis samtidigt arbeta med kontakt och kontroll, vilket också betonas i annan forskning. Pettersson (2012) understryker i en studie om lokalt polisarbete med ungdomar vikten av att den enskilde polisen har förmågan att både vara relationsskapande och repressiv samtidigt. En alltför kontrollinriktad polis kan göra att ungdomarna antingen ställer till bråk eller undviker polisen, vilket inte leder till någon relation mellan polisen och ungdomarna. Medan en alltför kontaktskapande polis lätt kan manipuleras och därmed ha svårt att upprätthålla kontrollen. Förmågan att balansera mellan kontroll och kontakt kan därför vara avgörande för om poliserna ska kunna göra ett gott lokalt arbete. Att polisens personliga egenskaper och motivation (såsom att verkligen vilja arbeta lokalt och brottsförebyggande) har betydelse för lokalt polisarbete har även betonats av Brå (Brå, 2011). I de fokusgrupper som vi utförde med poliser fanns en samstämmighet kring att arbete i särskilt utsatta områden kräver särskilda personliga egenskaper. Samtidigt lyftes i dessa fokusgrupper behovet av särskild kunskap, inte minst om kontextuella faktorer i särskilt utsatta områden. Den riktade utbildning för områdespoliser som nu är under framtagande är därför ett välkommet initiativ (Riksrevisionen, 2020).

En annan utmaning för att polisen ska kunna bidra med att stärka det sociala kapitlet har att göra med beskrivning av problembilden i särskilt utsatta områden. Våra resultat visar att polisens problembild tenderar att vara mer "svart-vit" jämfört med boendes och andra aktörers mer komplexa problembild. Att polisens metod för att identifiera särskilt utsatta områden med hjälp av skattning av områdenas problematik inte är helt ändamålsenlig har betonats även av Riksrevisionen (2020) som kritiserar att bedömningarna av problembilden sker osystematiskt och baseras på subjektiva bedömningar. Vår belysning lyfter även behovet av att inkludera andra perspektiv än enbart de polisiära, i beskrivningar av problembilden i särskilt utsatta områden. Tidigare forskning har visat att mobilisering av socialt kapital kräver en gemensam upplevd "hotbild" att enas om och samverka kring, d.v.s. att man har ett gemensamt mål för vad som behöver förändras (Eriksson, Dahlgren, & Emmelin, 2013). Om det finns stora skillnader i polisens problembild och den problembild som de som bor och verkar i området har, blir det svårare att bygga nätverk och samverka för ett gemensamt mål. Tidigare forskning har t.ex. lyft att människors upplevelse av diskriminering och rasism tenderar att mötas med tystnad, istället för att inkluderas i beskrivningen av problembilden i särskilt utsatta områden (des los Reyes, 2014). I polisens arbete för att stärka socialt kapital i särskilt utsatta områden kan det alltså ha stor betydelse att utgå från det som är gemensamt i problembilden och bygga vidare på detta. Våra resultat visar t.ex. att både polis och andra aktörer i vårt fallstudieområde är överens om att det finns ett stort engagemang och många positiva krafter i Området, samtidigt som nästan alla som bor och verkar där

utsätts för kriminell exponering, varför polisen har en viktig funktion att fylla. Denna gemensamma problembild kan vara en viktig utgångspunkt för att polisen ska kunna bidra till att stärka socialt kapital och därmed bygga förtroende, tillit och trygghet i särskilt utsatta områden. I en studie från USA konstaterades – i linje med detta – att polisen kan bidra till ökad lokal trygghet, sammanhållning och kollektiv effektivitet genom att vara tillgängliga, kommunikativa och mottagliga för de problem som boende själva definierar (Scott, 2002). Tidigare forskning har också betonat vikten av en bred lokal behovsinventering (needs assessment) för att få en förståelse för den lokala kontexten och de förutsättningar som finns för att bygga lokala relationer, inför implementering av lokalt polisarbete (Doane, 2018). Samverkan med andra samhällsaktörer underlättas också om man börjar samverka kring frågor där man har en samsyn. Tidigare forskning (Eriksson, Dahlgren, & Emmelin, 2013) har också betonat vikten av att använda både externa och interna krafter för att hitta lösningar på kollektiva problem, d.v.s. lösningarna behöver skapas i ett kombinerat top-down och bottom-up perspektiv. Ambitionen att jobba med medborgarlöften som infördes i samband med Polisens omorganisation 2015 kan därför vara ett betydelsefullt medel för att identifiera och bygga vidare på det som är gemensamt i problembilden. Om polisen genom riktade utbildningsinsatser dessutom får förutsättningar att förvärva kunskap om komplexiteten i särskilt utsatta områden kan sannolikt den svart-vita problembilden nyanseras, likväl som lösningarna på dessa. Våra resultat indikerar att boende och andra aktörer efterfrågar en långsiktigt närvarande och relationsskapande polis, medan en opersonlig polis som gör snabba ingripanden och sedan försvinner snarare leder till ökad otrygghet och misstro.

Att få förutsättningar för att arbeta långsiktigt och relationsskapande som polis handlar ytterst om organisatoriska faktorer, vilket är ytterligare en utmaning i polisens ambition att kunna bidra till att stärka sociala kapital i särskilt utsatta områden. Våra resultat indikerar, i likhet med tidigare studier och rapporter (Brå, 2011; Brå, 2013), att det finns spänningar inom den egna organisationen kring polisens trygghets- och tillitsskapande arbete. I intervjuer och fokusgrupper med poliser framkom motsättningar inom organisationen kring syn på uppdraget som områdes/lokalpolis. Dessa motsättningar har att göra dels med spänningar mellan traditionell ingripandeverksamhet och det lokala förebyggande polisarbetet, dels mellan lokalpolisområdet och det omgivande polisområdet. Förenklat handlar dessa spänningar om att det är svårt som enskild polis att arbeta lokalt, brottsförebyggande och relationsskapande om detta inte prioriteras och sanktioneras från högre instans av såväl, gruppchefer som lokal- och polisområdeschefer. Polisens förutsättningar att stärka socialt kapital i särskilt utsatta områden styrs sålunda även av det sociala kapital som finns inom den egna organisationen. Ett starkt sammanbindande socialt kapital på organisationsnivå, d.v.s. *”ett antal övergripande nätverk och en enighet kring väsentliga normer och värderingar”* (Westlund, 2006, sid. 10) t.ex. kring polisens lokala brottsförebyggande uppdrag – kan vara en förutsättning för att polisen ska kunna bidra till att stärka det sociala kapitalet i särskilt utsatta områden.

Polisen som organisation kan inte ensam skapa trygghet, tillit och förtroende i lokala områden. Att stärka det sociala kapitalet i särskilt utsatta områden behöver ske i samverkan med andra aktörer. Våra resultat från fallstudien i norra Botkyrka visar att Polisen har en förhållandevis omfattande organiserad samverkan med andra samhällsaktörer i Området. Vi har redan konstaterat att en samsyn kring hur problembilden ser ut underlättar samverkan mellan olika aktörer.

En identifierad utmaning för samverkan, inte minst mellan polisen och socialtjänsten, är frågan om sekretess (Riksrevisionen, 2020). Våra resultat visar att såväl poliser som övriga samhällsaktörer ger en diversifierad bild av vilket hinder som sekretess utgör för samverkan; vissa menar att det går att klara sig utan uppgifter om enskilda individer,

medan andra hävdar att detta är nödvändigt. Flera anser det vara betydelsefullt för denna fråga att det finns en relation och mellan de två myndigheter som samverkar. Mot bakgrund av att vissa polisers uppfattning om att polisen delar med sig av information till socialtjänsten men inte får mycket tillbaka är en berättigad fråga om den svenska sekretesslagstiftningen är utformad så att det är svårare för polisen att erhålla uppgifter från socialtjänsten än tvärtom. Vår rättsvetenskapliga analys (Hjertstedt, Hansson, & Sundqvist, 2020) visar att så inte entydigt är fallet. Visserligen är de sekretessbestämmelser som gäller för socialtjänsten – till skillnad från dito för polisen – ofta försedda med omvända skaderekvisit – som innebär en presumtion för sekretess – men det finns ett betydande antal sekretessbrytande regler som bryter sekretessen hos socialtjänsten då polisen behöver information i sin brottsbekämpande verksamhet (jfr vad som sagts i avsnittet 2.3 ovan). Det är dock fullt möjligt att bestämmelserna tillämpas i praktiken på så sätt att socialtjänsten är restriktiva med att lämna ut uppgifter till polisen – detta har inte närmare undersökts.⁷ Att detta ändå kan upplevas svårt i praktiken kan indikera att det finns behov av att förtydliga hur bestämmelserna mellan polis och socialtjänst ska tolkas, något som också betonas av Riksrevisionen (2020) i deras granskning.

Sammanfattningsvis kan konstateras att när där gäller polisens ambition att stärka det sociala kapitalet i särskilt utsatta områden, d.v.s. att bygga förtroende och tillit, öka tryggheten och bygga relationer och samverkan med såväl boende såväl som andra samhällsaktörer, utgör polisens förtroendekapital och roll som rättsstatens representant en viktig och grundläggande förutsättning. Polisen har överlag stort förtroende hos allmänheten, även i särskilt utsatta områden, och förväntas vara närvarande, synlig och den som kontrollerar att den allmänna ordningen efterlevs. Utöver dessa grundläggande möjligheter finns också en del utmaningar, som kan behöva hanteras för att öka polisens förutsättningar att bidra till att stärka socialt kapital i särskilt utsatta områden. Dessa är att 1) utforma en gemensam och nyanserad problembild i samarbete mellan polis och andra som bor och verkar i området och utgå från den i det lokala arbetet, och att 2) skapa organisatoriska förutsättningar för att kunna arbeta långsiktigt relationsbyggande som polis. I detta ingår behovet av en utarbetad organisatorisk enighet kring betydelsen av polisens lokala brottsförebyggande arbete och mål för detta, förtydligande av hur sekretessreglerna mellan socialtjänsten och polisen ska tolkas, liksom resurser, stöd och utbildning i polisens lokala arbete för att stärka områdespolisens roll både som person och funktion.

6.3 Rekommendationer

Med utgångspunkt i vår vetenskapliga belysning av satsningen Mareld vill vi lämna följande rekommendationer till polisregion Stockholm kring vad som behövs för att främja en långsiktig och hållbar verksamhet i särskilt utsatta områden:

1. Erkänn de hälsorisker som finns med polisarbetets stressfyllda karaktär genom att implementera särskilt designade hälsoprogram för alla anställda, med fokus på resiliens (motståndskraft). Beakta särskilt den normaliserade stressen, och dess möjliga inverkan på de anställdas privatliv. Professionsinriktad handledning med fokus på stress och hälsa är betydelsefull för både medarbetare och chefer, enskilt eller i grupp.

---

7 JO har t.o.m. i ett antal fall rekommenderat att avslå begäran om utlämnande, så att frågan kan hän-skjutas till ett mer kvalificerat organ, se JO 1991/92 s. 427, JO 2003/04 s. 426 och JO 2004/05 s. 425.

2. Fortsätt satsa på förbättringar i arbetsmiljön, i synnerhet åtgärder för att tydliggöra arbetsrollen (inte minst som områdespolis), förstärka medarbetares möjligheter att påverka beslut, samt möjliggöra stöd och återkoppling från chefer till medarbetare. Åtgärder för att anpassa resurser i relation till krav i arbetet och reglering av en hälsosam arbetstidsförläggning, t.ex. tillräcklig tid för återhämtning, behöver också prioriteras.
3. Undersök på vilka sätt de vaga bestämmelserna i Arbetsmiljöverkets föreskrifter kan konkretiseras genom att Polismyndigheten själv utfärdar riktlinjer, som innebär att bestämmelserna får en mer konkret innebörd. Exempelvis skulle det kunna införas riktlinjer beträffande kränkande särbehandling i arbetet på liknande sätt som det existerande tillbudssystemet, LISA, som reglerar hur man ska förfara om något allvarligt tillbud inträffar.
4. Se över kunskapsläget rörande offentlighet och sekretess hos de anställda samt vilka som bör fatta beslut i utlämnandefrågor. Anordna utbildningar om och utarbeta förtydliganden av sekretessbestämmelserna mellan polis och socialtjänst för att underlätta samverkan mellan dessa myndigheter.
5. Fortsätt – och vidareutveckla – de formaliserade samverkansformer som byggts upp mellan Polismyndigheten, socialtjänsten och andra aktörer. Dessa formaliserade samarbetsformer har positiv inverkan på övrigt samarbete och sannolikt också på informationsutbytet mellan Polismyndigheten och andra aktörer.
6. Fortsätt utveckla arbetet med framtagande av lokala lägesbilder, då arbete utifrån den lokala lägesbilden är betydelsefullt. Bjud in fler lokala perspektiv, inte minst från boende, representanter från civilsamhället och andra aktörer som bor och verkar i särskilt utsatta områden. Fler perspektiv synliggör komplexiteten i problembilden, och en väl förankrad lägesbild ökar förutsättningar för att de insatser som görs blir effektiva och får legitimitet.
7. Utarbeta en samsyn på organisatorisk nivå kring prioritet och status för lokalt polisarbete i särskilt utsatta områden. Detta krävs för att motverka spänningar såväl mellan olika verksamheter (ingripande- respektive brottsförebyggande verksamhet) som mellan organisationsnivåer (lokal- områdes- och regionpolisområde). Framtagande av anpassad utbildning för lokalt polisarbete i särskilt utsatta områden vore också värdefullt.

Referenser

- Alexopoulos, E. C., Palatsidi, V., Tigani, X., & Darviri, C. (2014). Exploring stress levels, job satisfaction, and quality of life in a sample of police officers in Greece. *Safe Health Work*, 5(4), 210–5.
- Ander, M., Eriksson, M., Ghazinour, M., Hansson, J., Padyab, M., & Stjerna Doohan, I. (2020). *Elchockvapen som hjälpmedel vid polisiära ingripanden: En vetenskaplig utvärdering av Polismyndighetens försöksverksamhet med elchockvapen 2018–2019*. Polisutbildningens skriftserie. Hämtad från <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1439591/FULLTEXT01.pdf>
- Anderson, G., Litzenger, R., & Plecas, D. (2002). Physical evidence of police officer stress. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 25(2), 399–420.
- Andersson, E E., Larsen, L B., Tranberg, R., Ramstrand, N. (2013). *Polisens Arbetsmiljö. Delrapport 2 (3): Psykosociala aspekter*. Högskolan i Jönköping.
- Arbetsmiljöverket (2021). Arbeta med arbetsmiljön. Hämtad från: <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbeta-med-arbetsmiljon/>
- Arnetz B B., Arble E., Backman L., Lynch A., & Lublin A. (2013). Assessment of a prevention program for work-related stress among urban police officers. *International Archives Of Occupational And Environmental Health*, 86(1), 79-88.
- Axelsson, R., & Bihari Axelsson, S. (2007). *Folkhälsa i samverkan*. Lund: Studentlitteratur.
- Backteman-Erlanson, S. (2013). *Burnout, work, stress of conscience and coping among female and male patrolling police officers*. (PhD dissertation). Umeå University, Umeå. Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-71206>
- Bohlin, Alf (2015). *Offentlighetsprincipen*, 9:e uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Boklund, A. (1995). *Olikheter som berikar? – möjligheter och hinder i samarbetet mellan socialtjänstens äldre- och handikappomsorg, barnomsorg samt individ- och familjeomsorg* (Doktorsavhandling). Stockholm universitet, Stockholm, Sweden.
- Botkyrka kommun. (2016). *Områdesfakta Botkyrka*. Hämtad 2018-03-01 från <https://www.botkyrka.se/kommunpolitik/ombotkyrka/kommunfakta/omradesfaktaBotkyrka.pdf>
- Botkyrka kommun (2020). *Fakta om Botkyrka*. Hämtad 2020-09-14 från <https://www.botkyrka.se/kommun-och-politik/om-kommunen/statistik-och-fakta/fakta-om-botkyrka>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Brottsförebyggande rådet (Brå). (2011). *Lokala poliser. Hinder och möjligheter med lokala poliskontor*. Rapport 2011:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (Brå). (2013). *Polisers syn på brottsförebyggande arbete. Uppdraget "Satsningen på fler poliser"*. Rapport 2013:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet (Brå). (2016). *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (Brå). (2018). *Utvecklingen i socialt utsatta områden i urban miljö 2006–2017. En rapport om utsatthet, otrygghet och förtroende utifrån Nationella trygghetsundersökningen*. Rapport 2018:9. Hämtad 2020-09-14 från https://www.bra.se/download/18.7f57ba351641b9cdc3d3859/1530102465497/2018_9_Utvecklingen_i_socialt_utsatta_omraden_i_urban_miljo_2006%E2%80%932017.pdf
- Brottsförebyggande rådet (Brå). (2020). *Kroppsburna kameror. En utvärdering av pilotverksamheten i polisregion Stockholm*. Rapport 2020:1. Hämtad från <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2020-02-19-kroppsburna-kameror.html>
- Burke, R. J., & Mikkelsen, A. (2005). Gender issues in policing: do they matter? *Women in Management Review*, 20(2), 133–143.
- Caspersson, I. (2018). *Ungdomsenkäten 2016*. Elevundersökning i årskurs 9 och gymnasieskolans år 2. Hämtad från <https://www.botkyrka.se/download/18.2480b83e1619376f0d0a844/1518776620311/Ungdomsenk%C3%A4ten%202016.pdf>
- Chopko, B. A. (2010). Posttraumatic distress and growth: An empirical study of police officers. *American Journal of Psychotherapy*, 64(1), 55–72.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310–357.
- Crawford, A. (2006). ‘Fixing broken promises?’ Neighbourhood wardens and social capital. *Urban Studies*, 43, 6/5: 957–976.
- Dallner, M., Gamberale, F., Olsson, A.M., & Örelius, D. (1999). *Testning av ett samnordiskt frågeformulär om psykologiska och sociala faktorer i arbetslivet, QPSNordic*. Arbetslivsrapport ISSN 1401-2928 <http://www.niwl.se/arb/>. Solna: Arbetslivsinstitutet.
- Danermark, B., & Kullberg, C. (1999). *Samverkan: Välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur.
- Darlington, Y., Feeney, A.J., & Rixon, K. (2005). Interagency collaboration between child protection and mental health services: Practices, attitudes and barriers. *Child Abuse & Neglect*, 29, 1085–1098.
- De Los Reyes, P., Hörnqvist, M., Boréus, K., Estrada, F., Flyghed, J., G Arriagada, A., Lundgren, M., Lundström, M. (2014, 19 maj). *Punktinsatser räcker inte för förorterna*. SvD Opinion. Hämtad från: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/punktinsatser-racker-inte-for-fororterna_3549760.svd
- Deuchar, R. (2011). “People look at us, the way we dress, and they think we’re gangsters”: Bonds, bridges, gangs and refugees: A qualitative study of inter-cultural social capital in Glasgow. *Journal of Refugee Studies*, 24, 672-689. <https://doi.org/10.1093/jrs/fer032>
- Doane, E. (2018). Community policing: Using needs assessment to gain understadning before implementing. *Performance Improvement Quarterly*, 31(2), 165–187.
- Duxbury, L., & Halinski, M. (2017). It’s not all about guns and gangs: Role overload as a source of stress for male and female police officers. *Policing and Society*, 28(8), 930–946.

- Ekonomifakta (2020). *Din kommun i siffror*. Hämtad från <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Regional-statistik/Din-kommun-i-siffror/Botkyrka?compare=1>
- Eriksson, M., Dahlgren, L., Emmelin, M. (2013). Collective actors as driving forces for mobilizing social capital in a local community: What can be learned for health promotion? In K. Kiyoshi and H Westlund (Eds.) *Social Capital and Rural Development in the Knowledge Society* (pp. 273-298). Cheltenham Glos, UK: Edward Elgar.
- Esiasson, P. (2019). *Förorten – ett samhällsvetenskapligt reportage*. Stockholm: Timbro.
- Folkhälsomyndigheten (2021). *Nationella folkhälsoenkäten – Hälsa på lika villkor*. Hämtad från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/om-vara-datainsamlingar/nationella-folkhalsoenkaten/>
- Folkman, S., Lazarus, R. S., Dunkel-Schetter, C., DeLongis, A. & Gruen, R. J. (1986). 20 Dynamics of a stressful encounter: Cognitive appraisal, coping, and encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(5), 992–1003.
- Folkman, S. (1997). Positive psychological states and coping with severe stress. *Social Science & Medicine*, 45(8), 1207–1221.
- Folkman, S. (2008). The case for positive emotions in the stress process. *Anxiety, Stress, & Coping: An International Journal*, 21(1), 3–14.
- Fowers, B. J., & Olson, D. H. (1993). ENRICH Marital Satisfaction Scale: A brief research and clinical tool. *Journal of Family psychology*, 7(2), 176.
- Försäkringskassan (2020). *Ohälsalet efter kommun och ålder*. Hämtad från <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/381d0a4d-d5b8-4ad7-b917-2b0478b045bf/ohalsotalet-efter-kommun-och-alder.xlsm?MOD=AJPERES&CVID=>
- Garbarino, S., Magnavita, N., Elovainio, M., Heponiemi, T., Ciprani, F., Cuomo, G., & Bergamaschi, A. (2011). Police job strain during routine activities and a major event. *Occupational Medicine*, 61(6), 395-399.
- Gerell, M., Hallin, P-O., Nilvall, K. & Westerdahl, S. (2020). Inledning – att studera utsatta områden. I Gerell, M., Hallin, P-O., Nilvall, K. & Westerdahl, S. (Red). *Att vända utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. Malmö: Malmö University Publications in Urban Studies, MAPIUS 26.
- Ghazinour, M., Padyab, M., & Hansson, J. (2021). Police Stress in the Swedish Context: Development and Psychometric Properties of the Police Stress Identification Questionnaire. *Nordic Journal of Studies in Policing*, 2(1), 1–19.
- Ghazinour, M., & Rostami A. (2021). *Social Ecology of Police Resilience*. In: M. Ungar (Red.), *Multisystemic Resilience. Adaptation and Transformation in Contexts of Change*. Oxford University Press.
- Giwa, S. (2018). Community policing in racialized communities: A potential role for police social work. *Journal of Human behaviour in the Social Environment*, 28(6): 710–730.
- Goldberg, D. P. (1978). *Manual of the General Health Questionnaire*. Windsor. England: NEFR Publishing.
- Griffin, J. D., Sun, I. Y. (2017). Do work-family conflict and resiliency mediate police stress and burnout: A study of state police officers. *American Journal of Criminal Justice*. Advance online publication. doi.org/10.1007/s12103-017-9401-y

- Habersaat, S. A., Geiger, A. M., Abdellaoui, S., & Wolf, J. M. (2015). Health in police officers: Role of risk factor clusters and police divisions. *Social Science & Medicine*, *143*, 213–222.
- Hallin, P-O. (2018). Effektiv samordning av brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete i socialt utsatta områden: en processutvärdering av Brottsförebyggande rådets utvecklingsprojekt. Urbana studier: Malmö universitet. Hämtad från: https://www.bra.se/download/18.7c546b5f1628bc786c9b26/1523956631735/2018_Processutv%C3%A4rdering_Effektiv_samordning_av_brottsforebyggande_och_trygghetsskapande_arbete_i_socialt_utsatta_omraden.pdf
- Hallin, P-O & Westerdahl, S. (2020). *Utsatta livsvillkor*. I M. Gerell, P-O Hallin, K. Nilvall och S. Westerdahl. Att vända utvecklingen - från utsatta områden till trygghet och delaktighet. Malmö: Malmö Universitet (MAPIUS 26).
- Hallin, P-O (2020). *Utsatta områden – stigmatisering, diskriminering, rasism och postkolonialism*. I M. Gerell, P-O Hallin, K. Nilvall och S. Westerdahl. Att vända utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet. Malmö: Malmö Universitet (MAPIUS 26).
- Hansson, J., Ghazinour, M., & Padyab, M. (2017). The Swedish Police Service's deportations of unaccompanied, asylum-seeking refugee children: The role of coping and general mental health. *Cogent Psychology*, *4*(1), 1355629. doi:10.1080/23311908.2017.1355629
- Hesse-Biber, S. & Johnson, R.B. (2013). Coming at things differently: Future directions of possible engagement with mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, *7*, 103–109.
- Hjertstedt, M. (2015). Informationsskyldighet: Regleringen av uppgiftslämnande mellan myndigheter, *Förvaltningsrättslig tidskrift*, nr 4, 41–59.
- Hjertstedt, M., Hansson, J. & Sundqvist, J. (2020). Sekretess mellan polis och socialtjänst: En rättslig undersökning av sekretessens styrka och utsträckning samt graden av fakultativitet, *Förvaltningsrättslig tidskrift*, nr 4, 613–647.
- Horwath, J., & Morrison, T. (2011). Effective inter-agency collaboration to safeguard children: Rising to the challenge through collective development. *Children and Youth Services Review*, *33*, 368–375.
- Holm, J. (2020). Organisatorisk och social arbetsmiljö – vilka krav kan ställas? Kan bestämmelserna i AFS 2015:4 ligga till grund för förelägganden? i Derlén, M., Landström, L. & Nilsson Rådström, N. (red.), *Vänbok till Ulf Israelsson*. Umeå: Juridiska institutionen, Umeå Universitet, 153–170.
- Institutet för stressmedicin (2016). *ISM:s definition på stress*. Hämtad från: <https://www.vgregion.se/ov/ism/stress-rad-och-behandling/vad-ar-stress/definition-pa-stress/>
- Jackson, S. E., & Maslach, C. (1982). After – effects of job – related stress: Families as victims. *Journal of Organizational Behavior*, *3*(1), 63–77.
- JO 1991/92 s. 427.
- JO 2003/04 s. 426.
- JO 2004/05 s. 425.

- Johnson, L. J., Zorn, D., Kai Yung Tam, B., Lamontage, M., & Johnson, S.A. (2003). Stakeholders' views of factors that impact successful interagency collaboration. *Exceptional Children*, 69(2), 195–209.
- Johnson, S., Cooper, C., Cartwright, S., Donald, I., Taylor, P., & Millet, C. (2005). The experience of work-related stress across occupations. *Journal of Managerial Psychology*, 20(2), 178–187.
- Jonsson, A. (2019). Mentors in violence prevention: En utvärdering av ett skolbaserat våldsförebyggande program i Botkyrka kommun. Rapport 169/19. FoU Södertörn. Hämtad från: <https://fou-sodertorn.se/wp-content/uploads/2019/05/Rapport-nr-169.pdf>
- Josefsson, B. (2007). *Strategi för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa* (2. rev.uppl.). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Karasek, R., & Theorell, T. (1990). *Healthy work: stress, productivity, and the reconstruction of working life*. New York: Basic.
- Karlsen, E., Dybdahl, R. & Vittersø, J. (2006). The possible benefits of difficulty: How stress can increase and decrease subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 411–417.
- Karlsson, I., & Christianson, S. (2003). The phenomenology of traumatic experiences in police work. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 20(3), 419–438.
- Kommunsiffror (2020). *Kommuner i siffror*. Hämtad från <https://kommunsiffror.scb.se/?id1=0127&id2=null>
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress appraisal and coping*. New York: Springer Publishing.
- Lindberg, K. (2009). *Samverkan*. Malmö: Liber.
- Lindert, J., Müller-Nordhorn, J., & Soares, J. (2009). Age and distress of women—results of a representative population-based study. *Archives of Women's Mental Health*, 12(3), 173–181.
- Magnusson Hanson, L., Theorell, T., Oxenstierna, G., Hyde, M., & Westerlund, H. (2008). Demand, control and social climate as predictors of emotional exhaustion symptoms in working Swedish men and women. *Scandinavian Journal of Public Health*, 36(7), 737–743.
- Matsukawa, A. & Tatsuki, S. (2018). Crime prevention through community empowerment: An empirical study of social capital in Kyoto, Japan. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 54, 89–101.
- Ménard, K S., & Arter, M L. (2013). Police Officer Alcohol Use and Trauma Symptoms: Associations With Critical Incidents, Coping, and Social Stressors. *International Journal of Stress Management*, (20)1, 37–56.
- Michie, S., & Williams, S. (2003). Reducing work related psychological ill health and sickness absence: A systematic literature review. *Occupational and Environmental Medicine*, 60(1), 3–9.
- Moore, S., & Kawachi, I. (2017). Twenty years of social capital and health research: a glossary. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 71, 513–517.

- Novus (2018). *Vad tycker människorna som bor i Sveriges mest utsatta områden? En opinionsundersökning av Novus i Sveriges 61 mest utsatta områden*. Hämtad från: <https://novus.se/wp-content/uploads/2018/12/481a2a45ad3da9f19a2f884b3a99c71c.pdf>
- Nylund, P & Nionzima, W. (2019). *Granskning av polisens arbetsmiljöarbete*. Rapport. Internrevision. Polismyndigheten.
- Padyab, M., Backteman-Erlanson, S., & Brulin, C. (2016). Burnout, coping, stress of conscience and psychosocial work environment among patrolling police officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 1–9.
- Pettersson, T. (2012). *Att balansera mellan kontroll och kontakt – Lokala polisens arbete med ungdomar*. Lund: Studentlitteratur.
- Pilgrim Press (2021). *DSM-5 Självs kattning av aktuella symtom*. Hämta från: http://www.pilgrimpress.se/produkt/grundformular_dsm-5/.
- Pino, N.W. (2001). Community policing and social capital. *Policing: and international Journal of Police Strategies and Management*, 24(2), 200–215.
- Polismyndigheten, Nationella Operativa avdelningen (NOA). (2015). *Utsatta områden – Sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*. Nationella Operativa avdelningen: Stockholm.
- Polismyndigheten, Nationella Operativa avdelningen (NOA). (2016). *Beslutsprotokoll 2016-01-08*. Nationella Operativa avdelningen: Stockholm.
- Polismyndigheten, Nationella Operativa avdelningen (NOA). (2017). *Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Nationella Operativa avdelningen: Stockholm.
- Polismyndigheten, Nationella Operativa avdelningen (NOA). (2019). *Kriminell påverkan i lokalsamhället - En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden*. Nationella Operativa avdelningen: Stockholm.
- Polismyndigheten, Stockholmsregionen. (2016). *Mareld*. Internt arbetsmaterial.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rabe-Hesketh, S., & Skrondal, A. (2008). *Multilevel and longitudinal modeling using Stata*. 2nd ed. College Station, TX: STATA press.
- Richardson, A. M., Burke, R. J., & Martinussen, M. (2006). Work and health outcomes among police officers: The mediating role of police cynicism and engagement. *International Journal of Stress Management*, 13(4), 555–574.
- Riksrevisionen (2020). *Rätt insats på rätt plats – polisens arbete i utsatta områden*. RIR 2020:20. Stockholm: Riksrevisionen.
- Roberts, N. A., & Levenson, R. W. (2001). The remains of the workday: Impact of job stress and exhaustion on marital interaction in police couples. *Journal of Marriage and Family*, 63, 1052–1067.
- Roelofs, K. & Salonen, T. (2019). *Insatser i ”utsatta” områden. En analys av 20 års områdesutveckling och lärdomar för framtiden*. Bostad2030.
- Rothstein, B. (1998). Varifrån kommer det sociala kapitalet? *Socialvetenskaplig tidskrift*, (5) 2–3, 164–171.

- Russell, L. M. (2014). An empirical investigation of high-risk occupations: Leader influence on employee stress and burnout among police. *Management Research Review*, 37(4), 367–384.
- Sandfort, J. (1999). The structural impediments to human service collaboration: Examining welfare reform at the front lines. *Social Services Review*, 73(3), 314–339.
- Sargeant, El, Liu, Y., St John, N., Hong, N.F., Huu, T., Chen, J., Mazerolle, L. (2017). Social capital and fear of crime in Brisbane. *Journal of Sociology*, 53(3), 637–652.
- Schuller, T., Baron, S. & Field, J. (2000). Social capital: a review and critique. In s. Baron, J. Field & T. Schuller (Red.), *Social capital: Critical perspectives*. (pp 1–38). New York: Oxford University press.
- Scott, J.S, (2002). Assessing the relationship between Police-Community coproduction and neighborhood-level social capital. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 18(2), 147–166.
- Shane J. (2010). Organizational stressors and police performance. *Journal of criminal Justice*, 38(4):807–18.
- Socialstyrelsen (2017). *Utvärdering av sociala insatsgrupper – genomförande, utfall och effekter av arbetet på verksamhetsnivå*. Hämtad från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepointdokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2017-9-29.pdf>
- Statistiska Centralbyrån. (2016). *Rikstabeller för ohälsodata 2016*. Hämtad från www.scb.se/contentassets/.../ohalodata-rikt-2016.xls
- Statistiska Centralbyrån (2020). *Andel utrikes födda, 2019 jämfört med 2018*. Hämtad från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/topplistor-kommuner/andel-utrikes-fodda/>
- Stinchcomb, J. B. (2004). Searching for stress in all the wrong places: Combating chronic organizational stressors in policing. *Police Practice & Research*, 5(3), 259–277.
- Sundqvist, J., Padyab, M., Hurtig A-K., & Ghazinour, M. (2017). The association between social support and the mental health of social workers and police officers who work with unaccompanied asylum-seeking refugee children's forced repatriation: A Swedish experience, *International Journal of Mental Health*.
- Svendsen, G. L. H. (2006). Studying social capital in situ: A qualitative approach. *Theory and Society*, 35, 39–70.
- Tansjö, A., Geijer, U., & Lenberg, E. (2020). *Offentlighets-och sekretesslagen: En kommentar*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- The Global Village (2019). *Fakta för förändring. En rapport om Sveriges 61 utsatta områden*. Hämtad från: <https://jarvaveckan.se/wp-content/uploads/2019/06/Fakta-f%C3%B6r-f%C3%B6r-%C3%A4ndring-Final-version.pdf>.
- Thompson, B., Kirk-Brown, A., & Brown, D. (2001). *Women police: The impact of work stress on family members. Stress, workload and fatigue*. London: Lawrence Erlbaum. 200–210.
- Violanti, J. M., & Aron, F. (1995). Police stressors: Variations in perception among police personnel. *Journal of Criminal Justice*, 23(3), 287–294.

- Viswesvaran, C., Sanchez, J. I., & Fisher, J. (1999). The Role of Social Support in the Process of Work Stress: A Meta-Analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 54(2), 314–334.
- Westlund, H. (2006). *The social capital of regional dynamics: A policy perspective*, CIRJE Discussion paper, CIRJE-F-423, <http://www.e.u-tokyo.ac.jp/cirje/research/03research-02dp.html>
- Williams, R. (2012). Using the margins command to estimate and interpret adjusted predictions and marginal effects. *The Stata Journal*, 12(2), 308–331.
- World Health Organization. (2006). *Constitution of the World Health Organization*. Hämtat från: <https://www.who.int/whr/2006/en/>
- Öhlund, T., Gundel, P.O., Klaus, M. (2009). *Förortens sociala kapital. En utvärdering av Lugna gatan i Göteborg och Malmö*. Stockholm: Stockholms universitet.

Umeå universitet, Polisutbildningens skriftserie

2020

Elchockvapen som hjälpmedel vid polisiära ingripanden: En vetenskaplig utvärdering av Polismyndighetens försöksverksamhet med elchockvapen 2018–2019. Polisutbildningens skriftserie, 9.

Ander, Magnus; Eriksson, Malin; Ghazinour, Mehdi; Hansson, Jonas; Padyab, Mojgan; Stjerna Doohan, Isabelle

2020

Lokal resiliens mot våldsbejakande extremism – vad säger forskningen och vilka erfarenheter finns hos lokala offentliga aktörer och i civilsamhället? Polisutbildningens skriftserie, 8.

E. Wimelius, Malin; Strandh, Veronica

2018

Regler om kroppsrensning: En rättslig undersökning av bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning med betydelse för polisens brottsbekämpande arbete. Polisutbildningens skriftserie, 7.

Hjertstedt, Mattias

2016

Svensk polis i utlandstjänst: om erfarenheter av att arbeta i internationella missioner och att återvända hem. Polisutbildningens skriftserie, 6.

Saati, Abrak; Wimelius, Malin E; Naarttijärvi, Markus

2016

Polisiär cykelpatrullering: en kunskapsöversikt och explorativ fallstudie om trafiksäkerhetsarbete i gång och cykelnätverk. Polisutbildningens skriftserie, 5.

Rantatalo, Oscar

2015

En resa med tvång: erfarenheter av avvísningar och utvisningar av ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Polisutbildningens skriftserie, 4.

Ghazinour, Mehdi; Hansson, Jonas; Lauritz, Lars Erik; Padyab, Mojgan; Sundqvist, Johanna; Eklund Wimelius, Malin; Ögren, Kenneth

2014

Avvísningar och utvisningar av ensamkommande flyktingbarn: om effektivitet, värdighet och barnens bästa från tjänstemäns och gode mäns perspektiv. Polisutbildningens skriftserie, 3.

Ghazinour, Mehdi; Hansson, Jonas; Lauritz, Lars Erik; Padyab, Mojgan; Sundqvist, Johanna; Eklund Wimelius, Malin; Ögren, Kenneth

2014

Ensamkommande flyktingbarns återvändande: om förutsättningar samt centrala aktörers roller och ansvar. Polisutbildningens skriftserie, 2.

Ghazinour, Mehdi; Hansson, Jonas; Lauritz, Lars Erik; Padyab, Mojgan; Sundqvist, Johanna; Eklund Wimelius, Malin; Ögren, Kenneth

2011

Nordisk polisforskning: konferensskrift från den tredje nordiska polisforskningskonferensen, Umeå 2010. Polisutbildningens skriftserie, 1.

Kravet på polisiära insatser i så kallade särskilt utsatta områdena är hög samtidigt som polisen har haft svårt att fullfölja sitt uppdrag där, bl.a. beroende på en generellt låg benägenhet från allmänhetens sida att samarbeta med polisen men också p.g.a. hot och våld mot polisen. Att arbeta som polis i dessa områden kan således innebära en ökad exponering för komplexa och hotfulla stressituationer, med förhöjd risk för ohälsa. Mot denna bakgrund har Initiativ Mareld uppkommit. Det är en satsning från polisregion Stockholm som syftar till att stärka arbetet i regionens sex särskilt utsatta områden som finns i lokalpolisområdena Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Mareld initierades 2016 med ett långsiktigt anslag med utgångspunkten att stärka linjeverksamheten snarare än en kortsiktig insats för att råda bot på akuta problem. Insatserna har handlat om att öka den polisiära närvaron och höja säkerheten för de som bor i områdena, tillsammans med insatser för att förbättra arbetsmiljön för berörda polisanställda. Dessutom har insatser av mer förebyggande karaktär initierats, såsom dialog och relationsbyggande med såväl allmänhet som andra myndigheter, ökad samverkan med andra brottsförebyggande partners samt utvecklande av nya kommunikationsstrategier mellan polisen å ena sidan och de boende och andra samhällsaktörer å den andra. För att säkra en effektiv, långsiktig och hållbar verksamhet valde polisregion Stockholm också att bygga in en uppföljande, vetenskaplig komponent i Mareld, ett uppdrag som redovisas i denna rapport. Forskarna som genomfört belysningen består av en tvärvetenskaplig forskargrupp verksam vid Umeå universitet.

Polisutbildningen

Umeå universitet, 901 87 Umeå
Telefon 090-786 50 00, Fax 090-786 99 95
www.umu.se/enheten-for-polisutbildning

UMEÅ UNIVERSITET

Polisutbildningens skriftserie nr 10
ISBN 978-91-7855-572-7 (print)
ISBN 978-91-7855-573-4 (pdf)